RPR

BIBLIOTECA CENTRALA A UNIVERSITAŢII DIN BUCUREŞTI

Nº Curent 58075 Format .....

Nº Inventar A.344141 Anul .....

Secţia Depozit IV Raftul .....

RAPORTURILE

ÎNTRE

GRAMATICA ŞI LOGICA

DE ACELAŞĬ AUTOR:

Elemente turcescĭ în limba română. Bucurescĭ, 1885.

Ielele, Dînsele, Vîntósele, etc. Studiŭ de Mitologie comparativă. Bucurescĭ, 1886.

Încercare asupra Semasiologieĭ limbeĭ române. Tesă de Licenţă în Litere. Operă premiată de Universitate. Bucurescĭ, 1887.

Dicţionar germano-român şi româno-german. Bucurescĭ, 1887—1889.

Les Jours d'emprunt ou les Jours de la Vieille. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doctorwürde. Paris-Leipzig, 1889.

Studiŭ dialectologic asupra graĭuluĭ evreo-german. Partea I. Bucurescĭ, 1889.

Linguistica contemporană saŭ Şcóla neo-gramaticală. Lecţiune de deschidere a Cursuluĭ de Filologie comparativă la Facultatea de Litere din Bucurescĭ, 1890.

In curînd va apare:

Limba grécă modernă. Originea, formaţiunea şi evoluţiunea eĭ, în legătură cu gréca antică şi cu Sciinţa limbeĭ. Douĕ prelegerĭ ţinute la Facultatea de Litere din Bucurescĭ.

Inv. A. 34442

LAZĂR ŞAINÉNU

RAPORTURILE

ÎNTRE

GRAMATICA ŞI LOGICA

C'O PRIVIRE SINTETICĂ ASUPRA PĂRŢILOR CUVÎNTULUĬ

249250

57054

STUDIŬ DE LINGUISTICĂ GENERALĂ

BUCURESCĬ
STABILIMENTUL GRAFIC I. V. SOCECŬ
59, STRADA BERZIĬ, 59
1891.

Biblioteca Centrală Universitară
B.U.
Cota 58075
Inventar 57054
49B
Re 179/02
B.C.U. Bucuresti
C57054

AUDITORILOR MEI

DE LA

FACULTATEA DE LITERE

PREFAŢĂ

Paginile de maĭ la vale conţin substanţa prelegerilor de Filologie comparativă, ţinute la Facultatea de Litere, în cursul semestruluĭ de ĭarnă al anuluĭ trecut. Interesul, cu care aŭ fost urmărite aceste lecţiunĭ, precum şi importanţa intrinsecă a subĭectuluĭ însuşĭ, m'aŭ îndemnat a le scóte la lumină.

Idea lor predominantă este a îndruma, în cernerea problemelor glotologice, la o consideraţiune maĭ largă şi maĭ generală a faptelor linguistice. Prea mult timp s'a făcut din familia indo-europénă centrul şi arbitriul orĭ-căreĭ filologiĭ; prea mult timp s'a ignorat, spre marea pagubă a Sciinţeĭ, multiplele şi variatele fenomene ale Cuvîntuluĭ omenesc. Vederĭ exclusive şi unilaterale predomină şi astă-ḑĭ în domeniul

limbeĭ şi ele motivéză în de ajuns desăvîrşita sterilitate a opintirilor făcute cu privire la originea graĭuluĭ. Lămuririle preţióse, ce oferă cu îmbelşugare studiul idiomelor inculte, aŭ fost puse óre-cum la index, tocmaĭ pentru-că ele contradiceaŭ, din capul loculuĭ, deducţiunile şi generalisările subĭective ale Indo-germaniştilor.

Numaĭ închidêndu-ne în cercul îngust al uneĭ singure familiĭ linguistice — şi acésta representată în mare parte de idiome literare, savante, decĭ într'un stadiŭ artificial — a fost cu putinţă a se ajunge la conclusiunĭ din cele maĭ arbitrare pe terenul filosofieĭ linguistice. Este un ce surprindĕtor a constata, cu câtă uşurinţă s'aŭ pus în circulaţiune teoriĭ de natura cea maĭ generală şi cu tóte acestea deduse dintr'un numĕr neînsemnat de fapte şi culese dintr'un câmp de tot mărginit în comparaţiune cu neţîrmurita întindere a orizontuluĭ linguistic! Fericiţĭ încă, dacă ele n'aŭ resultat din consideraţiunĭ pur subĭective. Şi cu tóte acestea asemenea teoriĭ formézā încă opiniunea curentă în materie de limbă.

Una din teoriile, bună-óră, în genere admisă, este, că elementele primordiale ale limbeĭ aŭ fost rădăcinile, că decĭ graĭul şĭ-a luat începutul cu acestea; că, după ce perióda radicală a fost ur-

mată de o perióda de sufixe saŭ determinative, limba s'a format treptat prin adiţiunea acestor elemente succesive.... tot atâtea aserţiunĭ metafisice, transportate în domeniul positiv al Glotologieĭ.

Dar pe ce se întemeĭază atarĭ ipotese?

Idea însăşĭ de rădăcină, resultatul uneĭ operaţiunĭ pur intelectuale saŭ, maĭ bine dis, de pedagogie linguistică, a fost suggerată de gramaticiĭ indienĭ, etimologiştiĭ ceĭ maĭ subtilĭ ce aŭ existat vr'o dată, carĭ, analisând vorbele în secţiunĭ microscopice, aŭ colecţionat câte-va sute de atarĭ elemente ireductibile. A lua asemenea abstracţiunĭ óre-cum didactice drept realităţĭ, drept cuvinte, dovedesce numaĭ înrîurirea amăgitóre, ce limba nu încetéză a exercita asupra inteligenţeĭ nóstre. Dar acéstă ilusiune capătă proporţiunĭ colosale, ea devine un fel de Fata Morgana, când linguiştiĭ cred a surprinde în radicalele indo-europene substratul primordial al graĭuluĭ omenesc.

O simplă ochire asupra fenomenuluĭ atât de interesant al olofrasismuluĭ saŭ al vorbeĭ-frase din idiomele polisintetice americane, în carĭ frasa constitue unitatea exclusivă a limbeĭ, era menită a pune pe gândurĭ... Pe lângă o serie de fapte neîndoĭóse, ce am căutat a le grupa (cf. p. 76—83) în favórea unităţiĭ primordiale a proposiţiuniĭ şi

nu a vorbeĭ isolate, cu atât maĭ puţin a rădăcinilor, observarea pur şi simplu a realităţiĭ, a graĭuluĭ infantil şi popular, ar fi putut arăta tótă lipsa de temeiŭ a unor atarĭ aserţiunĭ generale.

Nicăirea, nicĭ în limba copiluluĭ saŭ a sĕlbaticuluĭ, nicĭ în vr'o idiomă primitivă, nu ne întîmpină rădăcinĭ, în sensul linguistic al cuvîntuluĭ. Limba chineză, care se citéză obicĭnuit ca tip de limbă radicală saŭ monosilabică, are tot atât de puţin rădăcinĭ ca şi limba sanscrită saŭ cea română.

Ce să maĭ ḑicem încă de consecinţele deduse din asemenea teoriĭ?

Limba începênd cu rădăcinĭ şi acestea avênd un sens cât se póte de vag, ĭată gata conclusiunea, că omul a debutat cu concepţiunĭ generale, cu abstracţiunĭ....

Aci s'ar cuveni a releva din noŭ neajunsurile unor cercetărĭ, carĭ ţin sémă numaĭ de părerile tradiţionale şi trec cu tot dinadinsul alăture de resultatele cele maĭ positive ale sciinţeĭ. Şi o atare imputare s'ar putea face nu numaĭ linguiştilor, dar şi psicologilor. Şi uniĭ şi alţiĭ fac abstracţiune, când de psicologia infantilă şi animală, când de particularităţile remarcabile ale graĭurilor inculte şi primitive.

Un singur bărbat până astă-dĭ a sciut a combina resultatele ambelor acestor sciinţe, am numit pe Steinthal; şi de aceea cele maĭ multe din resultatele cercetărilor sale vor rĕmânea şi, în unele chestiunĭ, — ca cele ce ne preocupă în studiul de faţă — ele vor păstra un caracter decisiv.

De asemenea, în excelentele monografiĭ ale d-luĭ Raoul de la Grasserie, carĭ îmbrăţişéză maĭ întregul teren al limbeĭ, elementul psicologic e sprijinit şi ilustrat, la tot pasul, de numeróse documente linguistice, culese de pe întréga suprafaţă a globuluĭ.

Alminterea, un Max Müller, deşi consacră ultima sa operă „Sciinţeĭ cugetăriĭ", ce póte fi considerată óre-cum ca testamentul sĕŭ filosofico-linguistic, nu numaĭ că nu se folosesce de resultatele sciinţelor corelative, dar manifestă un dispreţ vădit pentru studiile şi observaţiunile consciinţióse ale unor bărbaţĭ ca Preyer, Perez, Wundt, Romanes etc.

Pe de altă parte, un Taine, în opera'ĭ psicologică atât de remarcabilă, nu se crede dator a controla resultatele obţinute logicesce cu faptele constatate pe terenul limbeĭ, în special cu psicologia graĭurilor sĕlbatice. De aceea şi aserţiunile sale în privinţa graĭuluĭ copilăresc sînt lip-

site de precisiunea sciințifică, cum a arătat'o Preyer.

Am citat un singur exemplu spre a releva spiritul unilateral, cu care s'aŭ abordat și se abordéză chestiunile capitale privitóre la limbă. Nicăirea conflictul între teorie și realitate nu apare maĭ învederat ca în domeniul Glotologieĭ, și nimic nu póte ilustra maĭ bine abisul, ce le desparte, ca un control mutual și riguros între tractarea logică a uneĭ probleme linguistice și între studiul eĭ comparativ, executat pe o scară cât se póte de vastă.

Abusul, ce s'a făcut în repețite rînduri prin aplicațiunea strictă a Logiceĭ pe terenul Gramaticeĭ, va apare sub o lumină maĭ vie, când vom supune uneĭ întinse comparațiunĭ sciințifice fenomenele limbeĭ în multipla lor varietate. Contrastul între uniformitatea ideală logică și între realitatea linguistică variabilă până la infinit va pune în relief pericolul uneĭ procederĭ atât de unilaterale, și va limpedi în acelașĭ timp evoluțiunea independentă și legile speciale ale fie-căreĭa dintr'aceste douĕ sciințe.

Am căutat a corobora aceste cercetărĭ cu tóte mijlócele sciințelor ajutătóre. Nu o dată am

recurs la observațiunile atât de interesante, făcute asupra sufletuluĭ infantil în primiĭ anĭ aĭ vĭețiĭ sale; și maĭ adesea am utilisat prețiósele informațiunĭ, ce procură studiul sciințific al limbilor primitive și inculte.

Un paralelism constant și gradat între evoluțiunea primordială a copiluluĭ și starea psicologică a sĕlbaticuluĭ, controlat cu desvoltarea intelectuală a popórelor ajunse pe o înaltă tréptă de cultură, nu póte a nu revĕrsa o nouă lumină asupra originiĭ și evoluțiuniĭ posterióre a graĭuluĭ și a inteligențeĭ umane. Când ambele apar intim asociate și influențându-se reciproc, omenirea trecuse de mult peste fasa inițială a cultureĭ și intrase definitiv în epoca istorică a existențeĭ sale. Dar acel stadiŭ primitiv, când rațiunea era încă în formațiune și limba pe cale de a se desvolta, va rĕmânea o enigmă saŭ, maĭ bine ḑis, un izvor de perpetuă rătăcire, cât timp nu se va părăsi calea îngustă și șovăitóre a considerațiunilor subĭective și a generalisațiunilor premature.

Dar nu numaĭ în chestiunea Originilor, ci și în orĭ-ce problemă glotologică de natură maĭ generală, linguistul trebue să se inspire de metóda cea maĭ largă, și e o datorie imperiósă din

parte'ĭ a eşi din cercul tradiţional al limbilor privilegiate şi a îmbrăţişa cu spirit liber şi cu o egală simpatie şi graĭurile acelor rase obscure, carĭ sînt menite a deschide Etno-psicologieĭ noue perspective, şi a contribui ast-fel la ridicarea măreţuluĭ edificiŭ al acesteĭ sciinţe, celeĭ maĭ vaste dintre tóte.

Incheĭând, 'mĭ maĭ rĕmâne a exprima profundele mele mulţumirĭ d-luĭ Profesor A. I. Odobescu, prin a căruĭa bine-voitóre mijlocire am fost pus în posiţiune a consulta maĭ întregul aparat bibliografic din ultimiĭ treĭ anĭ de literatură linguistică.

LAZĂR ŞAINÉNU

Bucurescĭ, August, 1891.

PARTEA I

GRAMATICA ŞI LOGICA

Die Sprache zeigt an der Logik gemessen, bald Lücken, bald Ueberfluss, bald Verschiedenes, bald Widerspruch. Also muss das vorausgesetzte Verhältniss zwischen Grammatik und Logik falsch sein.

Limba, judecată după Logică, arată când lacune, când prisos, când divergenţă, când contraţicere. Deci presupusa relaţiune între Gramatică şi Logică trebue să fie falşă.

Steinthal, *Grammatik, Logik und Psychologie*, p. 112.

INTRODUCERE

Lipsa orĭ-căruĭ studiŭ comparativ al limbilor în Antichitate. — Causele şi consecinţele eĭ. — Generalisărĭ filosofico-linguistice. — Logica şi Gramatica. — Tendenţa Gramaticeĭ generale saŭ filosofice. — Exclusivismul continuat pe terenul Indo-Germanismuluĭ. — Necesitatea unuĭ studiŭ maĭ întins al graĭurilor omenescĭ. — Cercetările de Linguistică generală.

1. Studiul limbilor străine e aprópe necunoscut Antichităţiĭ clasice, cu atât maĭ puţin celeĭ orientale. Instrumentul puternic, care a procurat Linguisticeĭ acel caracter de precisă rigurositate, — comparaţiunea — lipsea cu desăvîrşire şi opintirile celor vechĭ asupra limbeĭ rĕmaseră cercuite în marginile subĭectivităţiĭ şi ale empirieĭ. Superioritatea necontestată a limbeĭ elene asupra celorlalte idiome antice făcea, ca ele să fie privite cu dispreţ şi să nu fie luate în sémă nicĭ de către aceĭa carĭ se consacraŭ anume studiilor de limbă. Vĕḑênd în limba elenă tipul cel maĭ perfect al graĭuluĭ omenesc, cugetătoriĭ şi învĕţaţiĭ grecĭ cre-

deaŭ de prisos a recurge la luminile idiomelor străine, grăite de nisce popóre, cărora li se da fără excepţiune epitetul caracteristic de βάρβαροι (probabil «gângavĭ»). De acel epitet nu scăpaŭ nicĭ măcar Romaniĭ : latina tot «barbară» era în alăturare cu divina limbă a luĭ Omer şi a luĭ Platon.

Este un sentiment óre-cum natural la maĭ tóte popórele, fie acelea cât de înapoĭate pe trépta cultureĭ, de a considera limba propriă fără comparaţiune superióră graĭurilor învecinate. Negriĭ din marea familie Bantu vĕd în limba lor idealul eufonieĭ, pe când tóte cele-lalte idiome le par gângave şi imperfecte : a vorbi cu limba îngăimată e o locuţiune sinonimă la dînşiĭ cu a grăi o limbă străină. Nu trebue decĭ să ne surprindă, când Grecii, în entusiasmul pentru limba naţională, mergeaŭ până într'acolo, în cât să susţie, că «ḑeiĭ vorbeaŭ saŭ gréca saŭ o limbă aprópe de grécă». O părere analógă domină întregul evulmediŭ în privinţa limbeĭ ebraice.

2. In asemenea împrejurărĭ, cum óre ar fi putut trece prin minte unuĭ Alexandru cel Mare, că limba grăită de supuşii luĭ Darius şi Poros era în de aprópe înrudită cu a sa? Şi când însuşĭ Aristotele, al căruĭ geniŭ căuta a pătrunde întréga natură, care se ostenea necontenit a'şĭ procura cele maĭ rare specimene ale Fauneĭ universale, nu avea, în privinţa limbilor straine, cu-

noscinţe maĭ înaintate de cât eroul Macedonieĭ, discipolul sĕŭ.

Nu'ĭ ĭarăşi de mirare a vedea maĭ târḑiŭ nisce spirite superióre ca Cesar şi Tacit, carii ne aŭ lăsat descrierĭ fórte amărunţite despre vĭaţa politico-socială a Celţilor şi Germanilor din timpul lor, că nicĭ nu ating măcar despre limba acelor războĭnice popóre, necum să fi bănuit de vr'o înrudire într'acele idiome străine şi propria lor limbă. Şi când geograful latin Pomponius Mela (I-ul secol după Crist) pomenesce de numele germane ale munţilor, el se înduplecă cu anevoe a repeta nisce grupurĭ consonantice, ce (III, 3) «vix est eloqui ore romano». Nu sîntem departe de modul, cum caracterizā Erodot graĭul Troglodiţilor etiopienĭ, carĭ (IV, 183) «se hrănesc cu şerpĭ şi şopîrle şi aŭ, în loc de limbă, nisce strigăte asemenea liliaculuĭ». Cam acésta este judecata sumară a celor vechĭ asupra limbilor străine.

Dar chĭar învĕţaţĭ speciali, gramaticĭ de profesiune, nu es maĭ nicĭ odată din sfera limbeĭ materne. Cel maĭ ilustru dintre gramaticiĭ grecĭ, Apollonios Dyskolos, care a trăit pe la începutul secoluluĭ al II-lea după Crist, «istoricul cel maĭ instructiv şi cel maĭ bun representant al studiilor gramaticale în Antichitate» (cum îl numesce Egger), negligéză latina chĭar într'o epocă, când acéstă limbă se bucura deja de o literatură strălucită şi când gloria armelor romane o rĕspândise peste tot universul. Acéstă totală negligenţă e cu atât

maĭ surprinḑĕtóre, cu cât Apollonios trăĭa în Alexandria, centrul uneĭ marĭ activităţĭ poliglote, capitala cea maĭ cosmopolită din acele timpurĭ [1].

Bilanţul general al studiilor antice în privinţa limbilor străine reese ast-fel fără de nicĭ o însemnătate. Totul s'ar putea reduce, în acéstă privinţă, la câte-va notiţe despre limba şi scrisórea Egiptenilor şi la câte-va sciri contraḑicĕtóre despre limba tracă. Cât despre persiana şi cartaginesa, douĕ celebre pasaje din Eschil şi Plaut sînt singurele mărturiĭ clasice despre existenţa de odinióră a acestor importante idiome.

3. Resultatul unuĭ atare exclusivism, al unor atarĭ preocupărĭ mărginite în sfera limbeĭ naţionale, fură generalisărĭ din ce în ce maĭ îndrăsneţe pe terenul filosofieĭ linguistice.

Cugetătoriĭ grecĭ traseră de timpuriŭ limba în cercul speculaţiunilor lor. Dar eĭ nu căutară a studia limba în sine şi prin sine, ci numaĭ ca un mijloc de a pătrunde maĭ adânc în natura inteligenţeĭ umane. Originea graĭuluĭ şi raporturile sale cu cugetarea — ĭată ceea ce preocupa pe întâiĭ filosofĭ, carĭ se deteră unuĭ asemenea studiŭ. Din capul loculuĭ limba se vede pusă în serviciul uneĭ alte sciinţe şi terminologia gramaticală se resimte încă de concepţiunile străine, ce aŭ presidat la nascerea eĭ. Aceeaşĭ tendenţă filosofică se

1) E. Egger, *Apollonios Dyskole*. Essai sur l'histoire des théories grammaticales dans l'Antiquité. Paris, 1854.

oglindesce şi în procederea lor: în loc de a pleca de la fapte, eĭ porniaŭ de la ideĭ preconcepute, de la păreri speculative, şi întrebuinţaŭ apoĭ tótă dialectica lor spre a le concilia cu starea reală a lucrurilor. Sintesa preceda ast-fel analisa şi faptele linguistice eraŭ nevoite a se acomoda bine-rĕŭ cu acele concepţiunĭ a priori. «En général, ḑice Egger, si les Grecs ont porté dans l'étude de la grammaire une grande habileté de logiciens, on est forcé d'avouer qu'ils n'y portaient pas également ce que j'oserais nommer le sens grammatical. En grammaire, comme en physique, ils suivaient trop volontiers une sorte d'intuition et il ne savent pas assez se réduire à l'observation et à l'expérience» [1]. Necălăuziţi în deducţiunile lor etimologice de nicĭ un principiŭ riguros, eĭ nu'şĭ făceaŭ nicĭ un scrupul de a silui limba să se conformeze cu teoriile lor. Şi resultatele obţinute în acest mod deveneaŭ adevĕrurĭ de o aplicaţiune universală. Limba grécă se identifica cu limba umană şi particularităţile observate pe terenul eĭ se confundaŭ cu legile esenţiale ale spiritului omenesc.

Ast-fel Platon, în dialogul sĕŭ *Kratylos* saŭ «despre proprietatea numelor», voind a demonstra teoria'ĭ despre genesa naturală (φύσει) a limbeĭ, recurge la exemple din limba grécă şi, împingênd ironia etimologică până la persiflaj, caută

1) Egger, *op. cit.*, p. 304.

a deduce, în acest mod şi din propria sa limbă, concepţiunea a priori formulată, că graĭul e un product al natureĭ. Şi cu tóte acestea, într'un pasaj remarcabil[1]) al dialoguluĭ, Platon recomandă a se avea în vedere, în cercetarea originiĭ cuvintelor, nu numaĭ dialectele, ci şi limbile barbare.

De acelaşĭ caracter, absolut şi exclusiv, sînt şi speculaţiunile luĭ Aristotele privitóre la ipotesa convenţională (νομῷ) a limbeĭ.

Stuart Mill, vorbind despre erorile metafisice ale luĭ Platon şi Aristotele, ḑice: «S'ar umplea volume cu speculaţiunile deşerte despre natura Fiinţeĭ *(Ens, Entitas, Essentia)* . . . Greciĭ nu cunosceaŭ alte limbĭ de cât pe a lor propriă şi le era prin urmare maĭ greŭ de cât nouĕ a căpăta aptitudinea de a descurca ambiguităţile. Unul din folósele studiuluĭ maĭ multor limbĭ şi maĭ ales al acelora, cu carĭ spirite marĭ s'aŭ servit spre a'şĭ expune cugetările, e lecţiunea practică, ce ne dă

---

1) *Ermogene.* Ce ḑicĭ de vorbele πῦρ «foc» şi ὕδωρ «apă»?

Socrate. Vorba πῦρ mĕ încurcă... Dar bagă de sémă, la ce mijlóce recurg, când sînt nedumerit.

Ermogene. Eĭ bine?...

Socrate. Cred, că Greciĭ, maĭ ales ceĭ ce trăesc sub stăpânirea barbarilor, aŭ împrumutat de la barbarĭ un mare numĕr de cuvinte.

Ermogene. Şi ce resultă de aci?...

Socrate. Veḑĭ dar, dacă acéstă vorbă πῦρ n'ar fi de origine barbară. Intr'adevĕr e anevoe a o deriva din grecesc şi Frigieniĭ de sigur întrebuinţéză aceeaşĭ vorbă puţin schimbată. Tot aşa 'ĭ şi cu ὕδωρ, κύων «câĭne» şi cu multe altele.

Ermogene. E adevĕrat.

Socrate. Nu trebue decĭ să chinuim vorbele, de carĭ s'ar putea da sémă.....

privitor la ambiguitatea cuvintelor, arătând că aceeaşĭ vorbă corespunde, la diferite ocasiunĭ, unor vorbe diferite într'altă limbă» [1]).

Aristotele ridică pe un substrat pur linguistic edificiul Logiceĭ sale. Aşa numitele Categoriĭ se baséză maĭ mult pe observaţiunĭ de limbă de cât pe operaţiunile inteligenţeĭ. In acest mod se inauguréză şi se desăvîrşesce o apropiere din ce în ce maĭ mare între Logică şi Gramatică.

Acéstă apropiere devine o quasi-identificare în şcóla Stoicilor. Nu numaĭ că dînşiĭ se ocupă de o potrivă cu ambele aceste sciinţe, dar concepţiunea, ce 'şĭ formase asupra limbeĭ, corespundea perfect uneĭ atarĭ identificărĭ. Teoria lor despre pretinsa anomalie a graiuluĭ provine tocmaĭ, că se lua Logica drept termen de comparaţiune, drept criteriŭ al limbeĭ, şi se confunda ast-fel cugetarea omenéscă saŭ psicologică cu cea ideală saŭ logică.

Unitatea Logiceĭ şi uniformitatea concepţiunilor sale odată transportate în domeniul gramatical, învĕţaţiĭ — fie eĭ filosofĭ saŭ gramaticĭ — se aşteptaŭ a regăsi şi în manifestările graiuluĭ aceleaşĭ condiţiunĭ de necesitate şi de universalitate, ce caracterizā categoriile Logiceĭ. Apoĭ substratul tuturor consideraţiunilor logico-gramaticale fiind o singură limbă, cea gréică, acésta devenea quinte-

---

1) St. Mill, *Système de Logique rationelle et inductive*, trad. Peisse, vol. I, pag. 85.

senţa şi reflexul graiuluĭ în general. Şi, odată stabilit un acord perfect între limbă şi cugetare, fenomenele constatate printr'un studiŭ atentiv al idiomeĭ naţionale trebuĭaŭ într'un mod necesar să se regăséscă în tóte limbile. De la o atare supositiune pornesc tóte acele încercărĭ de Gramatică generală saŭ filosofică, despre care Aristotele ne dă deja un specimen în a doua parte din Organon, sub titlul «despre Interpretare» saŭ maĭ bine «despre Vorbire». In tóte producţiunile de asemene natură se póte constata aceeaşĭ teorie de o logică preconcepută, aceeaşĭ năzuinţă de a dibui în orĭ ce formă gramaticală o problemă filosofică. De aci şi tendenţa necontenită de a trage conclusiunĭ generale din observaţiunĭ isolate şi particulare.

Ast-fel marele gramatic alexandrin Apollonios, cu tot cercul îngust al observaţiunilor sale, nu consideră maĭ puţin ca universale principiile deduse dintr'o aprofundare a limbeĭ materne. E curios de a vedea, cum acest învĕţat într'adevĕr profund trece alăturea de fapte, ce se impuneaŭ óre-cum atenţiuniĭ sale. Când cercetéză, bună-óră, natura sintactică a articoluluĭ, nu menţionéză o particularitate atât de însemnată, că limba latină nu posedă acéstă categorie gramaticală.

După aceeaşĭ normă de generalisare din fapte isolate procede şi Varro, când observă de pildă (De lingua latina IX), că flexiunea nominală saŭ verbală — şi una şi alta implicate la dînsul în termenul generic *declinatio* — s'a întrodus, nu numaĭ

în limba latină, ci în a tuturor ómenilor din motive de utilitate şi necesitate (utili et necessaria de causa . . .). Un tip linguistic, cum ni-l oferă limba chineză, care nu posedă nicĭ o urmă de flexiune, ci exprimă diferitele raporturĭ într'un mod exclusiv sintactic, ar fi fost decĭ o imposibilitate. Dar acéstă lipsă completă de forme n'o împedică a fi o limbă clasică în felul eĭ şi organul uneĭ literaturĭ de o importanţă universală. Wilhelm de Humboldt emite chĭar părerea, în aparenţă paradoxală, că o atare lacună morfologică contribue la agerirea minţiĭ acestuĭ popor [1].

Generalisărĭ pripite şi continuate pe o scară întinsă în sistemele de Gramatică generală n'aŭ lipsit nicĭ timpuluĭ nostru. Un exemplu remarcabil de pericolul uneĭ aplicaţiunĭ riguróse a Logiceĭ pe terenul limbeĭ ni-l dă, la începutul secoluluĭ, celebrul filolog german Gottfried Hermann, restauratorul gramaticeĭ grecescĭ. In opera'ĭ capitală «De emendanda ratione grammaticæ græcæ» (1802), el caută să explice după filosofia luĭ Kant însemnarea celor cincĭ casurĭ ale declinaţiuniĭ grecescĭ, considerând Ablativul de creaţiune recentă, cas, ce Romaniĭ l'ar fi inventat spre a descărca Dativul de multiplele sale accepţiunĭ. El se încércă

1) W. v. Humboldt's *Sprachphilosophische Werke*, herausg. und erklärt v. Steinthal. Berlin, 1883, p. 625: «Ich halte für ausgemacht, dass im Chinesischen gerade die scheinbare Abwesenheit aller Grammatik die Schärfe des Sinnes, den formalen Zusammenhang der Rede zu erkennen, im Geiste der Nation erhöht.....»

apoĭ a demonstra, cu argumente trase din natura spiritului omenesc, că n'ar putea exista o limbă cu o declinaţiune maĭ completă de şése casurĭ.... Doĭ-treĭ anĭ numaĭ după formularea teseĭ a priori a celor şése casurĭ apăru Gramatica sanscrită de Colebrook (1805), în care limbă s'aŭ conservat integral cele opt casurĭ din idioma primitivă indo-européná.

5. Dar atarĭ consideraţiunĭ unilaterale n'aŭ încetat nicĭ după Hermann; ele persistă din nenorocire şi astă-ḑĭ. Dacă orizontul faptelor s'a lărgit, procederea a rĕmas însă aceeaşĭ. Precum maĭ înainte limba grécă realisa tipul ideal al uneĭ gramaticĭ corespunḑĕtóre legilor generale ale inteligenţeĭ umane, tot ast-fel familia indo-européná fu învestită cu privilegiul superioriţăţiĭ şi al universalităţiĭ faţă de cele-lalte familiĭ linguistice.

De câte orĭ învĕţaţiĭ analisaŭ limba proto-arică, un product de pură abstracţiune; de câte orĭ dînşiĭ cumpăneaŭ acele pretinse silabe primordiale numite rădăcinĭ, 'şĭ făceaŭ ilusiunea, ca şi cum ar fi operând cu embrionul însuşĭ al graĭuluĭ omenesc. «Se afirma fără vr'o cercetare, că grupul limbilor arice era modelul tuturor celor-lalte, fie că tóte s'ar trage dintr'un isvor comun, fie c'ar fi supuse cel puţin la legĭ identice. Filologia nu oferea greutăţĭ, ce o cunoscinţă perfectă a limbilor arice n'ar fi trebuit să le resolve. Unde, de pildă, trebuĭa să se găsĭască explicarea inscripţiunilor etrusce? In vr'o limbă arică, firesce. Care fu forma

originală a orĭ-căreĭ limbĭ articulate? Monosilabele verbale, la carĭ gramaticiĭ sanscriţĭ redusese vocabularul. Cum s'a exprimat pentru întâĭa óră idea de acţiune? Alipind un pronume la una din rădăcinile verbale. Atarĭ eraŭ rĕspunsurile, ce se dedeaŭ fără şovăire. A trebuit timp pentru a afla, că misterele intime ale uneĭ sciinţe nu pot fi aşa cu înlesnire pătrunse şi că prima soluţiune venită nu'ĭ neapărat cea adevĕrată [1]».

Fascinarea, ce produse asupra spiritelor minunata structură a limbeĭ sanscrite, trase după sine nedrépta depreţiare a ramureĭ semitice. Dintr'o comparaţiune rĕŭ formulată şi rĕŭ înţelésă a acestor douĕ grupurĭ de limbĭ se deduse şi consecinţe etnice cu privire la caracterul intelectual şi moral al popórelor, ce le grăĭaŭ. După Lassen şi şcóla sa, Semiţiĭ eraŭ condamnaţĭ dintru început a nu avea nicĭ arte, nicĭ sciinţe, nicĭ organisaţiune militară saŭ politică (dar Cartaginea? dar Anibal?), nicĭ epopee, etc. Atarĭ vederĭ înguste asupra semitismuluĭ, luate sub patronagiul sciinţeĭ francese, deveniră o opiniune curentă şi astă-ḑĭ încă trec drept o caracteristică a raseĭ [2].

---

1) A.-H. Sayce, *Principes de Philologie comparée*, p. 60.

2) Cf. un remarcabil articol de J. Halévy în *Revue critique* din 1887, II, pag. 98—106, din care relevâm următorul pasaj: «Ils (les Sémites) devaient toujours porter la tunique de Nessus des fils du désert: l'uniformité, la sécheresse de coeur et d'imagination, l'indolence, le monothéisme instinctif, les appétits grossiers. Et quand les innombrables monuments de l'Assyrie et de la Babilonie, fruit d'une civilisation plusieurs fois millénaire, vinrent opposer leur véto à un dogme aussi in-

Ideĭ tot atât de preconcepute aŭ fost şi sînt încă o pedică seriósă pentru progresarea eticeĭ şi mitologieĭ comparative. Părerile tradiţionale însă, orĭ cât de venerabile ar fi, trebue să dispară înaintea faptelor, înaintea realităţiĭ.

Simţul moral, bună-óră, considerat de ceĭ maĭ mulţĭ cugetătorĭ ca o intuiţiune, ca un instinct adânc înrădăcinat în spiritul omenesc, lipsesce cu desăvîrşire multor popóre primitive; de asemenea religiositatea, din care s'a făcut o caracteristică a omuluĭ, e necunoscută multor triburĭ sĕlbatice. Copilul ĭarăşĭ nu se nasce cu simţul religiosităţiĭ, el n'are despre dînsa o cunoscinţă intuitivă, ci scie numaĭ ceea ce 'ĭ se înculcă, întocmaĭ cum se întîmplă şi cu facultatea graĭuluĭ, ce şi-o însuşesce treptat prin imitaţiune. Se înţelege că, pornind de la idea a priori, că tóte popórele fără excepţiune trebue să créḑă în existenţa unor puterĭ supranaturale — idee suggerată prin anologie cu credinţa popórelor maĭ mult saŭ maĭ puţin civilisate şi cunoscute nouĕ — misionariĭ aŭ identificat cu atarĭ credinţe superióre lucrurĭ cu totul diferite. «Cea maĭ mare parte dintre ceĭ ce ne aŭ dat amănunte asupra religiunilor, aşteptându-se a

---

considéré, on se mit pour sauver le système à leur chercher des origines fantaisistes. Ne pouvant plus les attribuer aux Aryens, on fit intervenir les Scythes, les Touraniens, les Couschites, les Accadiens et Sumériens; on les aurait attribués volontiers aux Esquimaux ou aux Hottentots, pourvu que ce ne fussent pas les Sémites....»

găsi la sĕlbaticĭ ideĭ conforme cu ale nóstre, deşi înconjurate de rătăcirĭ şi de eresurĭ, aŭ făcut anumite întrebărĭ şi n'aŭ putut primi de cât rĕspunsurĭ, carĭ i-aŭ pus în cea maĭ mare nedumerire. Ast-fel toţĭ saŭ maĭ toţĭ ne vorbesc de dĭavol şi e constatat, că mitologia nicĭ unuĭ popor sĕlbatic nu compórtă o fiinţă spirituală posedând caracterele Sataneĭ» [1].

Mitologia comparativă, cât timp rĕmase restrînsă în domeniul clasic şi în cel indo-europén, era ameninţată a se învîrti într'un cerc viţios perpetuŭ, degenerând într'un pur verbalism saŭ planând într'o atmosferă absolut subĭectivă. Şi acésta pentru că «legile generale ale Mitologieĭ comparative, ca şi legile generale ale Linguisticeĭ, trebuesc obţinute prin inducţiunĭ trase din exemple cât se va putea maĭ numeróse; trebue să culegem miturile tuturor climelor şi la tóte rasele şi adesea un trib degradat şi despreţuit va putea să ne puĭe pe urma legilor, ce căutâm. Mitologia, ca şi limba, este un reflex al spiritului omenesc; ea aparţine maĭ ales la ceea ce putem numi *era naturală* a umanităţiĭ; şi fiindcă constituţiunea spiritului omenesc şi împrejurările vĭeţiĭ sĕlbaticuluĭ sînt pretutindenea aprópe aceleaşĭ, trebue să ne aşteptâm a întâlni în miturile tuturor naţiunilor

1) J. Lubbock, *Les Origines de la Civilisation.* État primitif de l'homme et moeurs des sauvages modernes. Paris, 1877, p. 204.

o óre-care asemănare, aceeaşĭ supunere la legĭ generale» [1]).

Dar însaşĭ psicologia, în ale căreĭa principie residă în definitiv şi elementul intelectual al graĭuluĭ şi etica populară, va trebui cu timpul să'şĭ lărgéscă domeniul observaţiunilor sale, prea mult timp mărginite în sfera popórelor indo-europene şi semitice, adică a celor douĕ representante prin excelenţă a culureĭ umane, şi să îmbrăţişeze într'o vastă extensiune şi acele triburĭ primitive, al căror suflet, rĕmas neatins de vr'o influenţă civilisătóre, reservă încă multe surprinderĭ psicologuluĭ comparativ. «Ce n'est pas, ḑice Émile Louis Burnouf, dans l'Arya seulement, et encore, pris dans son état adulte et parfait, qu'il faut étudier la pensée; il faut observer aussi celle des races humaines inférieures, puis celles des animaux supérieurs, enfin, de proche en proche, les fonctions des âmes ont besoin d'être analisées comme celles des corps jusque dans leurs manifestations les plus infimes. Voilà le domaine vrai de la psychologie: il embrasse tout-ce que vit et de même que le physiologiste voit toutes les formes sensibles sortir de la céllule, le psychologue peut aussi chercher la forme la plus élémentaire dont la pensée la plus parfaite n'est que le développement» [2]).

---

1) Sayce, *Principes*, p. 224.

2) Citat după A. Bastian, *Allgemeine Grundzüge der Ethnologie*. Berlin, 1884.

6. Ce sînt într'adevĕr limbile indo-europene în raport cu nenumĕratele forme, ce a îmbrăcat în diferite zone Cuvîntul omenesc! Aceste limbĭ ne sînt cunoscute numaĭ în evoluţiunea lor literară, numaĭ în perióda lor culminantă şi óre-cum de gărbovire. In loc de expresiunea însufleţită şi pururea schimbătóre a viuluĭ graiŭ, ne întîmpină într'însele forme, din carĭ a dispărut de mult orĭce puls al vieţiĭ, fixe şi cristalisate în seculara lor petrificare. Perióda lor de treptată formaţiune, de circulaţiune plină de vĭaţă ne scapă şi le face astfel incapabile a ne destăinui adevĕratul caracter al graĭuluĭ omenesc. Maĭ preţióse în acéstă privinţă sînt idiomele obscure ale sĕlbaticilor, ce le putem urmări în plina şi primitiva lor desvoltare.

Linguistica trebue să fie, cum îĭ arată şi numele, sciinţa tuturor limbilor omenescĭ, ĭar nu a unuĭ grup isolat şi favorit, care să serve de prototip tuturor celor-l'alte. In loc de a porni de la principiul fundamental, că nicĭ un fenomen linguistic nu va putea fi înţeles după adevĕrata sa valóre de cât urmărit fiind în generalitatea limbilor omenescĭ, s'a făcut din studiul familieĭ indo-europene cheĭa orĭ-căreĭ filologiĭ şi s'a dat resultatelor sale o aplicaţiune universală.

Şi dacă o comparaţiune cât maĭ larg posibilă se impune în orĭ-ce cercetare linguistică, apoĭ cu atât maĭ mult ea trebue să se execute pe scara cea maĭ întinsă, când e vorba de a stabili legile generale ale graĭuluĭ saŭ în chestiunea atât

de capitală a originiĭ sale. Cele maĭ multe însă din teoriile moderne despre originea şi evoluţiunea limbeĭ omenescĭ aŭ pornit de la observarea unor fapte isolate aparţinênd exclusiv domeniuluĭ aric şi de aceea ele se învîrtesc într'un labirint de rătăciri şi de falşe generalisărĭ. Ca şi speculaţiunile Kratyliene, ele n'aŭ, din causa acestuĭ caracter a priori, nicĭ un temeiŭ solid şi sînt lipsite de valóre pentru evoluţiunea reală a limbeĭ [1].

7. Abĭa în timpul din urmă un numĕr încă restrîns de linguiştĭ s'aŭ încercat a deschide sciinţeĭ orizonturĭ maĭ întinse, studiând manifestările multiple ale graĭuluĭ în generalitatea lor cea maĭ vastă şi căutând a dovedi, pe un substrat atât de abundant, neţĕrmurita varietate a inteligenţeĭ umane. După întâĭele încercărĭ de Linguistică generală ale luĭ Humboldt şi Pott [2] trebue să ajun-

---

1) Monografia luĭ Max Müller «*Stratificarea limbeĭ*» (1868) şi aceea a luĭ Curtius «*Cronologia în formaţiunea limbilor indo-europene*» (1867) se mişcă pe terenul alunecos al unor atarĭ generalisărĭ pripite. Sciinţa teoretică cam nebulósă a luĭ Paul («Principienlehre», cum o numesce), care ar servi de substrat Linguisticeĭ şi ale căreĭ resultate ar fi aplicabile la tóte limbile şi la tóte periódele lor de evoluţiune, maĭ ales «la începuturile limbeĭ» (cf. *Principien der Sprachgeschichte*, p. 33), pare a nu poseda o basă maĭ solidă. Nu maĭ vorbim de sintesa nenorocită a luĭ Regnaud (*Origine et philosophie du langage*, IIe partie), care, mărginindu-se a constata faptele din domeniul indo-europén, coordonate cu cercetarea condiţiunilor logice ale limbeĭ în genere, crede a dispune de elemente suficiente pentru a stabili o teorie raţionată a graĭuluĭ.

2) W. v. Humboldt, *Über den Dualis*. Berlin, 1828.—Fr. Pott, *Die quinare und vigesimale Zählmethode* bei Völkern aller Weltteile. Halle, 1840 şi *Doppelung*, als eines der wichtigsten Bildungsmittel der Sprache, beleuchtet aus Sprachen aller Weltteile. Detmoldt, 1862. — Cf. şi Garnett, *Philological Essays*. Leipzig, 1859 şi H. C. Gabelentz, *Über das Passivum*. Leipzig, 1860.

gem tocmaĭ la Frideric Müller, al căruĭ «Compendiu de Linguistică» [1]) aduce sciinţeĭ contemporane aceleaşĭ servicie ca şi «Mithridates» (1806-1815) de Adelung în primul pătrar al secoluluĭ nostru. In întroducerea la acéstă operă monumentală, autorul se abate pentru întâĭa óră de la modul unilateral al teoriilor tradiţionale şi apucă calea largă a consideraţiunilor obĭective, basate pe un studiŭ întins al faptelor linguistice. Acest drum, o dată bătut, fu urmat cu succes de Winkler [2]) pe terenul sintaxeĭ comparative şi maĭ ales de către eminentul linguist frances Raoul de la Grasserie, care a publicat, sub titlul colectiv de «Études de Grammaire comparée» (1887 urm.), o serie de studie, întipărite de o profundă originalitate şi de o vastă comprehensiune, asupra celor maĭ multe din problemele generale ale limbeĭ [3]).

57054

1) Fr. Müller, *Grundriss der Sprachwissenschaft.* Wien, 1876—87, 4 volume.

2) H. Winkler, *Zur Sprachgeschichte.* Nomen, Verb und Satz. Berlin, 1887 şi *Weiteres zur Sprachgeschichte.* Das grammatische Geschlecht. Formlose Sprachen. Berlin, 1889.

3) Raoul de la Grasserie. *Des divisions de la Linguistique* (1888), *Essai de Phonétique générale* (1890), *Essai de phonétique dynamique ou historique comparée* (1891), *De la Psychologie du langage* (1889), *De la Classification des langues* (1890) — II *De la Catégorie du Nombre* (1887), *du Temps* (1888), *des Cas* (1890), *des Modes* (1891) — III *Du verbe Être* (1887), *De la Conjugaison objective* (1888), *De la véritable nature du Pronom* (1888), etc. Cf. asupra lor un excelent articol de J. Halévy în *Revue critique,* din 1890, No. 18. Aci maĭ menţionâm şi câte-va din lucrările speciale ale eminentuluĭ americanist Lucien Adam: *De l'harmonie des voyelles dans les langues ouralo-altaïques.* Paris, 1874; *Du Genre,* 1883, etc.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERS

La aceştia se cuvine a maĭ adăoga, pe lângă Sayce, puternicul distrugĕtor al idolilor Glotologieĭ, numele bărbatuluĭ, căruia progresele actuale ale Linguisticeĭ îĭ datoresc maĭ mult de cât un impuls. Profundele şi suggestivele cercetărĭ de pe terenul filosofieĭ linguistice ale luĭ Steinthal, carĭ la început nu atraseră tótă atenţiunea ce meritaŭ, continuă a exercita o acţiune din ce în ce maĭ fecundă asupra direcţiuniĭ contemporane a sciinţeĭ.

In diferitele sale scrierĭ Steinthal a căutat a stabili raporturile reciproce între Psicologie şi Linguistică[1]. Luĭ îĭ revine meritul de a fi fixat maĭ întâĭ marginile între Gramatică şi Logică şi de a fi insistat asupra tendenţelor diferite ale acestor douĕ sciinţe[2]. Cu tóte progresele realisate pe terenul limbeĭ de la apariţiunea aceleĭ opere, cele maĭ multe din ideile emise cu acea ocasiune aŭ rĕmas fundamentale şi decisive. Clasica-ĭ operă

---

1) H. Steinthal, *Abriss der Sprachwissenschaft.* I Teil (singura apărută). Die Sprache in Allgemeinen. Einleitung in die Psychologie und Sprachwissenschaft. Berlin, II ed. 1881 şi *Ursprung der Sprache* im Zusammenhange mit den letzten Fragen alles Wissens. Berlin, IV ed. 1888.

2) H. Steinthal, *Grammatik, Logik und Psychologie.* Ihre Principien und ihr Verhältniss zu einander. Berlin, 1855. In prima parte combate tractarea logică a Gramaticeĭ de Becker; într'a doua stabilesce divergenţele şi raporturile între Gramatică şi Logică. Ultima parte, care tractéză despre principiile Gramaticeĭ şi caracterul lor psicologic şi ocupă întréga a doua jumĕtate a volumuluĭ, póte da o idee de metóda luĭ Steinthal: părăsind domeniul pur linguistic, ne pomenim plutind în plină filosofie. — Veḑĭ şi *Charakteristik der hauptsächlichsten Typen des Sprachbaues* (Berlin, 1860), unde revine asupra materieĭ, precum şi a sa *Geschichte der Sprachwissenschaft bei den Griechen und*

despre idiomele grăite de Negriĭ africanĭ şi cercetările sale de Etno-psicologie dovedesc interesul, ce acest cugetător pórtă chestiunilor de Linguistică generală[1].

Ce luminĭ pot revĕrsa asupra limbeĭ umane atarĭ studiĭ generale, făcute cu prudenţă şi metodă, o póte înţelege orĭ şi cine. Ele nu numaĭ că ne feresc de îngustimea vederilor şi de suficienţă într'o materie atât de vastă şi de anevoĭósă, dar încă ne reveléză adesea analogiĭ uĭmitóre între graĭurile cele maĭ îndepărtate şi ne daŭ prin acésta putinţa de a surprinde, în mijlocul extremeĭ diversităţĭ a cuvîntuluĭ, caracterul esenţial identic al natureĭ umane.

Observaţiunea acestor variate manifestărĭ ale graĭuluĭ va limpeḑi tot-de-odată raporturile între Gramatică şi Logică, specificând domeniul propriŭ fie-căreĭa şi arătând, că înaintarea adevĕrată a

---

Römern, mit besonderer Rücksicht auf die Logik. Berlin, 1863. — Cf. K. Hermann, *Die Sprachwissenschaft nach ihrem Zusammenhange mit der Logik*, menschlicher Geistesbildung und Philosophie. Leipzig, 1875: cele câte-va ideĭ fecunde sînt învăluite şi óre-cum înecate în atmosfera nebulósă a metafisiceĭ germane, pe când H. Wolff (*Logik und Sprachphilosophie*. Berlin, II ed. 1883), ca discipol al luĭ Steinthal, susţine, că cercetările logice trebuesc în total basate pe psicologie. . . .

1) Steinthal, *Die Mande-Neger Sprachen*, psychologisch und phonetisch betrachtet. Berlin, 1867 şi, în asociaţiune cu Lazarus, *Zeitschrift für Völkerpsychologie*. Berlin, 1859 urm. Alte Reviste consacrate chestiunilor de Linguistică generală: *Internationale Zeitschrift für vergleichende Sprachwissenschaft* (Leipzig, 1884 urm.) şi, de maĭ înainte, *Revue de Linguistique et de Philologie comparée* (Paris, 1867 urm.), aprópe exclusiv destinată studiuluĭ limbilor în afară din domeniul indo-europén.

ambelor a început, din momentul ce s'a operat o strictă demarcaţiune între dînsele.

Prima parte a acestuĭ studiŭ va fi consacrată consideraţiunilor generale privitóre la relaţiunile într'aceste douĕ sciinţe, rĕmânênd a urmări în partea finală categoriile gramaticale în multiplele forme, ce a îmbrăcat expresiunea lor linguistică.

I. Gramatica şi Logica

Disputa între Analogie şi Anomalie: caracterul, raţiunea şi originea eĭ. — Gramatica generală saŭ filosofică. — Categoriile aristotelice: sînt ele într'adevĕr necesare şi universale? — Neţĕrmurita variabilitate a expresiuniĭ linguistice. — Procederea metodică în atarĭ cercetărĭ.

1. In tóte timpurile Logica a jucat un rol preponderant pe terenul limbeĭ şi acésta în paguba eĭ. Nomenclatura gramaticală, aşa cum o găsim definitiv fixată în scrierile luĭ Apollonios Dyskolos, pórtă încă urmele acesteĭ încălcărĭ. De la cele dintâĭ cercetărĭ asupra graĭuluĭ se stabilesce o relaţiune din ce în ce maĭ intimă între Gramatică şi Logică şi nu lipsesce mult până la o completă identificare, aşa cum o observâm la Stoicĭ. In şcóla lor luâ nascere faĭmósa dispută între Analogie şi Anomalie, care preocupâ pe cugetătoriĭ şi gramaticiĭ grecĭ şi romanĭ timp de peste treĭ secole şi constitui, în acest lung interval, substratul tuturor cercetărilor gramaticale. Cât interes insufla o asemene desbatere, cât de

mult ea preocupa spiritele timpuluĭ, se póte vedea din aceea, că un Cesar saŭ Cicerone nu se póte opri a nu lua parte la discuţiune [1].

In ce stă dar acéstă problemă, care resumă în sine raporturile între Gramatică şi Logică?

Ea se póte formula astfel: Există óre între limbă şi cugetare un raport raţional, o perfectă concordanţă orĭ simetrie (ἀναλωγία)? Saŭ, din contră, principiul predominant este variabilitatea, neregularitatea (ἀνωμαλία), în perpetuă contraḑicere cu genesa naturală a graĭului?

Filosofiĭ stoicĭ, în special Chrysip, cercetând raportul între limbă şi cugetare, aŭ conchis, că în limbă domnesce *anomalia*, adică limba nu oferă o icóná credinciósă a coprinsuluĭ intelectual, de óre ce cuvintele nu corespund pe deplin noţiunilor respective, ba adesea chĭar le contraḑic. Unele vorbe aŭ accepţiunĭ multiple şi în principiŭ, după părerea lor, orĭ-ce vorbă e din natură echivocă: «Omne verbum ambiguum natura esse, quoniam ex eodem duo vel plura accipi possint» (Gellius XI, 12).

Spre a înţelege şi maĭ bine acéstă teorie, să considerâm maĭ de aprópe principiul, care jócă un rol important în speculaţiunile Stoicilor, principiul antiteseĭ (ἐναντίωσις). Chrysip constată, că

---

1) Chestiunea a fost pe larg tractată de Steinthal, *Geschichte der Sprachwissenschaft*, p. 347—363 şi 435—524 şi în special de câtre Lersch, *Die Sprachphilosophie der Alten* dargestellt an dem Streit über Analogie und Anomalie der Sprache. Bonn, 1838—41, 3 părţĭ.

vorbele şi representările negative nu coincid, ci maĭ adesea se contraḑic. Astfel vorbe positive pot exprima o privaţiune saŭ lipsă (sărăcie = lipsă de avere; orb = lipsit de vedere); şi vorbe negative pot representa noţiunĭ positive (ex. nemuritor = ḑeŭ). Dar privaţiunea nu póte exprima de cât lipsa lucruluĭ posedat: destinaţiunea ochĭuluĭ fiind vederea, lipsa facultăţilor visuale ar trebui redată c'o vorbă negativă, óre-cum «nevĕḑĕtor»; de asemenea ḑeiĭ, necunoscênd mórtea, nu pot fi privaţĭ de o atare însuşire, cum arată forma negativă a expresiuniĭ «nemuritorĭ».

Un loc însemnat în acéstă îndelungă desbatere îl ocupă genul, care interesa de o potrivă pe filosofĭ şi pe gramaticĭ. Stoicilor n'a putut să le scape observaţiunea chĭar superficială, că există vorbe, carĭ, fără a denota ceva bărbătesc, sînt totuşĭ masculine după formă — decĭ o lipsă de analogie adică anomalie. Nu numaĭ că în aceeaşĭ limbă, observă dînşiĭ, genul uneĭ vorbe póte varia după localităţĭ, dar maĭ mult încă: vorba masculină saŭ feminină nu desémnă totdéuna o fiinţă bărbătéscă saŭ femeĭască din natură, precum lucrurile lipsite de gen natural nu's totdéuna neutre. Anomalia genuluĭ e într'adevĕr aşa de bătătóre la ochĭ, în cât şi adversariĭ eĭ, partisaniĭ Analogieĭ, trebuiră s'o recunóscă în principiŭ.

Tóte acestea conduseră la convingerea, că genul gramatical nu corespunde adevĕruluĭ şi deci

nu póte fi o creaţiune a natureĭ, întocmaĭ ca numĕrul şi celelalte categoriĭ secundare.

Rigurósa consecinţă, împinsă adesea până la subtilitate, ce caracterizā doctrina logico-gramaticală a Stoicilor, provine din pretinsa necesitate a unuĭ acord ideal, a uneĭ corespondenţe perfecte între partea materială şi cea intelectuală a limbeĭ, între forma şi sensul vorbeĭ, între expresiunea linguistică şi raportul logic al cuvîntuluĭ. Limba li se părea *anomală*, tocmaĭ fiind-că o vedeaŭ prin prisma Logiceĭ şi uĭtaŭ, că ea nu ţine sémă de legile sale, urmând după nisce legĭ propriĭ şi diferite de ale acesteĭa. Acea corespondenţă naturală şi necesară între nume şi lucrul semnificat era o curată chimeră, de-óre-ce limba nu'ĭ nicĭ o dată expresiunea *adequată* a cugetăriĭ: numele nu exprimă de cât o singură însuşire, cea maĭ importantă, a lucruluĭ şi tóte cele-l'alte însuşirĭ, ce spiritul concepe la rostirea numeluĭ, sînt resultatul asociaţiuniĭ ideilor şi nu sînt de loc coprinse în vorba însaşĭ. «Limba se începe la om prin *percepţiune*, nu prin *apercepţiune*. Percepţiunea resultă dintr'o impresiune direct produsă de un obĭect óre-care asupra simţurilor, fără nicĭ un amestec al cugetăriĭ. Zahăr «alb» este o percepţiune. Combinarea succesivă, prin mijlocul cugetăriĭ, a maĭ multor percepţiunĭ, carĭ se completéză una prin alta pentru a ne da o noţiune órecum integrală despre un obĭect, constitue apercepţiunea: «alb» + «dulce» + «tare» = «zahăr». Pen-

tru a găsi un nume zahăruluĭ, copilul se mulţumesce cu prima percepţiune. După prima percepţiune el numesce orĭ-care alt lucru... Numele diferitelor obĭecte în tóte limbile sînt percepţiunĭ cristalisate, nicĭ o dată apercepţiunĭ. Pretutindenĭ *aurul* este «galben», nicăirĭ «galben» + «strălucit» + «greŭ» etc...» [1].

2. Acéstă identificare a Gramaticeĭ cu Logica, operată maĭ întâĭ de şcóla stoică, deveni punctul de plecare al tuturor cercetărilor ulterióre pe terenul logico-gramatical. Şi chĭar astăḑĭ un asemenea mod de a vedea n'a dispărut cu desăvîrşire.

Dar ce aŭ a face formulele abstracte ale Logiceĭ, schematismul ideal şi întregul eĭ formalism cu datele reale, cu materialele positive şi cu deducţiunile de fapt ale uneĭ sciinţe istorice ca Gramatica ?

Maĭ întâĭ, surprinḑĕtórea multiplicitate a idiomelor globuluĭ ar fi putut deschide ochiĭ asupra contrastuluĭ într'acéstă infinită varietate şi unitatea absolută a Logiceĭ. Spre a se realisa şi pe terenul limbeĭ o atare unitate ideală, s'a recurs la ipotesa fatală a uneĭ limbĭ primitive unice, ipotesă, care a înlănţuit timp de secole orĭ-ce înaintare a studiilor linguistice. Un atare rol primordial s'a atribuit, în tot lungul evuluĭ-mediŭ, limbeĭ ebraice şi a fost nevoe de geniul luĭ Leibniz spre a pune

1) B. P. Hasdeŭ, *Principie de Linguistică*. Bucurescĭ, 1881, p. 48.

capăt acesteĭ ilusiunĭ seculare. Dar opintirĭ repetate de a vedea în limbă reflexul armonieĭ logice se iviră şi maĭ tărdiŭ şi abĭa opera capitală a luĭ Humboldt «Despre diversitatea de structură a graĭuluĭ omenesc» (1836) alungâ definitiv fantoma uneĭ pretinse armoniĭ universale a limbilor [1].

Din aceeaşĭ tendenţă unificătóre provin şi încercările, mereŭ repetate, de o «Gramatică generală», menită a înlocui c'un acord ideal realitatea variabilă până la infinit. Visul uneĭ atarĭ Gramaticĭ filosofice, saŭ maĭ bine logice, basată pe studiul câtor-va idiome ajunse la un înalt grad de perfecţiune literară — gréca, latina şi francesa — preocupă pe învĕţaţiĭ europenĭ până la pragul secoluluĭ actual, ba ne surprind din când in când şi în publicaţiunĭ contemporane. De la prima Gramatică generală, celebra «Grammaire générale et raisonnée de Port-Royal» (1660), până la ultima producţiune de acest fel [2], se póte

---

1) W. v. Humboldt, *Ueber die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwickelung des Menschengeschlechts*. Berlin, 1836. A se vedea cele douĕ ediţiunĭ comentate de Pott (1880 — 1883) şi de Steinthal, *Humboldt's sprachphilosophische Werke*. Berlin, 1883.

2) Burgraff, *Principes de Grammaire générale ou exposition raisonnée des éléments du langage*. Bruxelles, 1863. Cele maĭ renumite Gramaticĭ generale, pe lângă cea de Port-Royal, sînt: Harris, *Hermes or a philosophical inquiry concerning language and universal grammar*. London, 1751. — Silvestre de Sacv, *Principes de grammaire générale*. Paris, 1799. — Bernhardi, *Sprachlehre*. Berlin, 1801 — 1803. In limba nóstră un specimen de gramatică generală însoţesce *Gramatica românéscă* de Câmpinénu, 2 ed. Iaşĭ, 1880.

observa acelaşĭ principiŭ de generalisare şi de logică preconcepută.

Limba este, înainte de tóte, un fenomen psicologic; ea variază de la un popor la altul sub influenţa factorilor etnicĭ şi ea trebue studiată în multiplele forme ale realităţiĭ, ĭar nu după un schematism invariabil, după un tip general [1]. Psicologia, şi nu Logica, cată dar să fie adevĕratul domeniu al Gramaticeĭ: Psicologia, care tinde a explica mersul cugetăriĭ, aşa cum ea *se face* în realitate, pe când Logica urmăresce scopul ideal de a prescrie legile, cum *ar trebui* să se facă. Logica e o sciinţă abstractă, cea maĭ abstractă din tóte, şi, în clasificaţiunea luĭ Spencer, ea figuréză înaintea Matematicelor. Caracterul eĭ formal o abstrage de la realitate: ea póte judeca, dacă cugetarea e justă, ĭar nu dacă corespunde realităţiĭ (ex. noţiunea de sfinx). Acésta face ca noţiunea logică să fie o concepţiune abstractă şi incompletă şi ca norma logică să pótă îmbrăca infinite forme gramaticale. A voi decĭ a regăsi în tóte limbile acelaşĭ formular, abstras din studiul câtor-va idiome cu o înaltă cultură literară, e o curată utopie [2].

---

1) «Pretutindenea, ḑice Humboldt, influenţa timpuluĭ asupra limbilor merge mână în mână cu a particularităţilor naţionale şi ceea ce caracterizā hordele sĕlbatice ale Americeĭ şi ale Asieĭ septentrionale nu trebue decĭ să fi aparţinut şi triburilor primitive ale Indieĭ şi ale Grecieĭ». *Sprachphilos. Werke*, ed. Steinthal, p. 69.

2) Steinthal, *Charakteristik*, p. 104: «Eine allgemeine Gramma-

3. Fundatorul Logiceĭ a resumat în ḑece categoriĭ diferitele moduri de a fi, ce se pot atribui fiinţelor individuale saŭ lucrurilor particulare. Aristotele nu spune nicăirea, după ce criterie s'a condus în stabilirea acestor clişeurĭ, carĭ ar representa noţiunile fundamentale ale spiritului omenesc, nicĭ pentru ce a fixat numĕrul lor la ḑece. Dar, din modul de a le defini, se póte vedea destul de limpede, că idea primară o datoresce propositiunii analisate în elementele sale, adică limbeĭ. După ce susţine (Categ. IV), că ceea ce enunţâm póte fi exprimat în conexiune (ex. omul alérgă) saŭ fără conexiune (ex. om, boŭ), Aristotele adaogă:

«Dintre vorbele enunţate fără conexiune fiecare exprimă saŭ o *substanţă* (οὐσεία, τὶ ἐστι: ex. om, cal), saŭ o *cantitate* (ποσὸν: ex. de doĭ, de treĭ coţĭ), saŭ o *calitate* (ποιόν: ex. alb), saŭ o *relaţiune* (πρὸς τι: ex. îndoit, jumĕtate, maĭ mare), saŭ un *loc* (ποῦ: ex. în tîrg), saŭ un *timp* (ποτέ: ex. ierĭ, acum un an), saŭ o *stare* (κεῖσθαι: ex. zăcere, şedere), saŭ o *posesiune* (ἔχειν: ex. a avea încălţăminte, a fi într'armat), saŭ o *acţiune* (ποιεῖν: ex. taĭe, arde), saŭ în fine o *suferinţă* (πάσχειν: ex. e tăĭat, e ars)».

Caracterul empiric al decadeĭ aristotelice e prea evident din lipsa orĭ-căruĭ criteriŭ de distincţiune seriósă: găsim, în acéstă enumerare, deose-

---

tik ist ebenso wenig denkbar als eine allgemeine Form der Staatsverfassungen und der Religionen oder eine allgemeine Pflanzen und Tierform».

biri pur verbale (loc şi situaţiune ori stare) şi noţiuni fără de nici o importanţă logică (ca posesiunea). De aceea cugetătorii şi logicii moderni s'aŭ pronunţat în contra acesteĭ clasificaţiuni. Kant o consideră ca «incompletă şi defectuósă» şi caută a 'ĭ substitui un schematism de 12 categorii, cari ar corespunde celor 12 funcţiuni logice ale spiritului omenesc, pe când Schopenhauer crede la rîndul sĕŭ, că 11 din categoriile luĭ Kant merită a fi aruncate pe feréstră şi numaĭ una singură a fi menţinută, causalitatea [1].

Stuart Mill apreţiază ast-fel categoriile aristotelice : «Acéstă clasificaţiune are defecte prea învederate pentru a reclama, şi merite prea mici pentru a justifica, o cercetare minuţiósă. E numaĭ un catalog de distincţiuni grosolan marcate de limba ordinară, fără să se fi încercat măcar a pătrunde prin analisă filosofică până la principiile raţionale ale acestor distincţiuni vulgare. Acéstă analisă făcută chiar superficial ar fi arătat, că enumĕrarea e superfluă şi incompletă tot-de-odată. Unele lucruri sînt omise, altele apar de maĭ multe ori sub titluri diferite. Ea sémănă uneĭ divisiuni a animalelor în ómeni, patrupede, caĭ, măgari şi poney» [2].

Caracterul universalităţii, ce se atribue în

---

1) Schopenhauer, *Die Welt als Wille und Vorstellung I*, 531. Cf. despre istoricul categoriilor: Trendelenburg, *Geschichte der Kategorienlehre*. Berlin, 1846.

2) St. Mill, *Logique* I, 49.

genere acestor categorii, este în mare parte ilusoriŭ. Unele dintr'însele, ca *spaţiul* şi *timpul*, nu sînt inerente spiritului omenesc, ci resultatul experienţei : timpul e o abstracţiune ca şi spaţiul şi deci nu pot fi elemente intuitive saŭ primordiale ale cunoscinţelor nóstre. Şi nici cele-l'alte categorii logice nu sînt înăscute, ci nasc, deşi inconscient, la diferite momente de evoluţiune intelectuală a omenirii. «Ca şi întâia celulă animală, aşa se născu şi fie-care categorie saŭ idee la o epocă anumită» [1]. Categoriile nu pot fi deci confundate cu procederile generale ale spiritului omenesc.

4. Părerea, că categoriile logice trebue necesar să existe în tóte limbile, provine din confusiunea între noţiune şi representare. Unele dintr'însele lipsesc cu totul, altele pot îmbrăca forme variate şi se îndepărtéză astfel de natura uniformă a categoriilor logice [2]. Ultimele sînt strict determinate şi nu pot fi întrupate de cât într'un singur mod; cele gramaticale, din contră, se modifică şi se nuanţéză până la infinit. Şi acele felurite moduri de întrupare gramaticală pot fi mai mult saŭ mai puţin perfecte, ceea-ce exclude ori-

---

1) Steinthal, *Abriss der Sprachwissenschaft*, p. 102.

2) Humboldt emisese deja în principiŭ atarĭ părerĭ (cf. ed. Steinthal, p. 611), dar nu ajunse la o plină claritate asupră-le. Ast-fel vorbesce (p. 623) de «ein in der Seele liegende grammatischer Typus»... Despre acéstă contraţicere aparentă, cf. Steinthal, *Abriss*, p. 63 urm.

ce evoluţiune logică a graiuluĭ, care ar fi trebuit să ofere pretutindenea aceeaşĭ perfecţiune linguistică.

Categoriile gramaticale nu sînt şi nu pot fi identice cu cele logice. Dintr'o analisă pur logică a judecăţiĭ nicĭ că se póte deduce tóte părţile de cuvînt şi de aceea Aristotele n'a recunoscut de cât o parte dintr'însele. «Categoriile şi formele gramaticale, carĭ se consideraŭ ca absolute pentru omul vorbitor şi decĭ valabile pentru orĭ-ce limbă, fiind-că credeaŭ a le putea deriva din natura logică a cugetăriĭ, sînt în realitate aprópe mărginite la limbile indo-europene şi nu sînt de loc resultatul formelor logice ale cugetăriĭ. Adevĕrata stare a lucrurilor e din potrivă, că fie-care limbă are formele eĭ propriĭ, ce linguistul e dator a le considera ca fapte date şi a le explica ca atarĭ, ĭar nu a şi le construi ca generale şi logicesce necesare» [1].

Divisiunea părţilor cuvîntuluĭ, basată în mare parte pe categoriile aristotelice, póte într'adevĕr găsi o aplicaţiune integrală numaĭ în domeniul indo-europén şi cu óre-carĭ reserve în cel semitic, dar n'are nicĭ o noĭmă pentru majoritatea limbilor omenescĭ. Cele maĭ multe din popórele globuluĭ recurg la procederĭ fundamental diferite spre a'şĭ *formula* cugetarea lor. Tocmaĭ faptul, că nu regăsim de cât într'un mic numĕr de idiome aşa numitele părţĭ de cuvînt, dovedesce, că ele nu sînt cate-

1) Steinthal, *Abriss*, p. 32.

gorii de un caracter universal. Unele dintr'însele pot lipsi cu desăvîrşire. O noţiune atât de importantă ca verbul nu există în maĭ multe limbĭ malayese din Asia şi în idiomele algonkine din Nordul Americeĭ. In genere puţine familiĭ linguistice posedă o noţiune verbală propriŭ-ḑisă : în cele maĭ multe limbĭ verbul nu'ĭ de cât un nume c'o amplificare pronominală, aşa că ambele categoriĭ ale numeluĭ şi ale verbuluĭ se confundă.

Verbul «a fi», în sens de «a exista», considerat de uniĭ logicĭ ca verbul prin excelenţă, nu constitue un element primordial al graĭuluĭ şi nu există în tóte limbile, cum credea Ad. Smith, ci lipsesce în multe idiome australiene, africane şi în maĭ tóte cele americane, adică în limbile c'un caracter concret maĭ pronunţat; ĭar, ca auxiliar saŭ copulă, e necunoscut chĭar limbilor semitice şi celor uralo-altaice, precum el lipsesce cu desăvîrşire în prima fasă din graĭul copiilor. Caracterul abstract al verbuluĭ «a fi» dovedesce altminterea în de ajuns originea'ĭ posterióră. Multe idiome recurg la echivalente maĭ mult saŭ maĭ puţin concrete. «Pour tel sauvage un objet n'existe pas; il est *assis*, ou il est *debout*, ou il est *couché*, si la pensée de ce sauvage se porte sur l'objet lui-même; ou il est *ici* ou *là*, ou hors présence, si la pensée du sauvage se porte le plutôt sur la position de l'objet dans l'espace; il bouge ou reste immobile, suivant que subjectivement il a été considéré par rapport au mouvement. Au lieu

de dire «cela est», un tel homme dira «cela debout, cela couché, ou cela ici, cela en mouvement[1]». Un echivalent fórte obicĭnuit e *stare*, care a suplantat auxiliarul în francesa (= être), pe când spanĭola posedă, alăturea de dînsul, şi corelativul sĕŭ maĭ abstract: *estar* şi *ser*, întâĭul pentru a desemna o existenţă trecĕtóre, celă-lalt pentru una permanentă.

Pe lângă acésta, analisa logică tórnă concepte felurite în acelaşĭ tipar. Agentul, care jócă rolul de subĭect în limbile indo-europene şi semitice, póte fi conceput ca obĭect direct în idiomele africane Bantu (pe mine ĭubire = eŭ ĭubesc), ca posesor în idiomele uralo-altaice (luarea mea = eŭ ĭaŭ), ca instrument în limbile din Caucas (prin pasere mâncare = paserea mănâncă) saŭ ca obĭect indirect în aceleaşĭ idiome (mie visibil = eŭ vĕd) . . . . [2].

5. Toţĭ aceĭa carĭ aŭ pătruns maĭ adânc în spiritul limbilor diferite de familia indo-européná, aŭ accentuat divergenţa unor procederĭ cu totul deosebite de ale nóstre.

Du Ponceau, studiând gramatica câtor-va idiome din Nordul Americeĭ, observă: «Il est certain que les langues de ces peuples sont formées sur des plans d'idées entièrement différents des nôtres»[3].

---

1) R. de la Grasserie, *Du verbe «Être»*, considéré comme instrument d'abstraction et de ses diverses fonctions. Paris, 1887, p. 6, 44 şi 45.

2) Winkler, *Zur Sprachgeschichte*. Berlin, 1887.

3) Et. Du Ponceau, *Mémoire sur le système grammatical des langues de quelques nations indiennes de l'Amérique du Nord*. Paris, 1838, p. 185.

Despre limbile americane în genere se exprimă ast-fel Fr. Müller: «Structura gramaticală a celor maĭ multe limbĭ americane e de o natură atât de particulară, în cât e aprópe imposibil a le aplica, maĭ ales celor maĭ desvoltate dintr'în-sele, terminologia nóstră, dedusă din observaţiunea şi analisa limbilor clasice[1])».

Iar Steinthal, în opera'ĭ asupra limbilor negritene din Africa, declară, că tinde prin acéstă scriere a arăta «că există într'adevĕr limbĭ, carĭ n'aŭ nicĭ-un punct de contact cu schematismul categoriilor gramaticeĭ filosofice şi pe carĭ, în privinţa structureĭ interne, le putem compara tot atât de puţin cu limbile nóstre indo-europene maĭ bine organisate, pre cât e posibil a compara un insect c'un mamifer[2])».

Fie-care familie linguistică are tiparul eĭ particular, modul eĭ caracteristic, cum incorporéză materialele cugetăriĭ şi cum exprimă raporturile logice. «De aci urméză, că limbĭ diferite aŭ gramaticĭ diferite şi că diferenţele sînt maĭ mult saŭ maĭ puţin marĭ după înrudirea maĭ depărtată saŭ maĭ de aprópe a limbilor înseşĭ, şi după modul de a cugeta al celor ce le grăïesc. Prin urmare a silui o limbă să intre în cadrul gramatical al alteïa e a înţelege rĕŭ natura acesteĭ din urmă şi a causa un prejudiţiŭ serios studiuluĭ. De pildă,

---

1) Fr. Müller, *Grundriss*, II, 180.
2) Steinthal, *Die Mande-Neger Sprachen*, pref. VII.

gramatica chineză nu póte fi bine înţelésă de cât cu condiţiunea de a lepăda nu numaĭ terminologia gramaticeĭ europene, dar până şi concepţiunile, ce acoper acéstă terminologie ; limbile polisintetice din America desfid tóte încercările făcute spre a descoperi într'insele «părţile cuvîntuluĭ» şi diferitele ideĭ gramaticale, ce ocupă un loc aşa de mare în gramaticele şcólelor nóstre [1])».

«Les idiomes monosyllabiques, observă la rîndul sĕŭ regretatul A. Darmesteter, donnent l'exemple d'une logique et d'un mode de combinaison des éléments de la pensée à peu près inconcevables à nous autres Européens. Et, à ne prendre que les langues flexionnelles, quelle variété de systèmes et quelle différence dans la façon de saisir et de formuler la pensée ! La conjugaison sémitique si riche en voix, si pauvre en modes et en temps, suppose un état psychologique tout autre que celui qui a produit la conjugaison aryenne, avec sa richesse de modes et de temps et son petit nombre de voix. Les moules en sont si opposés les uns aux autres que tous les efforts des savants ont échoué jusqu'ici pour les ramener à une unité première. Dans le groupe indo-européen lui-même, malgré la communauté d'origine, la conjugaison s'est developpée en systèmes assez divergents pour paraître irréductibles entre eux. Cette puissance de la pensée humaine

1) Sayce, *Principes*, p. 284.

à prendre corps dans des formes tellement variées n'est pas un des moindres traits qui s'imposent à l'attention du penseur [1])».

6. Neţinênd sémă de acéstă variabilitate a procederilor spiritului omenesc, primiĭ învĕţaţi europenĭ, maĭ ales misionarĭ, carĭ se ocupară cu studiul gramatical al idiomelor americane saŭ australiene, aşternură formele acestora după tipicul gramaticeĭ latine. «Limbile americane, constată Humboldt, ofer exemple numeróse de atarĭ părerĭ greşite şi lucrul cel maĭ important, în prelucrarea gramaticelor americane scrise în spanĭola saŭ portugesa, este a îndepărta opiniunile unilaterale şi a scóte ast-fel la ivélă structura primitivă şi pură a acestor idiome [2])».

Sistema tradiţională a gramaticeĭ clasice a prins rădăcinĭ atât de adâncĭ în spiritul nostru, în cât credem a reafla, în familiile linguistice cele maĭ diverse, nisce procederĭ nouĕ familiare printr'o îndelungă educaţiune gramaticală, procederĭ, aplicabile dóră în domeniul indo-europén şi în cel semitic.

Ar fi interesant a se vedea, în ce mod un American saŭ African şĭ-ar da sémă de structura gramaticală a limbilor nóstre. Nu există, în acéstă privinţă, de cât o scurtă expunere a gra-

---

1) Arsène Darmesteter, *La vie des mots étudiée dans leurs significations.* Paris, 1887, p. 20.

2) W. v. Humboldts *Sprachphilosophische Werke*, p. 73.

maticeĭ sanscrite făcută în secolul al VIII-lea după Crist, de un Chinez pentru usul compatrioţilor seĭ [1]. Aceeaşĭ nedumerire, ce ne coprinde la studiul uneĭ limbĭ monosilabice, în care cele maĭ multe categoriĭ gramaticale nu sînt de cât diferenţe sintactice saŭ de intonaţiune, o trădéză şi Chinezul, când e să'şĭ familiariseze spiritul cu schematismul nostru de declinărĭ şi conjugărĭ, de gen şi numĕr. . . Aşa numitul pigeon-english, saŭ jargon engles grăit la Canton, póte da o idee şi maĭ deplină de opintirea unuĭ Chinez spre a pătrunde în taĭnele cugetăriĭ europene : vocabularul e engles, dar gramatica — dacă o putem numi ast-fel — maĭ mult chinezéscă.

Tractarea sciinţifică a graĭurilor obscure reclamă o absolută independenţă de spirit, o lipsă desăvîrşită de orĭ-ce formulare sintetică. Ele trebuesc studiate în particularităţile lor caracteristice, în psicologia lor, şi atuncĭ substanţa materialelor linguistice se va presenta de sineşĭ în variatele sale manifestărĭ exterióre.

Numaĭ ast-fel vom putea apreţia, în deplină sinceritate, acea «formă internă a limbeĭ *(innere Sprachform)*», cum numesce Steinthal representarea felurită a categoriilor gramaticale şi care constitue fondul însuşĭ al graĭuluĭ. Acesta rĕmâne tot-dé-una neclintit, pe când vocabularul repre-

---

1) Expunerea e coprinsă în biografia luĭ Hiouen-Tsang, tradusă de St. Jullien, *Histoire de la vie de H.—Ts. et de ses voyages dans l'Inde.* Paris, 1853, p. 165 urm.

sentă elementul mobil, expus uneĭ perpetue modificărĭ: un popor împrumută mereŭ vorbe străine, dar maĭ nicĭ-odată forme gramaticale. De aceea ele sînt criteriul cel maĭ solid pentru apreţiarea caracteruluĭ şi graduluĭ de înrudire al limbilor.

II. Domeniul Gramaticeĭ şi al Logiceĭ

Terminologia diferă după cum se aplică uneĭa saŭ alteĭa din aceste douĕ sciinţe. — Vorba şi noţiunea, proposiţiunea şi elementele sale. — Legile limbeĭ fundamental diferite de ale cugetăriĭ. — Semantica saŭ evoluţiunea semnificaţiunilor adesea diametral opusă Logiceĭ. — In ce sens limba este logică şi nu este logică.

1. S'a vĕḑut, că categoriile logice formulate de Aristotele nu coincid cu cele gramaticale ; că infinita varietate a acestor din urmă contrastéză într'un mod izbitor cu unitatea absolută a formulelor logice ; că, în fine, deosebirea între ambele se accentuéză şi maĭ mult, când se ĭa în sémă pretinsul caracter de necesitate şi de universalitate, ce se atribue obicĭnuit categoriilor aristotelice.

Şi acéstă diferenţiare trebue să se întinḑă de-alungul întregeĭ nomenclaturĭ. Ceĭ ce aŭ admis identitatea Gramaticeĭ cu Logica aŭ întrodus o mare confusiune pe terenul terminologieĭ lor comune. Identificând limba cu cugetarea, dînşiĭ aŭ amestecat la olaltă vorba cu noţiunea, proposi-

ţiunea gramaticală cu judecata logică. Să căutâm dar a stabili deosebirea între unele şi între altele.

2. Vorba nu se identifică cu noţiunea; ea nu *este* noţiunea, ci numaĭ expresiunea eĭ: de ex. vorba *virtus* nu este «virtutea» însăşĭ, ci exprimă noţiunea şi lucrul respectiv. Acéstă expresiune fiind pur verbală, ea depinde adesea de însemnarea etimologică («bărbăţie»). Din aceeaşĭ causă maĭ multe vorbe sinonime pot desemna una şi aceeaşĭ noţiune, adică noţiunea póte îmbrăca diferite forme verbale, tocmaĭ pentru că vorba servesce numaĭ a exprima, ĭar nu de a fi ceea-ce exprimă. Deosebirea între noţiune şi vorbă reĭese maĭ ales pe terenul derivaţiunii. Ast-fel Logica cunósce noţiunea de *frumos*, *bun*, dar diferenţiarea luĭ *frumos* de *frumuseţe*, a luĭ *bun* de *bunătate* nu există pentru dînsa: şi unele şi altele sînt «accidenţe» şi nimic maĭ mult. Aristotele, bună-óră, nu distinge între δικαιοσύνη şi δίκαιος, ambelor fiindu-le comună categoria calităţiĭ (ποιὸν): calitatea devine substanţă saŭ substanţa se consideră ca o calitate determinată.

3. Propositiunea, de asemenea, nu'ĭ de cât expresiunea judecăţiĭ, ĭar nicĭ de cum nu se identifică cu ea. De aceea o singură judecată logică póte fi exprimată prin douĕ saŭ maĭ multe propositiunĭ şi, invers, o singură propositiune conţine adesea maĭ multe judecăţĭ: de ex. propositiunea «Aurul, argintul, fierul sînt metale» conţine treĭ judecăţĭ.

Aşa fiind, nicĭ divisiunea lor respectivă nu va coincide. Cea maĭ importantă divisiune logică a judecăţilor în afirmative şi negative e necunoscută gramaticeĭ saŭ maĭ bine ḑis îĭ e indiferentă: *nu*, e pur şi simplu adverb ca şi *da*. Şi cu tóte că între a fi şi a nu fi e un abis, limba recurge pentru conjugarea negativă, numaĭ în puţine limbĭ (ca în cele uralo-altaice), la o formă specială cu totul diferită de cea positivă, pe când majoritatea limbilor globuluĭ exprimă prin una şi aceeaşĭ rădăcină o diferenţă atât de capitală ca aceea dintre existenţă şi neant.

Pe de altă parte, relaţiunea predicativă saŭ atributivă e pur gramaticală şi necunoscută Logiceĭ. In judecata *Dumneḑeŭ = etern*, Logica nu póte face deosebirea gramaticală, dacă «etern» e predicat saŭ atribut, fiind-că nu cunósce copula, nicĭ flexiunea, pe care se baséză acéstă diferenţă. In Logică copula representă pur şi simplu actul comparaţiuniĭ mentale, e expresiunea uneĭ equaţiunĭ între douĕ ideĭ, pe când copula gramaticală e «semnul de existenţă şi de inerenţă a predicatuluĭ în subĭect» (Steinthal). De aceea simplul raport atributiv, ca în exemplul citat, conţine o judecată logică, dar nu póte constitui o propositiune; aşa că logicesce *D-ḑeŭ etern* este echivalent cu propositiunea gramaticală *D-ḑeŭ este etern*. Şi tocmaĭ pentru că nu este indispensabilă cugetăriĭ, copula saŭ auxiliarul lipsesce într'un mare numĕr de idiome (cf. p. 32).

Nu'ĭ vorbă, gramaticiĭ, în pretinsa lor analisă logică, aŭ mers cam departe în acéstă privinţă. Eĭ aŭ căutat să întroducă copula şi acolo unde n'are ce căuta. «On a coutume de décomposer cette proposition : *j'aime*, ainsi : *je suis aimant*. Cette analyse est entièrement fausse. On attribue, en effet, forcément par un tel procédé au mot *suis* le sens d'existence ; «j'aime» signifie alors «j'existe aimant». Or, l'idée: existence se trouve introduite ici sans nécessité, mais non sans danger. L'analyse vraie est celle-ci : *moi aimant* ou *moi aimer*. C'est celle qui fait le parler créole, celui des enfants ; la plus naturelle certainement, la plus exacte. On affirme qu'entre l'être *moi* et l'action *aimer* il y a un rapport, une application de l'un à l'autre. De la même manière au lieu de dire : *je suis bon*, on peut dire tout aussi naturellement, et on a dit d'abord: *je bon*. Il est vrai qu'à un stade de civilisation plus grande, une langue a dit: je suis bon, qu'à un autre stade plus avancé, et dans la conjugaison périphrastique, elle a dit même: *je suis aimer* ou *aimant*, mais c'est que déjà le verbe *être* avait perdu dans un tel emploi son sens propre, le sens d'exister, de sorte que rétablir ce sens dans une analyse logique est un véritable contre-sens[1])».

4. Logica şi Gramatica vorbesc de subĭect şi de predicat, dar rare-orĭ se unesc în aplica-

---

1) R. de la Grasserie, *Le verbe Être*, p. 19 urm.

ţiunea acestor termenĭ: una e subĭectul şi predicatul logic, alta subĭectul şi predicatul gramatical. Predicatul gramatical nu coincide cu cel logic, căcĭ are pe lângă sine ca contrast atributul; tot ast-fel diferă subĭectul în fie-care din cele douĕ sciinţe. Afară de acésta, raportul logic între subĭect şi predicat e adesea pervertit de Gramatică. Vorbind de fulger, am ḑice: «Fĭerul conduce fulgerul», dar aci nu'ĭ vorbă de fĭer, ci de fulger, decĭ «fulgerul» va fi subĭectul; invers, vorbind de fĭer şi ḑicênd: «Electricitatea e condusă de fĭer», subĭectul va fi «de fĭer». In propositiunea: «Cartea aparţine luĭ N.», dativul e aci subĭectul logic, căcĭ cu el se împreună a doua noţiune, ĭar nu persóna cu cartea; în «Bolnavul a dormit bine» subĭectul logic e «a dormit» şi predicatul logic «bine», aşa că echivalenţa gramaticală aproximativă ar fi: Dormirea'ĭ era bună. . . .[1].

Logica nu cunósce nicĭ vorba nicĭ noţiunea de obĭect. Atributul şi obĭectul sînt termenĭ curat gramaticalĭ, pe carĭ adică numaĭ Gramatica le póte distinge, Logica confundând pe ambele cu predicat.

Dar chĭar şi în privinţa termenilor maĭ usualĭ nu tot-dé-una Logica e de acord cu Gramatica: substantivele «albastrul, albăstrime» sînt calităţĭ,

---

1) Exemplificările şi mare parte din argumentele expuse în acest capitol sînt împrumutate din Steinthal, care a aprofundat ca nicĭ un altul acéstă materie. A se vedea *Grammatik, Logik und Psychologie*, p. 164 urm. şi *Charakteristik*, p. 90—105.

dar nu sînt adjective ; pe când, din contră, substantivele «virtute, putere, sciinţă, triunghiŭ . . .» sînt, după Aristotele, «calităţi». Acelaşĭ cugetător consideră logicesce verbul ca semnul afirmaţiunii şi contestă ast-fel calitatea de verb orĭ-căreĭ expresiunĭ negative ; pe când gramaticul nu se intereséză de gradul de adevĕr şi admite de o potrivă afirmaţiunea şi negaţiunea ca locuţiunĭ verbale cu o simplă diferenţiare formală.

5. Gramatica şi Logica diverg ast-fel în punctele cele maĭ importante : ele sînt douĕ sciinţe diferite prin esenţa şi tendenţele lor. Aşa fiind, şi legile lor vor diferi de la una la alta. Limba în genere nu'ĭ logică, în sensul strict al cuvîntuluĭ, alminterea ar trebui neapărat să nu pótă exprima cugetărĭ nelogice saŭ falşe. Dar fraseologia cea maĭ corectă ca formă e adese-orĭ gólă ca fond. In realitate una sînt cerinţele Gramaticeĭ şi alta legile Logiceĭ, aşa că o propositiune póte fi corectă după regulele uneĭa şi falşă după normele celeĭ-lalte. O propositiune ca «Cercul e pătrat» corespunde tuturor cerinţelor gramaticale, deşi contraḑice datele cele maĭ elementare ale Logiceĭ; din contră, propositiunea «Cercul e rotundă», e logicesce exactă, dar necorectă din punctul de vedere gramatical.

6. Fenomenele cele maĭ interesante ale Semanticeĭ, s'ar putea ḑice chĭar în genere transformarea sensurilor la cuvinte, provin din cause psicologice saŭ istorice adesea diametral opuse Logiceĭ. Prin-

cipiul, de la care pornesc tóte schimbările de asemene natură, este uĭtarea înţelesuluĭ primitiv şi apoĭ lărgirea saŭ restrîngerea sfereĭ sale saŭ maĭ bine ḑis scóterea în relief a uneĭ calităţĭ speciale în paguba celor-lalte, adică anapoda cu Logica.

Cine se maĭ gândesce astă-ḑĭ, când ḑice *monetă*, la templul din Capitoliu al Junoneĭ, supranumită Moneta? saŭ, la vorba *bètrân*, cine 'şĭ maĭ aduce aminte de antica organisare legionară? orĭ, la *smulg* şi *arunc*, cine maĭ bănuesce sfera primitiv pastorală şi agricolă a noţiunilor respective?...

Ceea-ce retoriĭ aŭ numit catacresă saŭ abus este în realitate unul din faptele cele maĭ normale, ce ne întîmpină în evoluţiunea uneĭ limbĭ. Pe de o parte tendenţa pesimistă, atât de pronunţată în domeniul ideal al graĭuluĭ, care într'un mod fatal degradéză în cursul timpuluĭ vorbe primitiv bune, oneste, nobile; pe de alta ironia poporuluĭ, care, lovind fără milă în demnitatea şi maĭestatea cuvintelor, 'şĭ face un fel de joc a înjosi valórea lor trecută saŭ actuală. Nobilul şi grosolanul, sublimul şi josnicul, alternéză şi daŭ ast-fel o icóná credinciósă a revoluţiunilor sociale. Faĭmosul paralogism al vecheĭ etimologiĭ *(lucus a non lucendo)* e o frequentă realitate pe terenul evoluţiuniĭ semnificaţiunilor.

In sensurile cuvintelor se póte într'adevĕr constata adesea o lipsă desăvîrşită de cugetare logică. Vom da un singur exemplu. In gréca modernă elenicul ἵππος a fost înlocuit cu ἄλογο(ν),

literal «(animal) irrationale» saŭ, cum ḑice Francesul, *la brute*. S'ar putea întreba: De ce să se dea o ast-fel de numire cu preferenţă caluluĭ, celuĭ maĭ inteligent dintre animale, şi nu maĭ curênd bouluĭ saŭ porcului? De ce să se considere ca lipsit de raţiune tocmaĭ calul «ce fier et fougueux animal qui partage avec l'homme les fatigues de la guerre et la gloire des combats?» (Buffon). . . .

Lucru curios! Idiomele obscure ale popórelor primitive sînt în genere logicesce maĭ corecte de cât limbile nóstre culte. Dar — lucru şi maĭ curios! — tocmaĭ concepţiunea lor maĭ logică o înţelegem maĭ cu anevoe. In Bantu, bună-óră, propositiunea «Am pĭerdut óea», ceea-ce nu'ĭ tocmaĭ logic, e redată prin «Eŭ, eŭ am făcut să se pérḑă óea mea». . . .

Dar dacă limba nu'ĭ logică în sens strict, nu urméză de aci, că ar fi ilogică saŭ iraţională. Ca şi natura, limba e logică şi nelogică tot-de-odată: pe lângă legile generale ale Logiceĭ, ea se conforméză şi cu legĭ particulare spiritului omenesc [1].

---

1) Steinthal, *op. cit.*, p. 219.

III. Limba şi cugetarea

Desvoltarea independentă a elementuluĭ material şi intelectual al cuvintelor. — Modificaţiunĭ de natură primitiv fonetică devenite în urmă momente semnificative. — Limba şi raţiunea. — Insuficienţa expresiuniĭ linguistice întru redarea nuanţelor cugetăriĭ: causa variabilităţiĭ termenilor filosoficĭ. — Lacunele graĭuluĭ suplinite de inteligenţă: influenţa retroactivă a vorbelor asupra judecăţiĭ. — Raportul între limbă şi cugetare: anterioritatea uneĭa sau a alteĭa şi simultaneitatea lor. — Graĭul mimiceĭ şi al gesturilor: importanţa lor istorică şi sociologică.

1. A vorbi nu'ĭ tot-dé-una identic cu a cugeta: limba e numaĭ instrumentul — «das bildende Organ» (Humboldt) — saŭ expresiunea cugetăriĭ. Intre cele douĕ elemente constitutive ale cuvîntuluĭ — formă şi sens, son şi intelectualitate — nu'ĭ nicĭ o conexiune: ele aŭ o desvoltare propriă şi independentă. Unele modificaţiunĭ afectéză exclusiv sonul, altele exclusiv sensul; adesea ambele pot merge paralel, fără să existe vr'un nex causal între ele. Părerea logicilor, împărtăşită de Geiger[1]), că cele douĕ elemente ale vorbeĭ

1) L. Geiger, *Ursprung der Sprache*[2], p. 91: «Überall gesellt sich zu der Abweichung des Lautes die der Bedeutung». Formulată într'un sens atât de general, aserţiunea se înfirmă prin ea însaşĭ.

ar fi inseparabile, că unul n'ar putea subsista fără celă-lalt, saŭ, pentru a întrebuinţa cuvintele d-luĭ Maiorescu (Logica, p. 23), că «ceea-ce susţine maĭ ales sonurile unuĭ cuvînt în unirea lor integrală, este consciinţa înţelesuluĭ lor primitiv» se află contraḑisă de faptele linguistice.

Dacă, de pildă, o formă latino-vulgară *libertare* «a libera din sclavie» a devenit românesce *ĭertare* cu sens generalisat, procesul fonetic s'a săvîrşit aci într'un mod fatal, în virtutea unor anumite legĭ de natură fisiologică şi cu totul independente de sporirea coprinsuluĭ noţiuniĭ saŭ de gradul eĭ maĭ mare de abstracţiune. Vorba ar fi putut conserva intact accepţiunea primitivă, acésta n'o împedica de a încerca aceeaşĭ modificare externă, ba trebuĭa neapărat să ajungă la acéstă formă, singură accesibilă gâtlejuluĭ românesc. Cu alte cuvinte, prefacerea fonetică s'a efectuat independent de schimbarea semantică saŭ psicologică.

Nu póte fi o transformare fonetică maĭ completă de cât a francesuluĭ *âge* în raport cu prototipul sĕŭ latin *œtaticum*, şi totuşĭ sfera noţiuniĭ a rĕmas absolut aceeaşĭ. Ce salt ideal a încercat, din potrivă, accepţiunea cuvîntuluĭ *râzboĭnic*, primitiv «tălhar, ucigaş», fără de a se altera un singur son al formeĭ sale: italĭenesce *bravo*, primitiv «vitéz», a percurs un drum invers până la însemnarea modernă de «ucigaş tocmit».

Faptul, că o vorbă póte avea în aceeaşĭ limbă diferite sensurĭ şi că una şi aceeaşĭ vorbă, luând

forme diferite în diferite limbĭ, să conserve acelaşĭ sens, dovedesce, că schimbarea sensuluĭ nu trage după sine modificarea formeĭ.

2. In tesă generală, nicĭ odată diferenţiarea formeĭ nu corespunde intenţional uneĭ modificărĭ de sens. Şi dacă cum-va se întîmplă, acésta se face printr'o evoluţiune secundară inconscientă cu ajutorul uneĭ asociaţiunĭ de ideĭ.

Iată douĕ-treĭ exemple de atarĭ fenomene, primitiv pur formale, devenite apoĭ expresiunĭ funcţionale.

In limbile indo-europene apofonia *(Ablaut)*, basată pe o diferenţiare vocalică, este resultatul pur mecanic al accentuluĭ mobil şi n'are la început nimic a face cu diferenţiarea semnificativă a formelor temporale. Adevĕrata caracteristică a perfectuluĭ era reduplicaţiunea şi ea era îndestulătóre, cum dovedesce limba grécă, în care apofonia decăḑu din ce în ce maĭ mult; în limbile germanice, din contră, treptata scăpătare a reduplicaţiuniĭ favorisâ progresarea apofonieĭ şi dînsa deveni, într'un mod accidental, o caracteristică a perfectuluĭ, pe când în sanscrită apofonia rĕmase o simplă schimbare fonetică a vocaleĭ fără tendenţă funcţională. Ceva maĭ mult! chĭar şi reduplicaţiunea nu-ĭ primitiv specială perfectuluĭ, ci figuréză şi la presinte şi servesce în unele idiome la formarea pluraluluĭ.

De asemenea fenomenul perifonieĭ *(Umlaut)*, provocat de influenţa retroactivă a unuĭ *i* desi-

nenţial *(Kraft-kräftig)*, n'are la început nicĭ o destinaţiune funcţională. Dacă a căpătat o atare noĭmă englesesce, unde se ia drept caracteristică a pluralului *(man-men: Mann-Männer)*, causa accidentală e tocirea desinenţelor.

Şi tot astfel *armonia vocalică*, ce caracteriză întregul grup uralo-altaic, de proveninţă curat eufonică, şi anume adaptarea vocaleĭ desinenţiale cu cea radicală (turc. *ev-ler* «casele», dar *aga-lar* «domniĭ»), fu maĭ târdiŭ utilisată ca distincţiune semnificativă.

3. Limba şi raţiunea sînt douĕ lucrurĭ diferite, deşi se influenţéză reciproc. Inteligenţa dispune de un orizont mult maĭ întins de cât graiul. Nu numaĭ că limbile, fie şi cele maĭ culte, nu sînt capabile a exprima tóte cugetările, dar chĭar şi representările verbale existente nu conţin de cât o parte din sfera noţiunilor respective (cf. p. 24) şi anume aceea, care a făcut o impresiune maĭ izbitóre asupra simţurilor. «Dans toute langue il y a des mots qui n'expriment pas exactement pour tous la même idée, n'éveillent en tous la même image, fait notable qui explique bien des mésintelligences et bien des erreurs. Nous touchons ici à un fait capital de la vie du langage, les rapports des mots avec les images qu'ils évoquent. Le plus ordinairement, chez chacun de nous, les mots, désignant des faits sensibles, rappellent à côté de l'image générale de l'objet un ensemble d'images secondaires plus on moins ef-

facées, qui colorent l'image principale de couleurs propres, variables suivant les individus. Le hasard des circonstances, de l'éducation, des lectures, des voyages, de mille impressions qui forment le tissu de notre existence morale, a fait associer tels mots, tels ensembles d'expressions à telles images, à tels ensembles de sensations. De là tout un monde d'impressions vagues, de sensations sourdes, qui vit dans les profondeurs inconscientes de notre pensée, sorte de rêve obscur que chacun porte en soi. Or, les mots, interprètes grossiers de ce monde intime, n'en laissent paraître au dehors qu'une partie infiniment petite, la plus apparente, la plus saisissable : et chacun de nous la reçoit à sa façon et lui donne à son tour les aspects variés, fugitifs, mobiles, que lui fournit le fonds même de son imagination... Cette imperfection du langage permet à l'écrivain de se faire jour. C'est parce que le langage n'exprime et ne fait paraître aux yeux qu'une faible partie de ce monde subjectif que l'art d'écrire est possible. Si le langage était l'expression adéquate de la pensée, et non un effort plus ou moins heureux vers cette expression, il n'y aurait pas d'art de bien dire. Le langage serait un fait naturel comme la respiration, la circulation ou comme l'association des idées. Mais, grâce à cette imperfection, on fait effort à mieux saisir sa pensée dans tous ses contours, dans ses replis les plus intimes, et à la mieux rendre, et l'on

fait œuvre d'écrivain. *Felix culpa*, disons nous, puisque c'est à elle que les peuples doivent leurs littératures, et cet admirable trésor sans cesse accru de chefs-d'œuvres qui sont l'éternel honneur de l'humanité» [1].

4. Pe de altă parte, vorbele nu redaŭ tot-dé-una noţiunile într'un mod destul de clar şi de distinct. Insuficienţa nomenclaturei filosofice a fost simţită de toţi cugetătorii şi idea unei limbĭ filosofice — o semnificaţiune determinată şi invariabilă pentru fie-care nume general, un nume pentru fie-care semnificaţiune importantă [2] — n'a preocupat numai pe Descartes şi pe Leibniz.

Sistemele filosofice pornesc adesea de la simple divergenţe verbale şi Jakobi a numit cu drept cuvînt istoria filosofiei «o dramă, în care raţiunea şi limba jócă rolul de Menechmii». Câte păreri de ale filosofilor n'aŭ alt temeiŭ de cât tălmăcirea subiectivă a vorbelor! Şi cât de susceptibile sînt unele vorbe, şi dintre cele mai importante, de interpretările cele mai variate şi chiar contradicĕtóre!

Una din principalele cause ale acestei variabilităţi e caracterul primitiv metaforic al vorbelor şi tendenţa continuă a spiritului de a amesteca la-o-laltă sensul propriŭ cu cel figurat. Cu cât într'o limbă se va pierde mai mult valórea metaforică, cu atât ea

1) A. Darmsteter, *La vie des mots*, p. 69—73.

2) Acestea sînt, după St. Mill, *Logique*, cap. IV, cele douĕ condiţiunĭ ale uneĭ limbĭ filosofice.

va deveni maĭ aptă pentru expresiunea filosofică, pentru domeniul abstracţiunilor. Şi, în acéstă privinţă, se scie, că limba francesă a atins, mulţumită termenilor seĭ abstracţĭ, gradul cel maĭ înalt de limpiditate filosofică; pe când caracterul cam nebulos al filosofieĭ germane provine tocmaĭ pentru că nu s'a săvîrşit încă în acéstă limbă stricta demarcaţiune între concret şi abstract, ci sensibilul şi idealul termenilor filosoficĭ subsistă încă alături unul de altul (cf. de ex. germanul *Anschauung* în raport cu francesul *intuition*).

Locke şi Leibniz aŭ consacrat fie-care câte un capitol special abusuluĭ cuvintelor ca un mijloc de orientare în cercetările lor asupra inteligenţeĭ umane. «Chacun peut remarquer, dans toutes les langues, ḑice întâĭul din aceştĭ cugetătorĭ, certains mots qu'on trouvera, après les avoir bien examinés, ne signifier, dans leur première origine et dans leur usage ordinaire, aucune idée claire et déterminée. La plupart des sectes de philosophie et de réligion en ont introduit quelques-uns. Leurs auteurs ou leur promoteurs, affectant des sentiments singuliers et au dessus de la portée ordinaire des hommes, ou bien voulant soutenir quelque opinion étrange, ou cacher quelque endroit faible de leurs systèmes, ne manquent guère de fabriquer de nouveaux termes qu'on peut justement appeller de vains sons, quand on vient à les examiner de près... A peine y a-t-il une secte de philosophie qui n'ait une

collection particulière de termes que les autres n'entendent point... On n'a qu'à jeter les yeux sur des livres de controverse de toute espèce, pour voir que tous ces termes obscurs, indéterminés ou équivoques, ne produisent autre chose que du bruit et des querelles sur des sons, sans jamais convaincre ou éclairer l'esprit» [1].

Este asemenea interesant a observa, cum Aristotele, în discuţiunile sale fisice saŭ etice, neputênd nimeri termenul adequat, se servesce de expresiunea generală *ἀνώνυμος*, anonim, lipsă de nume. Geniul sĕŭ întru a pătrunde esenţa lucrurilor covîrşesce marginile limbeĭ şi se vede nevoit a o lăsa în urma sa.

5. De câte orĭ, într'adevĕr, nu ni se întîmplă să avem o idee şĭ să nu putem da peste vorba, care o exprimă. Dar limba însaşĭ lasă, după expresiunea luĭ Bréal, o parte enormă subt-înţelesuluĭ. «Nous avons une telle habitude de remplir les lacunes et d'éclairer les équivoques du langage, qu'à peine nous sentons ses imperfections. Mais si, oubliant pour instant ce que nous devons à notre éducation, nous examinons un à un les éléments significatifs dont se composent nos idiomes, nous verrons que nous faisons honneur au langage d'une quantité de notions et d'idées qu'il passe sous silence et qu'en réalité nous sup-

---

1) Locke, *Essai sur l'entendement humain*, ed. Thurot. Paris, 1839, livre III, chap. X : de l'abus des mots.

pléons les rapports que nous croyons qu'il exprime» [1].

Astfel un singur sufix póte representa diferite raporturĭ ale spiritului, redate de o limbă quasi-sintetică ca cea germană prin tot atâtea vorbe speciale: de ex. francesul *pomm-ier* în raport cu germanul «Apfel-baum», *encr-ier* cu «Tinten-fass» şi *geôl-ier* cu «Kerker-meister».

De asemenea, spiritul suplinesce raportul între termeniĭ uneĭ composiţiunĭ, ceea ce Régnier numise «sintaxă interióră»: de pildă la *magnanimus* idea de posesiune. Gândéscă-se cine-va la puternica colaborare a inteligenţeĭ spre a pricepe un compus sanscrit dintre cele maĭ modeste, bunăóră «tigru — rege — mână — sabie — omorît» adică, restabilind subt-înţelesurile, «omorît *de* sabia *din* mâna rege*luĭ asemenea* tigru*luĭ*»...

Vom vedea maĭ la vale, că acéstă suplinire a spiritului merge şi maĭ departe, subt-înţelegênd determinativele şi complinirile indispensabile, fără de carĭ vorbele rostite sînt tot atâtea ficţiunĭ. Acésta însă maĭ ales în limbile culte, carĭ aŭ familiarisat spiritul nostru cu lumea abstracţiunilor, ce limbile concrete sînt incapabile a le concepe. Numaĭ mulţumită uneĭ lungĭ educaţiunĭ a inteligenţeĭ, am ajuns în stare a exprima tóte acele generalisaţiunĭ, ce graĭurile sĕlbaticilor nu le pot

---

1) Bréal, *Mélanges de Mythologie et de Linguistique* (les idées latentes), p. 301.

reda de cât printr'o individualisare extremă. Negreşit, în acéstă góná după abstracţiuni, după vorbe góle saŭ pure concepţiuni intelectuale, nu o dată devenim victima propriei nóstre ilusiuni, luând umbra drept realitate saŭ însufleţind c'o viaţă imaginară însuşirile, abstrase de la subiectele lor reale. Limba devine astfel un izvor perpetuŭ de plăzmuiri ilusorie, de virtualităţi metafisice, de entităţi scolastice, cari ne ispitesc încă fără de voe şi prejudiciază adevĕrata stare a lucrurilor [1].

6. Când e vorbă de raportul între limbă şi cugetare şi de anterioritatea uneia saŭ a alteia, trebue mai întâi stabilit o deosebire esenţială între cugetarea omenéscă în genere şi între cea logică, între cugetarea firéscă saŭ psicologică a omului de rînd şi între cugetarea dréptă şi normală a logicianului. Acésta din urmă nu-i înăscută omului. Nu toţi cugetâm într'un fel: Quot capita, tot sensus... Copii, sĕlbaticii şi în genere ómenii neînvĕţaţi recunosc şi înţeleg multe, dar nu cugetă logicesce. «In desvoltarea intelectuală a umanităţii, ḑice Steinthal, cugetarea logică apare la Greci în persóna lui Socrate... Lumea vorbea cu secole înainte, dar ea cugetă de la Socrate» [2].

Pretinsa unitate a limbei şi a cugetării, introdusă în filosofie de Bonald, a fost formulată

1) Acéstă influenţă mutuală a raţiuniĭ şi a limbeĭ o formuléză Bacon în des citatele cuvinte: «Credunt homines rationem suam verbis imperare. Sed fit etiam, ut verba vim suam super intellectum retorqueant et reflectant».

2) Steinthal, *Charakteristik*, p. 90 şi 93.

Biblioteca R. FUNDAȚIUNEA CAROLI Univ. ...

de Max Müller pe terenul limbei în cunoscuta-i axiomă «Nicĭ limbă fără raţiune, nicĭ raţiune fără limbă», axiomă, care servă drept devisă ultimei sale opere «Sciinţa cugetării» *(The Science of Thought)*. Dar acéstă aserţiune e tot atât de subiectivă ca şi cele-lalte teorii metafisice ale ilustrului linguist.

Intr'adevĕr, în cĭuda tuturor cercetărilor făcute în domeniul psicologiei animale şi infantile, ce autorul crede de cuviinţă a le lua în rîs, poreclindu-le «Menageriepsychologie» şi «Kinderstubenpsychologie», Max Müller face o nouă opintire în favórea teoriei sale şi, pe calea unei simple analise etimologice a radicalelor indo-europene, ajunge la conclusiunea, că «adevĕrata origine a limbei şi a cugetării trebue căutată în rădăcini ca semnele acţiunilor nóstre» [1]. E cunoscuta procedere de generalisare din fapte isolate, ce caracteriză vechea şcólă a indo-germanismului.

Cu totul altminterea apreţiază un cugetător ca James Sully folósele, ce vor aduce sciinţei Originilor cercetările întreprinse asupra sufletului copilului în cei dintâi ani ai vieţii sale. «Les premières années de l'enfant correspondent réellement aux premières périodes connues de l'histoire humaine. Comme il est curieux de voir les naïves conceptions de la nature, les idées fantaisistes et animistes des

---

1) Max Müller, *Das Denken im Lichte der Sprache*. Leipzig, 1888, p. 504.

choses, que l'on a de bonnes raisons d'attribuer à nos premiers ancêtres humains, se refléter dans le langage de l'enfant! Il est probable que les recherches sur le début de l'humaine culture, l'origine du langage, les idées et les institutions primitives avanceront beaucoup plus qu'elles ne l'ont encore fait grâce a une sérieuse enquête sur les évènements de la vie enfantine» [1].

Când pe de altă parte ni se spune, că «limba e punctul de plecare al cugetăriĭ şi că limba a produs raţiunea» [2], trebue să mărturisim, că o atare supositiune e contrară tuturor constatărilor psicologice.

La copil inteligenţa e anterióră graĭuluĭ. «Ce n'est pas la parole qui a engendré l'intelligence, mais c'est l'intelligence qui a inventé la parole» [3]....

---

1) Apud B. Perez, *Les premières années de l'enfant*, 4 ed. Paris, 1888, préface.

2) Fr. Müller, *Grundriss* I, 36. Acésta e tesa luĭ Geiger: «Die Sprache hat die Vernunft erschaffen; vor der Sprache war der Mensch vernunftlos», adoptată de Noiré («*Die Lehre Kant's und der Ursprung der Vernunft*», 1882. p. 282 — 308) şi criticată de Steinthal *(Ursprung der Sprache*, IV ed., p. 135 — 217). — Cf. încă Steinthal, *Grammatik, Logik und Psychologie*, p. 151 urm. («Sind Sprechen und Denken identisch?»), capitol admirabil prin luciditatea şi profunditatea argumentaţiuniĭ. — Lazarus, *Das Leben der Seele,* in Monographieen über seine Erscheinungen und Gesetze, vol. II («Geist und Sprache, eine psychologische Monographie»). II ed. Berlin, 1878. — Wundt, *Essays*. 1885, p. 244 — 285 («Die Sprache und das Denken») conchide: «So ist die Sprache nicht aus vernünftiger Überlegung und bedachtsamer Voraussicht, noch aus einem blinden Zwang entsprungen... Sie ist beides zugleich, Kunstwerk und Naturerzeugniss».

3) W. Preyer, *L'âme de l'enfant.* Observations sur le développement psychique des premières années, trad. Varigny. Paris, 1887, p. 314.

e conclusiunea, la care ajunge unul din ceĭ maĭ exacţĭ observatorĭ aĭ evoluţiuniĭ primordiale a psicheĭ infantile. Copilul, înainte de a putea recurge la vorbe articulate, judecă, compară şi raţionéză; cu mult maĭ înainte de a fi înţeles însemnarea vorbelor, el cugetă, adică se pricepe a'şĭ lega ideile la o-laltă. Preyer, care a urmărit cu o rigurósă precisiune desvoltarea intelectuală a copiluluĭ în primiĭ anĭ aĭ existenţeĭ sale, aduce numeróse doveḑĭ despre acéstă anterioritate a inteligenţeĭ copilăresci. Ast-fel, abĭa de câte-va lunĭ şi transportat într'o încăpere, ce n'o vĕḑuse încă, copilul e coprins de mirare; el deosibesce de timpuriŭ fisionomia, în primul rînd, a mameĭ saŭ a doĭceĭ sale şi a tatăluĭ sĕŭ, apoĭ cele străine.

Atarĭ acte inteligente le manifestă pruncul înainte de a sci să-şĭ îmbrace cugetarea în sonurĭ articulate. Inteligenţa a precedat dar graĭul şi a contribuit la nascerea sa. Progresul limbeĭ a mers apoĭ paralel cu al cugetăriĭ şi ast-fel trebue înţeles îndoitul sens al greculuĭ *λόγος* saŭ al românuluĭ *cuvînt* (= ratio et oratio).

7. Graĭul nu-ĭ, cum se scie, singurul mijloc de a exprima cugetarea, ci adesea ea póte fi maĭ semnificativ redată prin întonare saŭ gest:

Sæpe tacens vocem verbaque vultus habet....

Câte mişcărĭ ale corpuluĭ nu însoţesc cuvîntarea popórelor meridionale — contrast izbitor

între Francesĭ şi Englesĭ! — şi cum acţiunea şi vorba se confundă la ele într'o armonie instinctivă. Şi dacă la noĭ omul din popor caută a suplini prin gesturĭ insuficienţa graĭuluĭ, apoĭ cu atât maĭ mare rol jócă gesturile la popórele primitive. La acestea trebuesc ele studiate spre a înţelege neměsurata lor însemnătate în chestiunea originilor limbeĭ: gesturile stabilesc óre-cum puntea peste prăpastia, ce desparte limba nearticulată de cea articulată.

Boşimaniĭ, de pildă, recurg în vorbire la atâtea semne suplimentare, în cât nu pot fi înţeleşĭ la întuneric şi, dacă vorbesc nóptea, sînt nevoiţĭ a se aduna în jurul foculuĭ spre a face ast-fel visibile gesticulaţiunile lor. Indieniĭ din America posedă un întreg sistem de semne, care póte înlocui limba vorbită [1].

Lubbock citéză, în acéstă privinţă, un exemplu interesant după un călĕtor engles, care a visitat aceste triburĭ americane : «Eĭ posedă un graiŭ prin semne, care permite tuturor Indienilor a se înţelege uşor uniĭ cu alţiĭ. Când ómeniĭ vorbesc împreună în bordeĭele lor, şeḑênd pe pieĭ cu piciórele încrucişate ca Turciĭ, eĭ întovărăşesc fiecare vorbă cu semne manuale, simplă repetiţiune de ceea ce spun, aşa că un orb saŭ un surd, care ar asista la convorbire, ar pricepe-o lesne.

---

1) Mallery, în opera'ĭ *Sign language between North American Indians* (Washington, 1881), a studiat importanţa sociologică a gesturilor şi a semnelor la Indieniĭ din Nordul Americeĭ.

De pildă, întîlniŭ pe un Indian; doream a'l întreba, dacă vĕḑuse şése trăsurĭ trase de boĭ şi însoţite de şése călăuze, dintre carĭ treĭ Mexicanĭ şi treĭ Americanĭ, şi de un om călare. Fac semnele următóre: arăt maĭ întâĭ persóna spre a ḑice «tu», apoĭ ochiĭ spre a exprima «a vedea»; întind atuncĭ cele cincĭ degete ale mâĭniĭ drepte şi indexul mâĭniĭ stângĭ, însemnând «şése»; formez douĕ cercurĭ, împreunând extremităţile celor doĭ policarĭ şi celor douĕ indexurĭ, apoĭ, întinḑênd cele douĕ mâĭnĭ înainte, daŭ pumnilor o mişcare de roţĭ învîrtindu-se pe pămînt şi însemnând «trăsurĭ»; un semn făcut cu mâĭnĭ de fie-care parte a capuluĭ indică córne şi prin urmare boĭ; ridic atuncĭ treĭ degete şi punênd mâna dréptă la buza inferióră, o las treptat în jos până la mijlocul pĭeptuluĭ spre a indica barba saŭ pe Mexicanĭ; apoĭ ridicând din noŭ cele treĭ degete, trec de la drépta spre stânga cu mâna peste frunte şi indic astfel «o faţă palidă saŭ ómenĭ albĭ». In fine, ridic un deget spre a indica pe un singur om, apoĭ punênd indexul măĭniĭ stângĭ între indexul şi mijlociul mâĭniĭ drepte, representând ast-fel pe un om călare, daŭ mâĭnilor o mişcare înfăţişând galopul unuĭ cal. Ajung dar în acest mod a întreba pe Indian: «Tu vedere şése trăsurĭ, boĭ, treĭ Mexicanĭ, treĭ Americanĭ, un om călare?» Dacă ridică maĭ întâĭ indexul şi apoĭ 'l lasă repede în jos, ca şi cum ar voi să arate ceva pe pămînt, el 'mĭ respunde «da»; dacă,

din contră, după ce 'l ridicase, 'l agită de la drépta la stânga, cum clătinâm uneorĭ capul, el 'mĭ rĕspunde «nu». Nu trebue maĭ mult timp timp spre a face aceste semne de cât a face verbal întrebarea».

Dar chĭar şi în Europa mimica a atins, pe scenă, cel maĭ înalt grad de perfecţiune, devenind o adevĕrată artă. O pĭesă póte fi ast-fel executată în tóte amănuntele sale, fără de a se rosti o singură vorbă.

Apoĭ surdo-mutul ĭarăşĭ nu'şĭ póte manifesta cugetarea de cât prin acéstă limbă manuală. El învaţă a comunica prin imitaţiune ca şi copilul. cu singura deosebire că unul învaţă, adică imitéză vorbele auḑite de la părinţĭ, ĭar celă-lalt reproduce prin semne însuşirile caracteristice ale obĭectelor [1]. Gesturile sînt dar la surdo-mut expresiunea imediată a cugetărĭĭ ca la noĭ limba articulată.

Iată câte-va exemple, citate de Preyer, în privinţa gramaticeĭ, saŭ maĭ bine lipseĭ de gramatică, din graĭul gesticulat al surdo-muţilor.

Un surdo-mut întrébă pe altul: «Rĕmânere, mergere, tu?» (adică: rĕmâĭ saŭ mergĭ?). Rĕspuns: «Mergere, eŭ» (adică: eŭ merg). — «Braţ, om, fire, puternic» însemnéză «Braţul omuluĭ este pu-

1) Este interesant a constata, că, în representarea şi în denumirea lucrurilor, atât limba articulată cât şi cea manuală nu ĭa în sémă de cât numaĭ o singură calitate, cea maĭ esenţială, din notele respective ale obĭectelor. Cf. p. 24 şi 50.

ternic». — «Alergare, eŭ, sfîrşit, dormire» adică «după ce am alergat, am adormit».

Acéstă lipsă de caracter flexional o întîmpinâm în limbile aşa ḑise monosilabice, în graiul copiilor şi în idiomele mixte. In vîrsta cea maĭ fragedă, copiĭ, ca şi surdo-muţiĭ, nu sciŭ de declinărĭ saŭ de conjugărĭ: eĭ recurg bucuros la forma infinitivală şi la subĭect nedeterminat; eĭ ignoréză de asemenea articolul, pronumele (înlocuindu-l cu numele propriŭ pentru persóna I, cu «om, tată, mamă» pentru persóna II şi a III), auxiliarul, conjuncţiunea şi preposiţiunea. Intrebuinţarea posterióră a pronumeluĭ conduce pe copil la conjugarea verbelor.

Dar cum că raţiunea nu este inseparabilă de graiŭ, ne-o dovedesc şi animalele. Acestea nu posedă facultatea vorbirii, dar daŭ probe vădite de inteligenţă. Animalul, ca şi omul, nu trăĭesce numaĭ pentru present, el are memorie şi imaginaţiune, raţionéză şi viséză, posedă c'un cuvînt aceleaşĭ asociaţiunĭ de ideĭ ca şi noĭ.

IV. Limba şi cugetarea

(urmare)

Manifestările cugetăriĭ în afară de limba articulată. — Lipsa de abstracţiune şi de generalisaţiune în fasa iniţială a graĭuluĭ. — Exemple de concretism linguistic. — Conjugarea aşa numită obĭectivă saŭ sintetică. — Representarea abstracţiunilor în limbile primitive şi inculte. — Evoluţiunea treptată a nomenclatureĭ culorilor. — Originea concretă a termenilor abstracţĭ şi rolul metaforeĭ întru precisarea caracteruluĭ idiomatic.

1. Mijlócele, la carĭ póte recurge cugetarea spre a se exteriorisa alminterea de cât prin limba grăită, sînt felurite şi numeróse. Un scriitor german a resumat, într'o carte interesantă cu titlul semnificativ de «Limbă fără cuvinte», tóte acele manifestărĭ externe, prin carĭ natura saŭ omul comunică omuluĭ cugetarea'ĭ fără ajutorul sonurilor articulate [1]. El enumeră, ca mijlóce de comunicare involuntară: simbólele, divinaţiunea, limba visuluĭ, graĭul mut al fisionomieĭ, gesturĭ şi strigăte instinctive, rîsul şi plânsul, sărutarea etc.; iar ca mijlóce de comunicare intenţională: sig-

1) Kleinpaul, *Sprache ohne Worte*. Leipzig. 1888.

nale, gesturĭ consciente şi voluntare, limba florilor şi a blasonuluĭ, apoĭ pantomimele şi graĭul sĕlbaticilor şi al surdo-muţilor; în fine, numeraţiunea şi alfabetul, prin originea'ĭ ieroglifică saŭ ideografică, fiind la început simple representărĭ picturale ale obĭectelor.

Musica, pictura şi natura întrégă aŭ limba lor particulară, adesea maĭ puternică şi maĭ profundă de cât graĭurile cele maĭ culte. Ruinele patrieĭ nu ne vorbesc óre într'o limbă sublimă, al căreĭ rĕsunet vibréză cu atâta putere în inima unuĭ Cârlova saŭ Alexandrescu? Când cel dîntâĭ varsă o «lacrimă fierbinte pentru gloria trecută», când deplânge Ruinele Tîrgovişteĭ, acel mormînt al măririĭ străbune, el simte «o tînguire de lucrurĭ omenescĭ» şi-i se pare c'aude un jalnic glas,

Dicênd aceste vorbe: «Ce, vaĭ! aŭ maĭ rĕmas,
Când cea maĭ tare slavă ca umbra a trecut!»

saŭ, când Alexandrescu,

Culcat p'aste ruine, sub care adâncită
E gloria străbună şi umbra de eroĭ,

aude sunet de ómenĭ şi pas de armiĭ:

Sgomot de taberĭ, şópte, trece, vîjie un glas...

şi tótă fala trecutuluĭ e evocată de priveliştea măreţelor şi mult eloquentelor ruine ale cetăţiĭ odinióră atât de strălucite!

2. Intr'o cercetare ca aceea despre raportul între limbă şi cugetare, a lua ca punct de plecare limba saŭ raţiunea omuluĭ cult este a'şĭ în-

chide din capul locului calea către o soluţiune sciinţifică a chestiunii. Nu trebue să se uite, cât de imperfectă, cât de rudimentară e inteligenţa la copil şi la omul necivilisat. La amîndoĭ se manifestă aceeaşĭ lipsă totală de generalisare, aceeaşĭ incapacitate de abstracţiune.

Dacă copilul numesce *tată* pe orĭ-ce om îĭ vine înainte, o face, pentru că vede în orĭ-ce fiinţă pe individul numit «tată»: spiritul confus al pruncului fiind încă incapabil a se desface de individualul «tată» spre a se ridica la noţiunea abstractă şi generică de «om». Preyer, care are o idee înaltă, póte prea înaltă, de spiritul infantil, observă totuşĭ într'un loc: «Les enfants intelligents, alaliques, ont connaissance de notions nombreuses et compliquées, mais non de beaucoup d'abstractions plus élévées que celles que possèdent les animaux les plus sagaces, et, quand le nombre des mots à la disposition des adultes est restreint, sa faculté d'abstraction devient faible comme celle des enfants» [1].

Şi dacă póte fi vorba de facultatea abstracţiuniĭ la copiĭ, ea e de natura cea maĭ simplă şi maĭ elementară şi se confundă cu aptitudinea de a deosebi fiinţele saŭ lucrurile. Idea de culóre roşie saŭ albastră e abstractă în raport cu flórea colorată; idea în genere de culóre saŭ de numĕr, independent de obiectul colorat saŭ numĕrat, e

1) Preyer, *L'âme de l'enfant*, p. 355.

şi maĭ abstractă. Nu de atarĭ abstracţiunĭ înalte şi complicate e susceptibil spiritul copiluluĭ: el nu-ĭ apt de cât a distinge un numĕr restrîns de fiinţe (mama, doĭca, câĭnele) saŭ de lucrurĭ. «Les idées abstraites les plus familières au jeune enfant sont des séparations de concrets. Ce qui le démontre c'est la difficulté qu'a l'enfant, et souvent l'adulte, de conserver les idées de couleur, de son ou de forme, et encore plus de quantité, de bonté, de méchanceté, de beauté, de laideur, quand les objets d'où il les tire pour un moment ne sont plus en sa présence» [1].

3. Şi acéstă tendenţă de concretism, ce se observă la copiĭ, caracteriză tóte idiomele inculte. In limbile americane şi australiene se póte observa maĭ ales acéstă pornire către individualisare, care adesea merge până la extrem. Sĕlbaticul, ca şi copilul, nu póte concepe de cât individualul, ĭar nu speţa saŭ genul.

Ast-fel unele graĭurĭ primitive, ca cele malayese, posedă numirĭ speciale, adesea fórte amănunţite, pentru părţile unuĭ arbore saŭ pentru varietăţĭ animale, dar n'aŭ nicĭ o singură expresiune pentru «arbore» saŭ «animal» în genere, carĭ, drept vorbind, nicĭ nu există în natură, sînt pure abstracţiunĭ, accesibile numaĭ spirituluĭ nostru, deprins cu atarĭ concepţiunĭ generale. Alte idiome exprimă diferite felurĭ de stejar (alb, ne-

1) Perez, *Les premières années de l'enfant*, p. 221.

gru, etc.) şi nu stejarul în genere, care iarăşi este o simplă ficţiune a spiritului nostru.

Până unde póte merge o atare individualisare, ne póte arăta Bisaya, un dialect din insulele Filipine, care posedă până la 40 de verbe spre a exprima diferite moduri de a mânca, şi nu cunósce un singur termen pentru a reda idea generală de «mâncare»; saŭ Şerokesa din America de Nord, care are 30 de verbe diferite pentru «a spěla», dar nici unul nu póte exprima noţiunea verbală în genere.

Exemple interesante de concretism linguistic ne ofer idiomele algonkine din Nordul Americei, în cari nu se póte rosti un nume de rudenie saŭ un termen pentru vr'o parte a corpului fără o determinaţiune pronominală, care individualiséză acele expresiuni: ele nu pot ḑice *frate* in mod absolut, ci numai *fratele meŭ*, *těŭ* etc.; de asemenea numai *braţul meŭ*, *těŭ* etc., iar nici de cum *braţ* în genere, care, abstras de la individ, e o curată ficţiune.

In limbile nóstre culte determinările concrete sînt subt-înţelese şi cugetarea suplinesce atunci lacunele graiului. Iar când luâm atari termeni în generalitatea lor filosofică, atunci aceste abstracţiuni aparţin exclusiv domeniului intelectual fără nici un raport cu realitatea.

In alte idiome, numĕrul nu se póte exprima de cât odată cu vorba numĕrată printr'o singură rădăcină, care variază cu numĕrul respectiv, ca

în Viti, cea maĭ importantă din limbile melanese, în care de ex. *buru* însemnéză «10 coco», *koro* «100 coco», *selavo* «1000 coco».

Şi acésta e fórte natural, de-óre-ce numĕrul şi posesiunea, fiind ideĭ abstracte, nu se puteaŭ exprima fără o vorbă reală, cu care să se confunde: de aci fenomenul necesar în unele limbĭ al determinativuluĭ posesiv saŭ numeral.

4. Spiritul Chinezuluĭ nu póte concepe representări simple ca citesc, scriŭ, mănânc, ĭert, etc.; el nu póte ḑice de cât: citesc cartea, scriŭ litere, mănânc orez, ĭert greşala etc., adică verbul activ e inseparabil de obĭectul sĕŭ.

Şi acésta e ĭarăşĭ fórte logic.

Intr'adevĕr, când ḑic *daŭ ḑartea*, dacă m'aş opri la *daŭ*, sensul e nu numaĭ incomplet, dar nul, de-óre-ce «daŭ» în mod absolut e o pură abstracţiune. De aceea multe limbĭ americane şi câte-va uralo-altaice exprimă prin una şi aceeaşĭ rădăcină verbul şi complinirea sa directă saŭ incorporéză verbuluĭ regimul sĕŭ, constituind aşa numita conjugare obĭectivă [1]. Ast-fel nahuatl saŭ

---

1) R. de la Grasserie, *De la Conjugaison objective*. Paris, 1888, p. 38: «La proposition est d'abord un bloc dont les différentes parties ne sont pas différenciées; pour lui donner une forme, pour l'articuler, il faut la civilisation avec ses efforts continus et lents; elle y parvient à force de siècles, ici plus rapide cependant, là beaucoup moins, ce qui nous permet d'étudier ainsi les anciens états laissés ça et là à découvert... L'histoire de la conjugaison objective est donc l'histoire de l'évolution de l'esprit humain et du langage, du synthétisme le plus énergique, du *synthétisme concret* à *l'analytisme*».

vechea mexicană nu póte ḑice «mănânc», ci nu maĭ *ni-te-tla-ka* «eŭ-[pe]cineva-ceva-mănânc».

Idiomele algonkine proced în acelaşĭ mod sintetic în privinţa verbelor active: *kutuwo* «mĕ spĕl», *kulestula* «'mĭ spĕl faţa», *takasula* «'mĭ spĕl piciórele», *takungela* «'mĭ spĕl haĭnele» etc. Negrul, de asemenea, nu póte ḑice «eŭ aud, eŭ te aud, eŭ nu pot auḑi», ci numaĭ în unire cu obĭectul auḑit, ex. vocea: Aud vocea ta...

5. Intâiul pas spre a eşi dintr'un atare concretism e întrunirea elementelor parţiale. Aşa Chinezul nu póte ḑice de cât «frate maĭ mare» saŭ «frate maĭ mic»; şi, spre a exprima idea generală de *frate*, recurge la adiţiunea celor douĕ nuanţe individuale[1]. In acéstă grupare a representărilor Chinezul merge adesea fórte departe; de pildă, noţiunea abstractă *virtutea* e redată printr'o composiţiune, care resumă cele patru virtuţĭ cardinale, adică: «credinţă (către principĭ), pĭetate (către părinţĭ, fraţĭ, rude), cumpătare, dreptate»; saŭ termenul general *plăcere* se analiséză în elementele sale: «voluptate, joc, mâncare, îmbrăcăminte». Şi cu tóte acestea chineza, prin îndelungata eĭ cultură, e o limbă bogată în termenĭ abstracţĭ şi posedă, bună-óră, 27 sinonime pentru noţiunea intelectuală «cercetez».

---

1) E curios de a regăsi aceeaşĭ particularitate în limba maghĭară: Ungurul numesce *bátya* pe fratele maĭ mare, *öcse* pe fratele maĭ mic, *néne* pe sora maĭ mare, *hug* pe sora maĭ mică — dar nu posedă un termen special pentru «frate» saŭ «soră» în genere.

Ast-fel, în limbile primitive, ori-ce abstracţiune e înlocuită c'o serie de perifrase, substituind ideiĭ principale nuanţele eĭ, ceea-ce dă graĭurilor sĕlbatice acea înfăţişare poetică şi pitorescă, ce constitue principala atracţiune a studiuluĭ lor. O noţiune atât de simplă ca *fumez* o parafraséză Indianul din America în modul următor: «Respir aburul foculuĭ din buruĭana, ce arde într'un vas de pétră, în care e băgată o pétră găurită».

Tasmanieniĭ din Australia sînt incapabilĭ a exprima calităţĭ abstracte, în locul cărora recurg la comparaţiunĭ: *tare* se ḑice «ca pétra», *mare* «picióre lungĭ», *rotund* «ca o mince, ca o lună», saŭ ca alt lucru rotund. De aceea unele dialecte, ca graĭul Zuluşilor, posedă vorbe speciale spre a desemna: vaca roşie, vaca albă, vaca ócheşă..., fusionând într'o rădăcină indivisibilă fiinţa concretă cu calitatea abstractă.

Dar chĭar şi idea concretă e analisată în representărĭ, în momente individuale. O determinare temporală atât de puţin complicată, ca «în ultima nópte de Dechemvrie», o redă ast-fel Negrul african: «...nóptea, în care dormeam; zorile se revĕrsaŭ, petrecurăm întréga ḑi, veni séra şi vĕḑurăm marea lună a brumeĭ».

6. Cât de grosolană e la început percepţiunea şi cât de încet ea se desvoltă şi se perfecţionéză d'a lungul secolelor, o putem vedea şi din nomenclatura culorilor.

Din cercetările făcute în acésta direcţiune

de câtre Magnus la triburile din America[1]) şi de câtre Gladstone la Grecii din epoca omerică resultă, că nu numaĭ popórele primitive şi sĕlbatice, dar şi cele ajunse pe o tréptă înaltă de cultură sînt incapabile a distinge culorile cu undulaţiunĭ maĭ scurte ca verde şi albastru. Imnele vedice, poemele omerice, Biblia nu pomenesc o singură dată de culórea *albastră*, deşi aŭ fórte des ocasiunea a descrie cerul sub tóte aspectele sale; într'însele arboriĭ pórtă epitetele de «roditorĭ», de «frumoşĭ», dar nicĭ-odată de verdĭ. Aristotele consideră curcubeul ca tricolor: roş, galben şi verde. Din potrivă, pretutindenea există vorbe speciale şi bine distincte pentru roş şi galben, culorĭ cu undulaţiunĭ maĭ lungĭ, precum şi pentru alb şi negru, carĭ corespund luminei şi întunericului.

După observaţiunile metodice ale luĭ Preyer tot acestea sînt şi primele culorĭ perceptibile în primiĭ 2—3 anĭ din vĭaţa copiluluĭ. După ce confundă maĭ întâĭ, dintr'o incapacitate vădită, culorile roş, galben, verde şi albastru, ajunge să distingă maĭ întâĭ galbenul, apoĭ roşul, cele douĕ culorĭ maĭ uşor perceptibile ca şi negrul; pe când albastrul, mult timp confundat cu verde saŭ cenuşiŭ, este cea din urmă culóre recunoscută[2]).

1) H. Magnus, *Untersuchungen über den Farbensinn der Naturvölker*, 1880; cf. şi volumul al II-lea al opereĭ luĭ Geiger *(Ursprung und Entwickelung der menschlichen Sprache und Vernunft.* Stuttgart, 1872), în care cartea III e întrégă consacrată evoluţiuniĭ cromatice.

2) Preyer, *L'âme de l'enfant*, p. 5. urm.

De aci resultă, că nomenclatura culorilor a fost mult timp rudimentară şi confusă : aceeaşi vorbă *(γλαυκόν, κύανον)* însemnéză grecesce *albastru* şi *verde*, şi deosebirea se făcu numaĭ cu încetul. Nuanţele infinite ale culorilor principale se iviră târdiŭ de tot, când ochĭul, printr'o educaţiune îndelungată, deveni capabil a percepe acele deosebirĭ fine şi gradate, ce scapă vederiĭ neexperimentate deşi puternice a ómenilor primitivĭ.

7. Cum că abstracţiunea e necunoscută graiuluĭ primitiv, o dovedesce şi originea concretă a tuturor termenilor abstracţĭ din limbile nóstre culte. Locke a dovedit maĭ întâĭ, că «n'avem absolut nicĭ o idee, care să nu fi venit originar de la obĭecte sensibile şi exterióre».

Metafora a fost instrumentul puternic, care a fecundat domeniul limbeĭ şi a creat lumea abstracţiunilor. «L'esprit ne pense pas seulement des objets materiels qui frappent les sens, il pense également une quantité d'idées abstraites conçues par sa propre activité. Soit qu'il rentre en lui-même et analyse l'âme, ses facultés, son activité sensible, intellectuelle, morale; soit qu'il regarde au-dessus de lui, au-dessus du monde, et contemple les causes des phénomènes, leurs effets, leurs lois; soit qu'il s'élève à la notion de l'être, il roule en lui-même des milliers et des milliers de pensées invisibles, intangibles. Comment les communiquer aux autres? Par la métaphore. Elle seule a pu permettre à chaque homme de pénetrer ainsi au fond

des pensées de ses semblables. Dans aucune des langues dont nous pouvons étudier l'histoire, il n'y a des mots abstraits qui, si l'on en connaît l'étymologie, ne se résolve en mot concret. Et, *à priori*, il est évident qu'il n'en puisse être autrement. Quand les hommes ont créé le langage, ils ont nécessairement attaché à des sons spéciaux les images d'objets materiels, autrement il leur aurait été impossible d'échanger entre eux leurs idées. Quel intermédiaire commun avait-ils qui permît de faire cet échange, sinon le monde matériel, extérieur à leur esprit, tangible, et qu'ils pouvaient se montrer du doigt? Ces mots concrets, ces images d'objets sensibles, devinrent graduellement les signes d'idées moins concrètes: ils se dépouillèrent de ce qu'ils avaient de grossier, pour ne plus rappeller à l'esprit que la notion abstraite qu'ils récélaient au fond d'eux-mêmes. Qu'on accumule pendant des siècles ce travail de l'esprit et du langage spiritualisant peu à peu les images, et analysant plus finement la pensée et le sentiment et l'on se rendra compte de la facilité que les langues ont gagnée à exprimer l'abstraction. Mais, au-dessous de cet édifice immense de la pensée abstraite, l'observation réflective reconnaîtra aisément les fondations sensibles des images matérielles» [1].

Acţiunea metaforeĭ póte fi maĭ mult saŭ maĭ

---

1) Darmsteter, *La vie des mots*, p. 84 urm.

puţin energică şi spiritul limbilor e în strînsă conexiune cu acest rol metaforic: însemnarea primitiv materială se şterge adesea cu desăvîrşire şi vorba devine expresiunea imediată a ideiĭ. Aĭurea spiritul se desface cu greŭ de imaginea'ĭ sensibilă şi ea se străvede în idealisarea'ĭ incompletă. Acésta formézā trăsura semantică distinctivă între familia indo-europénă şi cea semitică: pe când la cea dîntâĭ cugetarea se desface uşor de impresiunea materială spre a se ridica la o concepţiune pur ideală; într'a doua, concretul şi abstractul subsistă la o laltă şi abstracţiunea pură devine ast-fel imposibilă. Dar ceea ce pierde în exactitate şi claritate, ea câştigă în vioiciunea imaginilor maĭ pitoresci şi maĭ colorate, devenind ast-fel maĭ capabilă pentru domeniul poesieĭ de cât pentru reflexiunea filosofică.

Dar şi în sînul familieĭ indo-europene există un raport analog între limbile germanice şi romanice. Pe când în cele din urmă fie-care ordine de ideĭ, abstracte şi concrete, e strict demarcată şi exprimată prin vorbe diferite; în cele dîntâĭ concretul transpare prin noţiunea abstractă, confundând'o şi întunecând'o: de aci, pe de o parte, claritatea incomparabilă a franceseĭ, organul prin excelenţă al filosofieĭ; ĭar pe de alta, caracterul vag şi confus, *l'à peu près*, al germaneĭ, organul prin excelenţă al poesieĭ.

V. Limba şi cugetarea

(urmare)

Punctul de plecare al limbeĭ este propositiunea şi nu vorba isolată.—Vorbele copiluluĭ sînt propositiunĭ embrionare.—Vorba isolată e necunoscută idiomelor polisintetice şi altor familiĭ linguistice. — Caracterul pur ideal al rădăcinilor şi al sufixelor. — Raţiunea rudimentară a omuluĭ primitiv. — Tesa luĭ Abel despre Enantiosemie saŭ contrastul semnificaţiunilor.

1. Consecinţa imediată, ce putem trage din lipsa de abstracţiune în epoca primordială a graĭuluĭ, este constatarea, că punctul de plecare al limbeĭ n'a putut fi vorba, ci propositiunea. Căcĭ orĭ-ce vorbă isolată exprimă o generalitate şi decĭ o concepţiune abstractă. Precum cugetarea se formézā dintr'o singură ţîşnire, şi nu printr'o juxtapunere de ideĭ, tot ast-fel nu se póte vorbi de cât prin propositiunĭ întregĭ.

Acéstă stare primitiv concretă a spiritului omenesc se oglindesce încă în limba copiilor şi a sĕlbaticilor: şi uniĭ şi alţiĭ nu cugetă separat, nu analiséză vorbele propositiuniĭ, ci întâia lor sensaţiune se manifestă printr'o interjecţiune, adică printr'un embrion de propositiune.

2. Vorbele copiluluĭ representă concepţiunĭ integrale: ele sînt propositiunĭ abreviate, ĭar nu anumite părţĭ de cuvînt. «Sînt óre întâĭele vorbe ale copiluluĭ simple nume? Ele apar negreşit isolat, dar sînt deja propositiunĭ. Copiĭ rostesc cu simţ fin, ca representanta uneĭ propositiunĭ întregĭ, acea vorbă, asupra căreia ar cădea într'o epocă analitică întonarea principală, ca noţiunea de căpetenie a întreguluĭ... Ceea ce lipsesce judecăţiĭ în expresiunea limbeĭ, o înlocuesce accentul expresiv saŭ viul gest». [1]

Când copilul ḑice, de pildă, «cald», el înţelege: «laptele e cald» saŭ «soba e caldă»; una şi aceeaşi vorbă póte exprima chĭar un mare numĕr de ideĭ; aşa *scaun* însemnéză: «scaunul meŭ nu e acolo, scaunul meŭ e sfărămat, aş vrea să mĕ suiŭ pe scaun, ĭată scaunul etc».

Preyer maĭ citéză un alt exemplu de multiplicitatea însemnărilor atribuite termenilor copilărescĭ: vorba *atta*, propriă copiluluĭ, plăzmuită şi intrebuinţată fórte des de dînsul, însemnéză într'altele: «Voiŭ să plec, el a plecat, ea nu maĭ e acolo, nu'ĭ nimic acolo, nu'ĭ nimenĭ acolo, e gol, nu'ĭ nicăirea, afară, a eşi...» La întrebarea: «unde aĭ fost?» copilul, întors de la preumblare, rĕspunde *atta* şi, când şi-a golit paharul, el ḑice de asemenea *atta*. Noţiunea de

1) Trendelenburg, *Logische Untersuchungen*. Berlin, 1840, vol. II, pag. 146.

dispariţiune, de plecare, care e comună tuturor interpretărilor, ce primesce vorba *atta* în spiritul copiluluĭ, pare a fi cea maĭ întinsă din tóte cele ce dînsul posedă. Considerând vorbe ca *atta* ca suplinind şi resumând o frasă întrégă, copilul posedă multe frase primitive de acest fel... Multiplicitatea semnificărilor uneĭ vorbe isolate, întrebuinţată în loc de o frasă întrégă, se arată maĭ ales în privinţa strigătuluĭ *papa*, însoţit de gesturĭ şi de nume diferite, corespunḑênd diferitelor sensurĭ ale acestuĭ strigăt. Intr'adevĕr, el vrea să ḑică după împrejurărĭ: «Vino de te jócă cu mine, ĭa-mĕ în braţe, dă'mĭ asta, ajută-mĕ să mĕ suiŭ pe scaun, nu pot, etc.» [1]

3. Idiomele primitive aşa-numite polisintetice sînt o altă dovadă despre unitatea primitivă a propositiunii. In aceste limbĭ, vorbele uneĭ frase, desbrăcate de terminaţiunile gramaticale, sînt contopite într'un singur cuvînt, ca o bucată de mosaic, de o mărime adesea extraordinară: noţiunile principale se confundă ast-fel cu cele accesorie într'un aglomerat inseparabil.

De pildă, în Eskimo, următórea vorbă-frasă, în care elementele luate isolat n'aŭ nicĭ un sens: *kosuersarfigssarsingitdluinarnarpok*, adică «nu s'a găsit nimic, din care să facem un loc, unde ostenéla să fie ridicată», pentru a ḑice «nu s'a putut odihni în nicĭ un chip». Mexicanul se adreséză către

1) Preyer, *op. cit.*, p. 408.

preot cu vorba-frasa: *notlazomahuizteopixcatatzin* «părintele meŭ, divin protector, stimat şi venerat», în realitate însă «meŭ-stimat-venerat-ḑeŭ-protector-tată». Irokesul exprimă printr'un singur cuvînt de 27 litere idea complexă «daŭ bani celor ce aŭ sosit pentru a cumpăra haĭne».

Vorba de sine stătătóre este cu totul necunoscută idiomelor africane Mande, lipsite din acéstă causă de orĭ-ce flexiune: propositiunea întrégă se póte considera foneticesce ca o vorbă compusă, în care ordinea respectivă şi accentul saŭ ritmul limpeḑesc structura propositiunii [1].

In limbile uralo-altaice vorba se confundă cu propositiunea, constând dintr'un nume cu determinărĭ accesorie. Nu scim, unde vorba încetéză şi unde propositiunea începe, fără ca acésta să împedice claritatea ideiĭ. Ast-fel turcesce dialectal: *bu alp er keving-i čerik künler-i* «bucuria omuluĭ vitéz sînt ḑilele de luptă» representă în realitate aglomeratul: «le brave homme joie-sa guerre jour-ses» [2].

Dintre limbile indo-europene, sanscrita face din propositiune o singură vorbă prin aşa numitul *sandhi* [3] saŭ fonetica fraseĭ, după care elementele

---

1) Steinthal, *Mande-Neger Sprachen*, p. 220.

2) Winkler, *Zur Sprachgeschichte*, p. 25.

3) Cf. Brugmann, *Grundriss der vergleichenden Grammatik der indo-germanischen Sprachen* I, 485 urm. Părerea luĭ Fr. Müller (III, 504), că acéstă fonetică a fraseĭ ar proveni din caracterul artificial al sanscriteĭ, «un graiŭ meşteşugit pentru scopurĭ literare şi religióse, care s'a vorbit numaĭ de ómenĭ învĕţaţĭ şi nicĭ odată de popor», cade în urma

lexicale ale propositiunii sînt tractate întocmai ca silabe saŭ foneme.

Lipsa de independenţă a vorbelor se vede şi în limba francesă, în sistema de fusiune numită «liaison», care, prin transportarea sonuluĭ final asupra celuĭ inițial, stabilesce o transiţiune între vorbe succesive: *les hommes heureux* representă ast-fel unitatea fonetică *lezomzörö*; apoĭ relevarea vorbeĭ finale face, ca o propositiune ca *je le vois* (adică *jl'vuá)* să fie tot atât bine un grup individual ca bună-óră latinul *amatur*.

Dar s'a dovedit şi într'un mod experimental, că propositiunea şi vorba în context merită maĭ mult a fi considerate ca elementele graĭuluĭ de cât vorba saŭ sonurile isolate. «En recherchant combien de temps une surface blanche sur laquelle est écrit un mot ou une syllabe doit être visible pour que le mot ou la syllabe puissent être reconnus, on a pu constater en effet qu'on lit plus facilement des mots tout entiers que des syllabes. On ne peut percevoir à la fois autant de mots que de syllabes, mais on peut percevoir trois fois plus de syllabes quand elles forment

---

constatăriĭ acestuĭ fenomen în multe idiome primitive. Se póte însă, ca fineţa de analisă a gramaticilor indienĭ să fi complicat şi multiplicat acele regule fonetice, reale şi necesare în esenţa lor. Acele regule ne întîmpină nu numaĭ în imnele vedice, adică în fasa cea maĭ veche a limbeĭ sanscrite, dar şi în alte idiome europene se póte urmări tendenţa uneĭ fonetice sintactice: aşa ital. *non istara* dar isolat *stara*, *con istanzia* dar absolut *constanza*. Cf. Schuchardt, Phonétique comparée în *Romania* III, 1—30.

des mots que quand tel n'est pas le cas. Si les mots forment une phrase, on en peut percevoir deux fois plus que s'ils sont sans lien entre eux» [1].

4. Propositiunea dar a fost şi este singura unitate reală a graiului. Vorbele isolate există numai pentru lexicograf, ele n'aŭ valóre de cât numai, din momentul ce devin elemente ale propositiunii. Trecerea cu vedere a unui fapt atât de important a fost causa erorilor des repetate pe terenul filosofiei linguistice. «Si les psychologues ou *Sprachphilosophen* avaient, de leur côté, pris comme base de leurs études la phrase et non le mot — dice Bourdon — on n'aurait pas probablement vu se répandre ces théories que les idées générales ont leur origine dans des termes généraux, attendu que dans la phrase le terme soi-disant général a presque toujours un sens particulier. Les dictionnaires, en ce sens, contribuent

1) B. Bourdon, *L'Evolution phonétique du langage* în *Revue philosophique*, An. XIII (1888), p. 339. — Humboldt a fost cel dintâi, care a relevat unitatea primordială a propositiunii. Cuvintele sale merită a fi reproduse (Op. cit., p. 244): «*Nur die verbundene Rede muss man sich in allen Untersuchungen, welche in die lebendige Wesenheit der Sprache eindringen sollen, immer als das Wahre und Echte denken. Das Zerschlagen in Wörter und Regeln ist nur ein totes Machwerk wissenschaftlicher Zergliederung*». Steinthal (*Charakeristik*, p. 396 urm.) arată apoi, că propositiunea trebue să formeze substratul clasificaţiunii morfologice a limbilor. Atari vederi aŭ fost adoptate de către Fr. Müller (*Grundriss* I, 99 urm.), Sayce (*Principes*, p. 3—5 şi 106), Paul (*Principien*, p. 147), Winkler (*Zur Sprachgeschichte*, p. 116 urm.) şi Raoul de la Grasserie, în diferitele sale studii. — Regnaud (*Origine et philosophie du langage*, p. 226 şi 422 urm.) nu ţine sémă de casul atât de instructiv al olofrasismului saŭ al vorbei-frase.

à égarer la psychologie, en l'induisant à croire qu' *homme*, *arbre*, par exemple, existe réellement sous cette forme abstraite dans le langage, tandis que ce qu'on dit et entend ce sont des phrases comme celles-ci, où homme a un sens particulier : «L'homme que j'ai vu, l'homme que voilà», et il n'y a guère que les philosophes de profession et les savants s'occupant de science abstraite à se servir courrament d'expression ayant vraiment un sens général, par exemple : «L'homme est mortel».

Dacă lucrurile staŭ ast-fel în privinţa vorbelor isolate, apoĭ cu atât maĭ mult sînt abstracţiunĭ rădăcinile, — pentru a nu maĭ vorbi de teme şi sufixe, — carĭ n'aŭ avut nicĭ-odată o existenţă independentă. A crede, cum s'a făcut mult timp, că graĭul s'a format prin împreunarea rădăcinilor cu sufixe — întâĭele oferind un sens general, specificat şi determinat de elemente formative — este a considera limba ca opera reflexiuniĭ, ca resultatul unor preocupărĭ filosofice. Dar de sigur numaĭ filosofĭ nu vor fi fost aceĭ ómenĭ primitivĭ, carĭ, asemenea sĕlbaticilor de astă-ḑĭ, manifestaŭ prin strigăte involuntare şi traduceaŭ în imaginĭ sensibile impresiunile lor imediate. Lipsa de orĭce concepţiune generală şi abstractă, ce caracterizează tóte idiomele sĕlbaticilor, arată în de ajuns, cât de neîntemeĭată era părerea, până maĭ de unăḑi în genere admisă, că limba omenéscă ar fi început cu rădăcinĭ, adică cu elemente, carĭ repre-

sentaŭ ideile sub forma lor cea maĭ vagă şi maĭ abstractă posibilă. Nisce producţiunĭ subiective, nisce ficţiunĭ de-ale gramaticilor, cum sînt rădăcinile şi celelalte unităţĭ artificiale ale vorbeĭ isolate, fură astfel luate drept realităţĭ, drept entităţĭ linguistice. Se admitea, în acest cas, că formaţiunea limbeĭ s'ar fi efectuat într'un mod logic şi óre-cum matematic prin împreunarea reflexivă a unuĭ concept vag cu altul menit a'l determina maĭ d'aprópe.

In tóte aceste generalităţĭ se uĭta însă, că analisa e o procedere târţie şi un product al abstracţiuniĭ, al unuĭ grad înalt de reflexiune, de cugetare logică; pe când pretutindenea, în fasa iniţială a graĭuluĭ ca şi în idiomele popórelor obscure, sintesa e singura reală, o sintesă concretă şi inconscientă, ca şi spiritul omuluĭ primitiv, ca şi inteligenţa sălbaticuluĭ şi a copiluluĭ în primiĭ anĭ aĭ desvoltăriĭ sale.

5. De tot rudimentară trebue să fi fost într'adevĕr inteligenţa omuluĭ primitiv înainte de a fi posedat limba şi mult timp după ivirea acesteĭa. Graĭurile celor maĭ vechĭ popóre culturale, ale Egiptenilor şi Chinezilor, ne pot da o idee de starea confusă, de haosul, în care plana inteligenţa primordială a omeniriĭ.

Cum s'ar putea explica alminterea — chĭar admiţênd auxiliarul întonăriĭ şi suplininţa gestuluĭ — ca monosilaba egipténă *ta* să întrunéscă accepţiunĭ atât de diferite şi de opuse ca: «tu, presinte, direcţiune, grâŭ, picătură, tip, lacrimă, grămadă, baston, sănă-

tate, cap, tron, om, adunare, rêŭ, a pluti, a fura, a arde, a purta şi a da sémă?...» Saŭ ca chinezul *yu* să însemneze în acelaşi timp: «eŭ, a se învoi, a se bucura, a mĕsura, stupid, boŭ, negru?...»[1]

Dar tocmaĭ din acéstă multiplicitate semantică s'ar putea deduce un noŭ argument pentru caracterul primitiv al propositiunii, anterióră vorbeĭ isolate. Intr'adevĕr, aceste nenumĕrate accepţiunĭ, confuse şi contradictorie, nu puteaŭ deveni inteligibile de cât numaĭ în context, în conexiune cu cele-lalte elemente ale propositiunii; pe când, considerate isolat, ele nu însemnaŭ de cât generalităţi, analóge conceptelor vagĭ ale pretinselor rădăcinĭ indo-europene.

Cât de curióse, din punctul de vedere psicologic, sînt locuţiunĭ chineze ca: «diminéţa treĭ, séra patru», pentru a exprima idea de «nestatornic, cu tóne»; saŭ «eŭ apus, tu rĕsărit» în loc de «a nu se învoi»; saŭ «eŭ întrebare, tu rĕspuns» pentru «flecărire»; — maĭ ales când o noţiune abstractă e redată prin juxtapunerea antiteselor coprinse într'însa: «departe-aprópe» pentru «depărtare», saŭ «uşor-greŭ» în loc de «greutate»[2].

De asemenea, Negriténul din Africa nu póte

---

1) Sayce, *Principes*, p. 86. Pentru egipténa veche sînt fórte instructive, în acéstă privinţă, cercetările luĭ Abel, de carĭ ne vom ocupa ce-va maĭ departe.

2) Steinthal, *Charakteristik*, p. 123 urm. — Numaĭ ca analogiĭ aproximative aducem ital. *chiaroscuro* saŭ *pianoforte* şi span. *calofrio* «cald-frig=frigurĭ», *altibajo* «(lovitură) de sus în jos». Cu acéstă din urmă locuţiune cf. *naljosul* ap. Hasdeŭ, *Cuvente* I, p. 295.

înţelege contraste ca «sănătos-mort, drept-nedrept», dacă nu şi-le representă pe ambele asociate: Ex. om *bun* nu eştĭ tu, om *rêŭ* fórte eştĭ tu=nu eştĭ bun; paserea mea nu muri, ea este [în] vĭaţă; eĭ nu'ĭ deteră dreptate, eĭ îĭ deteră nedreptate etc [1].

6. Acésta ne conduce la tesa curiósă a luĭ Abel despre Enantiosemie saŭ despre contrastul representărilor în cuvintele primitive, tesă, care merită să fie luată în maĭ de aprópe consideraţiune [2].

Abel a observat maĭ întâĭ acest fenomen în literatura ieroglifică. Din faptul, că un mare numĕr de cuvinte egiptene (Abel citéză peste 1000 de exemple) posedă sensurĭ diametral opuse, dînsul trage conclusiunea, că omul primitiv concepea noţiunea printr'o comparaţiune cu contrarul eĭ, că cuvintele primitive aveaŭ o semnificaţiune polară, în care extremele se atingeaŭ, că vorbirea la început nu era posibilă de cât prin tesă şi antitesă, prin asemĕnare şi contrast. [3]

---

1) Steinthal, *Mande-Neger Sprachen*, p. 222.

2) K. Abel, *Über den Gegensinn der Urwörter*. Leipzig, 1884 (reprodus şi în volumul *Sprachwissenschaftliche Abhandlungen*, ibid. 1885) şi *Einleitung in ein ägyptisch-semitisch-indoeuropäisches Wurzelwörterbuch*. Leipzig, 1886. Cf. despre aceste scrierĭ Techmer, *Internationale Zeitschrift für vergl. Sprachwiss.* I, 413 şi IV, 172 şi Steinthal, *Zeitschrift für Völkerpsychologie* XXII, 432—444.

3) Ceva cu totul diferit înţelegeaŭ învĕţaţiĭ grecĭ prin *ἀντίφρασις*, pe care Donat (III, 6.2) o definesce ast-fel: «*Ἀντίφρασις* est unius verbi ironia [=contrarium], ut *bellum*, hoc est minime bellum; *lucus*, eo quod non luceat; *Parcae*, eo quod nulli parcant». Sfîntul Augustin (De dial. 6) crede, că vorbele aŭ început cu onomatopee, fie reală saŭ

Să citâm câte-va exemple: *meh* «gol-plin», *henp* «daŭ-ĭaŭ», *ken* «tare-slab», *un* «sînt-nu sînt». Acelaşĭ fenomen se observă des şi în limba arabă [1] şi trebue să fi existat şi în familia indo-européná, deşi exemplele citate de autor din limbĭ europene sînt puţin probante, unele nefiind etimologicesce exacte, ĭar altele putênd fi explicate şi în alt mod. [2]

Orĭ cât de diferite să fie noţiunĭ ca «bine-rêŭ, tare-slab, lumină-întuneric», una nu póte fi concepută fără contrarul eĭ şi idea de lumină, bună-óră, nu s'ar fi putut nasce făr'aceea de întuneric. Ambele noţiunĭ, ivindu-se simultan şi representarea uneĭa fiind tot-dé-una asociată cu a celeĭlalte, fură primitiv concentrate într'una şi aceeaşĭ vorbă. La adică vorbind, nu eraŭ douĕ noţiunĭ contrare, ci numaĭ douĕ aspecte ale aceleeaşĭ no-

---

simbolică, şi, după ce aŭ percurs diferite trepte de slăbire a semnificaţiunilor, aŭ ajuns în cele din urmă «ad contrarium» adică la ἀντίφασις. Cum se vede, antifrasa era o adevĕrată aberaţiune, ridicată la rangul de sistemă, care a adus cea maĭ mare pagubă sciinţeĭ etimologice.

1) Redslob, *Die arabischen Wörter mit entgegengesetzten Sinn.* Göttingen, 1874.

2) Prin uĭtarea saŭ omiterea negaţiuniĭ vorba positivă ajunge s'aĭbă un sens cu totul negativ, cum s'a întîmplat în limba francesă cu *personne* (persona), *rien* (rem), *pas* (passus), *point* (punctum), carĭ s'aŭ substituit negaţiunilor *nemo, nihil* etc.; pe când accepţiunea originar afirmativă «cine-va, ce-va...» a persistat numaĭ în anumite casurĭ, bună-óră (Molière, Ecole des femmes):

Dans le siècle où nous sommes
On ne donne *rien* pour *rien*.

Acelaşĭ lucru se observă în gréca modernă, în care κανένας şi τίποτε întrunesc ambele accepţiunĭ opuse: «cineva-nimenĭ, ceva-nimic»...

ţiunĭ : «bine» era maĭ puţin «rêŭ», ĭar «rêŭ» maĭ puţin «bine». Numaĭ după ce aŭ coexistat mult timp, fie-care din elementele opuse deveni inteligibil fără menţiunea contraruluĭ, diferenţiându-se ast-fel în vorbe speciale. Şi în acéstă opintire a omuluĭ primitiv spre a'şĭ crea representările cele maĭ indispensabile, gestul cată să fi fost probabil unicul sĕŭ auxiliar.

Acéstă explicaţiune dată de Abel e în perfect acord cu evoluţiunea treptată a spirituluĭ omenesc şi anume cu principiul relativităţiĭ, care jócă un rol atât de important în Logică. Bain formuléză ast-fel acéstă lege a distincţiuniĭ saŭ a relativităţiĭ : «E imposibil, ca relativitatea esenţială a întregeĭ cunoscinţe, a întregeĭ cugetărĭ, a întregeĭ consciinţe, să nu se traducă în limbă. De óre ce tóte obĭectele, ce putem cunósce, nu sînt concepute de cât ca nisce stărĭ trecĕtóre, carĭ urméză altor stărĭ contrare, orĭ-ce experienţă trebue să aĭbă óre-cum douĕ feţe; şi trebue, una din douĕ, saŭ ca fie-care vorbă să aĭbă un îndoit sens, saŭ ca pentru fie-care cugetare să fie douĕ vorbe. Nu putem concepe, de exemplu, lumina de cât opunênd'o întunericuluĭ; simţim prin o impresiune distinctă, că trecem de la lumină la întuneric şi de la întuneric la lumină. Vorba lumină n'are sens, dacă nu'ĭ opusă vorbeĭ întuneric. Distingem prin consciinţă douĕ schimbărĭ contrare, ceea ce ne face să trecem de la lumină la întuneric şi vice-versa; acéstă distincţiune e singura diferenţă

de sens, ce există între cele două vorbe : lumina saŭ faptul de a eşi din întuneric, întunericul saŭ faptul de a eşi din lumină». [1]

Ast-fel, din cele treĭ frase primitive ale graĭuluĭ, — *sinonimia*, când aceeaşĭ idee e exprimată prin diferite complexe fonetice [2]; *omonimia*, când ideĭ diferite sînt exprimate prin acelaşĭ complex fonetic şi *antinomia*, când acelaşĭ complex fonetic exprimă reciproc ideĭ opuse, — cea din urmă e cea maĭ interesantă. «Frângem un magnet şi găsim ceĭ doĭ polĭ în fie-care din fragmentele sale. Continuâm procesul frângeriĭ şi orĭ-cât de micĭ ar fi părţile, fie-care pórtă cu sine, deşi slăbită, polaritatea întreguluĭ. Şi când nu putem frânge maĭ departe, prelungim visiunea intelectuală la moleculele polare. Tot aşa'ĭ în lumea psichică. Relativitatea cunoscinţelor implică, că fie-care experienţă trebue să aibă două aspecte, că cugetarea trebue să fie o sintesă din tesă şi antitesă în alternare repede». [3]

---

1) Bain, *Logique*, trad. Compayré. Paris, 1875, vol. I, p. 83.

2) Cu cât o limbă e maĭ veche, cu atât e maĭ bogată în sinonime : sanscrita are 37 de sinonime pentru «sóre», 35 pentru «foc» etc. Araba posedă o sinonimică şi maĭ exuberantă.

3) Baynes, *On the psychological side of language* ap. Techmer, *Internat. Zeitschrift für vergl. Sprachwiss.* II, 11.

PARTEA II

SINTESĂ ISTORICO-LINGUISTICĂ

A

CATEGORIILOR GRAMATICALE

I. Istoricul Părţilor Cuvîntuluĭ

Activitatea gramaticală a Indienilor şi a Grecilor. — Platon şi Aristotele. — Creaţiunea divisiunii tripartite: nume, verb şi particule. — Stoicii şi activitatea lor logico-gramaticală. — Şcóla din Alexandria şi din Pergamos. — Analogia şi Anomalia: concepţiunea primitivă se modifică; resultatele disputeĭ seculare. — Constituirea definitivă a părţilor cuvîntuluĭ.

1. Constituirea definitivă a părţilor cuvîntuluĭ, aşa cum figuréză la învĕţaţiĭ alexandrinĭ, în special la Apollonios Dyskolos, a fost resultatul unor elaboraţiunĭ succesive. Istoricul acestor treptate amplificărĭ, de la Platon şi până la şcóla din Alexandria, forméză unul din capitolele cele maĭ interesante ale filologieĭ şi, s'ar putea adăoga, ale psicologieĭ. Se scie, într'adevĕr, în ce intimă conexiune s'afla, la primiĭ filosofĭ grecĭ, studiul limbeĭ şi al cugetăriĭ. Divisiunea părţilor cuvîntuluĭ este ea însăşĭ productul unor atarĭ preocupaţiunĭ mixte. Spiritul indian, cu subtilitatea 'ĭ ingeniósă şi cu puternica'ĭ facultate de analisă, a căutat să pătrundă în elementele cele maĭ mărunte ale graiuluĭ până la indivisibil, punênd ast-fel o basă solidă foneticeĭ

şi morfologieĭ. Gramatica întrégă nu-ĭ la dînşiĭ de cât o «analisă» *(vyakarana)*, o anatomie subtilă a vorbelor: de aci şi tendenţa, manifestată maĭ întâĭ la gramaticiĭ indienĭ, de a reduce vocabularul la un anumit numĕr de prototipurĭ convenţionale numite rădăcinĭ. Geniul grec, cu aplecarea'ĭ către sintetism, căuta din contră a îmbrăţişa limba în generalitatea eĭ, devenind ast-fel creatorul sintaxeĭ şi decĭ a categoriilor gramaticale.

2. Să urmărim dar mersul progresiv al constituiriĭ părţilor cuvîntuluĭ de la primele rudimente filosofico-linguistice până la completa expansiune alexandrină [1].

In dialogul platonic Kratylos nu găsim încă nicĭ o urmă despre structura vorbeĭ saŭ despre elementele constitutive ale propositiunii, c'un cuvînt nimic despre vr'o analisă gramaticală saŭ măcar logică. Gramatica (de la γράμμα «literă») nu-ĭ încă de cât studiul sonurilor şi al semnelor respective; însuşĭ termenul pentru «limbă» (φωνή) se referă exclusiv la materialul eĭ fonetic. Ca vorbe isolate, Platon pune în opositiune pe ὄνομα cu ῥῆμα, ambele constituind un tot saŭ complex retoric, un λόγος. Dar aceştĭ termenĭ n'aŭ încă sensul technic posterior, *nomen* şi *verbum*, ci con-

1) Schömann, *Die Lehre von den Redeteilen*, nach den Alten dargestellt und beurteilt. Berlin, 1862 şi Steinthal, *Geschichte der Sprachwissenschaft*. Berlin, 1863, p. 551 urm. Cf. de acelaşĭ, *Gesammelte kleine Schriften*. Berlin, 1880, p. 355 — 382.

servă semnificaţiunea primitivă şi generală de «vorbă, expresiune».

3. La Aristotele găsim cea dîntâĭ analisă a părţilor propositiunii, cea dîntâia clasificare şi schematisare a categoriilor gramaticale.

El nu numaĭ că preciséză valórea vagă a termenilor întrebuinţaţĭ de Platon, dar încă caută a complini seria prin întroducerea unuĭ noŭ termen special (σύνδεσμος), de natură generală, care îmbrăţişéză tot ce nu intra în sfera numeluĭ şi a verbuluĭ.

Definiţiunile, ce le dă despre fie-care din aceste treĭ categoriĭ, merită a fi relevate, nu numaĭ ca un progres în evoluţiunea concepţiunilor gramaticale, ci şi ca o primă constatare de amestecul Logiceĭ pe terenul Gramaticeĭ.

Cea maĭ simplă formă semnificativă a vorbiriĭ e *numele*, apoĭ *verbul*, care se deosibesce de cel dîntâĭ, numaĭ întru cât implică noţiunea de timp, care lipsesce numeluĭ [1]. Acéstă indicaţiune a timpuluĭ, din care Aristotele face un element distinctiv al verbuluĭ, deşi importantă (cf. germ. *Zeitwort*), este în realitate ceva accidental şi corespunde numeróselor forme temporale ale verbuluĭ

---

1) Cf. Poetica XX, 10 — 11 cu De Interpret. II: *Onoma* e un complex semnificativ (φωνή σημαντική) după convenţiune fără (indicaţiune de) timp şi fără ca vr'o parte a sa, luată isolat, să însemneze ceva.

Rhema e ceea ce desémnă timpul, a căruĭ parte nu însemnéză nimic isolat şi e tot-dé-una semnul celor spuse de altul (τῶν καθ' ἑτέρων λεγομένων σημεῖον).

grec. Dar verbul rĕmâne tot verb şi fără o distincţiune clară a timpuluĭ ca în limbile semitice.

Judecata saŭ propositiunea, λόγος, nu maĭ este, ca la Platon, o sintesă a celor douĕ elemente principale, ci ea însăşĭ e tot un complex semnificativ, dar şi cu părţĭ semnificative.

Determinaţiunea logică a verbuluĭ, că «e semnul celor spuse de altul», accentuéză rolul sĕŭ predicativ, care nu póte fi conceput în afară de propositiune, cu tóte că Aristotele consideră şi raportul atributiv ca atare (ex. «Calul frumos» e o propositiune).

In mod absolut, verbul nu'ĭ de cât un nume şi de aceea el póte deveni predicativ, dacă e însoţit de auxiliarul «a fi», implicat în orĭ-ce verb şi constituind elementul sĕŭ esenţial : omul merge =omul este mergător (cf. p. 42). In propositiune însă ambele categoriĭ forméză un contrast şi conservă acest caracter de oposiţiune, cât timp unul e subĭect şi celă-lalt predicat.

Cât despre σύνδεσμος, care ar exprima raporturile între cele douĕ părţĭ fundamentale, avem douĕ definiţiunĭ de o potrivă de vagĭ [1]), imposibil

---

1) Poetica XX, 6—7 : *Syndesmos* e o vorbă nesemnificativă (*φωνὴ ἄσημος*), care nicĭ nu împedică, nicĭ nu face, ca o propositiune, compusă din maĭ multe vorbe, s'aĭbă singură o însemnare; vorbă, care póte sta la sfîrşitul propositiuniĭ şi chĭar la mijloc, când valórea-ĭ propriă n'o face să stea în fruntea propositiuniĭ.... Se póte ḑice încă depre *syndesmos*, că e o vorbă nesemnificativă, menită a face din maĭ multe vorbe semnificative o propositiune unică, care să aĭbă un sens complet.

Inţelesul vag al unor cuvinte ca φωνὴ, care póte insemna alternativ «fonemă, silabă, vorbă, propositiune, frasă» ba chĭar «vorbire saŭ limbă», măresce încă lipsa de precisiune a întregeĭ definiţiunĭ.

fiind a resuma într'o definiţiune precisă o noţiune atât de complexă şi de variată în aplicaţiunĭ ca aceea, ce coprinde pronumele saŭ articolul şi conjuncţiunea, odată cu adverbul şi prepositiunea.

Divisiunea aristotelică a părţilor cuvîntuluĭ în nume, verb şi particule o regăsim la gramaticiĭ arabĭ şi japonesĭ şi tot la o divisiune tripartită analógă a revenit şi sciinţa modernă.

4. Caracterul de tot vag al termenuluĭ aristotelic *syndesmos* a căutat să'l înlăture şcóla Stoică, abstrăgênd din sfera'ĭ pronumele şi articolul—sub numele comun de *arthron*—ca element flexional şi reservând termenul general pentru particulele invariabile.[1]

Prin Stoicĭ se operă o fusiune din ce în ce maĭ completă a Logiceĭ cu studiul limbeĭ şi formalismul celeĭ dîntâĭ se transpórtă pur şi simplu în Gramatică. S'a arătat maĭ sus (cf. p. 7 şi 21), că eĭ aŭ fost iniţiatoriĭ aceleĭ dispute seculare despre Analogie şi Anomalie.

5. Controversele fură reluate maĭ târdiŭ cu acelaşĭ rĕsunet în şcólele rivale din Alexandria şi Pergamos. Şi din logico-gramaticală, cum fu la Stoicĭ, problema devine pur gramaticală la Aristarch şi Krates. Pe dînşiĭ nu'ĭ maĭ preocupă

---

1) In schiţa gramaticală, coprinsă în Poetica luĭ Aristotele, figuréză şi *ἄρθρον*, dar vorba se consideră ca interpolată; căcĭ atât Dionisie din Alicarnas cât şi Quintilian (I, c. IV) rapórtă, că Aristotele nu recunósce de cât *treĭ* părţĭ de cuvînt.

raportul între limbă şi cugetare, ci numaĭ relaţiunea vorbelor între ele, paralelismul formelor lor.

Discuţiunea curat teoretică se învîrtesce de astă dată în jurul celor douĕ principiĭ opuse. Ca unicul criteriŭ al limbeĭ, saŭ maĭ bine ḑis al formelor gramaticale, Aristarch consideră *Analogia* saŭ «ratio», pe când adversarul sĕŭ Krates contestă analogieĭ acéstă facultate a uneĭ perpetue uniformităţĭ şi admite, la rîndul sĕŭ, *Anomalia* saŭ «consuetudo» adică usul, realitatea, fără însă a exclude cu desăvîrşire şi principiul contrar.

6. Spre a putea apreţia valórea şi resultatele aceleĭ polemice îndelungate, cărora Gramatica propriŭ ḑisă datoresce existenţa sa ca sciinţă specială, trebue să facem un moment abstracţiune de cunoscinţele nóstre gramaticale şi să ne representâm limba ca o masă confusă de forme, cum era pe atuncĭ. Şi în acest haos trebuĭaŭ introduse distincţiunĭ, care să uşureze memoria. Dacă ne maĭ aducem aminte, că numaĭ Nominativul are, la declinarea III grécă, peste 40 desinenţe diferite, apoĭ numerósele anomaliĭ nominale şi verbale, vom putea înţelege, cum cele douĕ direcţiunĭ extreme şĭ-aŭ putut disputa atâta vreme domeniul gramatical.

Pe când uniĭ credeaŭ a găsi fórte uşor firul Ariadneĭ în acest labirint, celor-lalţĭ li se părea o adevĕrată imposibilitate. Analogiştiĭ, vĕḑêndu-se în neputinţă de a împăca realitatea cu teoria, recurseră la mijlóce artificiale de uniformisare, bună-

óră când decretaŭ, ca Genitivul de la *Ζεύς să fie* Ζεός şi nu cum *era* Ζηνός. Printr'o procedere atât de arbitrară eĭ săpaŭ un abis între gramatica *lor* şi limba *reală* («Aliud esse latine, aliud grammatice loqui», ḑice Quintilian) şi, într'un asemenea cas, protestarea anomaliştilor nu putea fi de cât legitimă. Aceştĭa observaŭ usul, exercitaŭ un control riguros şi dedeaŭ ast-fel de gol slăbiciunile analogiştilor. «In procesul Gramaticeĭ în formaţiune, ḑice Steinthal (p. 493), analogiştiĭ forméză basa chimică, ĭar anomaliştiĭ acidul; aceştĭ din urmă constitue factorul, care produse fermentaţiunea şi o întreţinu, cât timp fu nevoe».

Din momentul însă ce analogia, sub reacţiunea anomalieĭ, se mulţumesce cu rolul maĭ modest de a culege observaţiunĭ, şi nu de a stabili norme, ea triumfă şi cele douĕ extreme se combină spre a constitui Gramatica, cu regulele, schematismele şi excepţiunile sale, carĭ sînt tot atâtea ecourĭ din acea lungă şi rĕsunătóre dispută între analogiştĭ şi anomaliştĭ.

Când, în timpul nostru, şcóla neo-gramaticală reînviâ principiul analogieĭ, ca factor al evoluţiuniĭ linguistice, ea îĭ dete un înţeles cu totul diferit de cel antic, înţelegênd printr'însul orĭ-ce formaţiune paralelă saŭ asociativă, adică cam ceea ce vechiĭ gramaticĭ numĭaŭ *συνεκδρομή*. Rolul analogieĭ moderne e a explica formele anomale saŭ excepţionale şi a arăta în acest mod că, alăturea de acţiunea pur mecanică a legilor fonetice, există

şi un principiŭ intelectual, care adesea le încrucişéză şi le nimicesce.[1] Dar tocmaĭ acest factor psicologic în desvoltarea limbeĭ n'a fost luat în sémă în nicĭ una din cele douĕ fase ale anticeĭ dispute între analogişti şi anomalişti : nicĭ în fasa stoică saŭ logică, nicĭ în cea alexandrină saŭ pur gramaticală. De aci neînţelegerea şi caracterul mult timp steril al acesteĭ faĭmóse controverse.

7. Cu şcóla din Alexandria Gramatica se emancipéză din sfera speculaţiunilor filosofice, spre a'şĭ forma un domeniŭ propriŭ şi a constitui ast-fel o sciinţă nouă, a căreĭ basă fu clasificarea definitivă a părţilor cuvîntuluĭ. Şcóleĭ alexandrine îĭ revine meritul de a fi fixat pentru viitorime tradiţionalele opt categoriĭ gramaticale.[2] Acéstă clasificaţiune, adoptată de Romanĭ şi transmisă, prin evul-mediŭ, popórelor moderne, forméză şi astăḑĭ fondul educaţiuniĭ nóstre gramaticale.

---

1) L. Şăinénu, *Linguistica contemporană saŭ Şcóla neo-gramaticală*. Bucurescĭ, 1890, p. 28—34.

2) Şi anume : *ὄνομα, numele*, care coprinde şi adjectivul ; *ῥῆμα, verbul* finit şi Infinitivul ; *μετοχή, participiul,* ca intermediar între nume şi verb; *ἀντωνυμία, pronumele* personal şi demonstrativ (cel interogativ şi indefinit eraŭ adăogate la nume); *ἄρθρον, articolul* propriŭ ḑis şi pronumele relativ ; *ἐπίῤῥημα, adverbul,* la care se alătura şi interjecţiunea ; *πρόθεσις, preposiţiunea* şi *σύνδεσμος, conjuncţiunea.*

II. Evoluţiunea numeluĭ şi a verbuluĭ

Caracterul primitiv haotic al categoriilor gramaticale. — Motive în favórea priorităţiĭ numeluĭ şi originea nominală a verbuluĭ.—Transiţiunea de la nume la verb prin aşa numitele forme nominale ale verbuluĭ.—Sensul primitiv comun al terminologieĭ lor. — Funcţiunea identică a numeluĭ şi a verbuluĭ în diferite idiome.

1. S'a vĕḑut maĭ sus, că punctul de plecare al limbeĭ n'a putut fi vorba isolată, ci propositiunea, fie integrală, fie abreviată (ca interjecţiune saŭ ca verb unipersonal). In acele propositiunĭ, desvoltate saŭ embrionare, diferitele categoriĭ gramaticale se confundaŭ şi numaĭ posiţiunea respectivă determina valórea fie-căreĭa dintr'însele.

Un exemplu clasic ni-l oferă până astă-ḑi limba chineză prin aşa numita regulă de posiţiune. Ast-fel «locuitorul imperiuluĭ de mijloc» se redă prin «mijloc imperiŭ om», adică posiţiunea vorbelor ţine locul exponentelor gramaticale din limbile nóstre. Intr'un atare conglomerat aceeaşĭ vorbă póte fi, după împrejurărĭ, nume, verb, adjectiv, adverb, etc.

De sigur că contrastul între nume şi verb, primele categorii diferenţiate, n'a fost la început atât de pronunţat ca maĭ târḑiŭ, ba încă în numeróse idiome, ca hotentota şi egipténa, idea verbală se confundă cu cea nominală în aşa mod, în cât fie-care substantiv se póte conjuga şi fie-care formă conjugabilă póte îmbrăca indiciile casuale: Ex. în hotentota *mu-b* însemnéză «ochiŭ=ochiŭ-el» şi «el vede=vedere-el», pl. *mu-gu* «ochĭ=ochĭ-eĭ» şi «eĭ vĕd=vedere-eĭ».

Intrebarea despre prioritatea saŭ simultaneitatea numeluĭ şi a verbuluĭ nu ne va preocupa aci, de óre ce toţĭ aceĭa, carĭ şĭ-aŭ dat părerea în acéstă chestiune, aŭ făcut'o numaĭ pe temeĭul unor consideraţiunĭ generale şi óre-cum subĭective[1]).

Vom releva numaĭ în trécăt împrejurarea, că lucrurile şi fiinţele, prin caracterul lor individual şi concret, aŭ trebuit să se impună maĭ înainte de cât acţiunile, carĭ, maĭ vage şi maĭ abstracte, aŭ reclamat o încordare maĭ mare de atenţiune, o opintire intelectuală maĭ seriósă. De aceea şi copiiĭ se servesc maĭ întâĭ de substantive, ce representă tot atâtea propositiunĭ, în carĭ predicatul se suplinesce prin gest. Şi când maĭ târḑiŭ se adaogă verbul, el apare sub forma cea maĭ generală.

La acéstă observaţiune psicologică se ada-

---

1) Veḑĭ Schömann, *op. cit.*, cap. III; Curtius, *Chronologie*, p. 27; Steinthal, *Charakteristik*, p. 225 urm.; Regnaud, *op. cit.*, p. 130 şi 230 urm.

ogă faptul, că cele maĭ multe limbĭ primitive nu disting între fiinţă şi acţiune, nu posedă prin urmare un verb propriŭ ḑis, ci o expresiune nominală împlinesce acéstă funcţiune : verbul în majoritatea limbilor globuluĭ e un nume cu sufix posesiv. «In întregul Archipelag al Oceanuluĭ Pacific, inclusiv continentul Australieĭ, şi în sud-estul Asieĭ apare o formă indiferentă a expresiuniĭ verbale, fiind un curat nume şi apropiindu-se întru cât-va de verb prin pronumele determinativ... Fórte clar apare natura nominală a verbuluĭ în centrul, nordul şi nord-estul Asieĭ, într'un mod şi maĭ palpabil în continentul Americeĭ, unde numele verbal trebue conceput ca un substantiv, ĭar agentul ca posesiv saŭ adnominal...» [1]

Conceptul verbal este complet desvoltat numaĭ în limbile indo-europene şi semitice, ba încă în aceste din urmă verbul presupune un nume; în stare rudimentară, el ne întîmpină în basca şi în alte idiome primitive. Alminterea (cf. p. 33) îmbracă un aspect indiferent, în care agentul e conceput ca posesor: aşa în algonkina, egipténa şi idiomele uralo-altaice; ca instrumental în tibetana şi limbile din Caucas; ca obĭect indirect în mingrela şi, în fine, ca obĭect direct în grupul african Bantu.

3. Formele nominale ale verbuluĭ, considerate ca participie saŭ ca substantive abstracte, unindu-se cu sufixe posesive, forméză transiţiunea

---

1) Winkler, *Zur Sprachgeschichte*, p. 111.

de la idea nominală la cea verbală, de la nume la verb.

Ast-fel aoristul turc *yaz-d-ym* «am scris», în care *d* e sufix participial şi *ym* pronume, însemnéză în realitate «scrisul meŭ», întocmaĭ precum latinul *scribimini*, corespunḑênd uneĭ forme grecescĭ *γραφόμενοι*, are înţeles de «sînteţĭ scrişĭ», în loc de sensul real «ceĭ scrişĭ», adică o formă nominală străcurată printre cele verbale.

Tot de natură nominală consideră Ascoli tema aoristuluĭ grec (*ἔ-δειξ-ε* paralel cu *δείξ-ις*), în care Bopp şi Curtius vedeaŭ un auxiliar. O origine identică atribue ilustrul linguist italian persóneĭ III plural a presentuluĭ, în care vede de-adreptul, ca şi Sayce, un participiŭ (*φέροντι* în raport cu *φέροντες*), ceea ce ar indica o formaţiune analógă cu turca şi cu limbile semitice : cf. turc. *yazar* «el scrie» în realitate «scriind».

4. Terminologia gramaticală vine încă să sprijine concepţiunea uneĭ originĭ comune a numeluĭ şi a verbuluĭ.

Expresiunea de *πτῶσις* saŭ *casus* datéză din însăşĭ epoca de elaboraţiune a nomenclatureĭ acesteĭ sciinţe, când era încă cu totul în serviciul ideilor filosofice şi póte da ast-fel un exemplu de variabilitatea termenilor technicĭ.

La Aristotele, creatorul acestuĭ termen, *πτῶσις* se rapórtă de o potrivă la nume şi la verb[1] : Ge-

1) Poetica, § 12 : Casul aparţine numeluĭ şi verbuluĭ, exprimând când Genitivul, când Dativul şi alte raporturĭ analoge, când singular

nitivul şi Dativul sînt *casurile numeluĭ*, ĭar trecutul şi viitorul *casurile verbuluĭ*, în opositiune pe deoparte cu Nominativul, care e forma nominală prin excelenţă (ὄνομα) şi pe de alta cu Presintele, care e forma verbală prin excelenţă (ῥῆμα). La acelaşĭ filosof πτῶσις are un sens şi maĭ general, subsumând tóte formele derivate de la un nume, adică adjective, grade de comparaţiune, adverbe.

Acest caracter general îl regăsim la Varro (X, 76), după care *declinatio* este o «vocis commutatio» în genere, orĭ-ce modificare a vorbeĭ implicând derivaţiunea şi flexiunea : de aci locuţiunea *declinare verbum*, întrebuinţată de scriitorul roman Stoicii aŭ limitat termenul aristotelic πτῶσις numaĭ la nume şi la articol. Tot de-odată eĭ consideră ca atare şi Nominativul în opositiune cu şcóla anterióră, care dedea acest nume exclusiv casurilor oblice, privite ca tot atâtea «căderĭ» saŭ «accidenţe» de la forma normală a Nominativuluĭ.

Paralel cu acest proces de restricţiune a mers şi termenul συζυγία saŭ *conjugatio*, aplicat maĭ târţiŭ întreguluĭ sistem al formelor verbale. Aristotele numesce σύζυγοι saŭ *conjugati* termeniĭ traşĭ din aceeaşĭ rădăcină, dar aparţinênd la diferite ca-

---

saŭ plural, ca ómeniĭ, omul; şi la verb arătând ce se rapórtă la persónă, după cum întrébă saŭ ordónă etc. Aşa : a mers? mergeţĭ! sînt casurĭ ale verbuluĭ, carĭ presentă aci douĕ nuanţe.

tegoriĭ ale cuvîntuluĭ, ideile fiind puse în acelaşĭ rînd saŭ şir, ca *μουσική,—κόν,—κός*... 1)

5. In unele limbĭ primitive substantivul şi adjectivul se conjugă întocmaĭ ca şi verbul. Ast-fel, în idioma africană Muzuk, nu numaĭ că numele e susceptibil de aceeaşĭ flexiune ca şi verbul (ex. *tanu m-bara* «eŭ cânt» : *tanu m-pai* «eŭ sînt principe» : *tanu mu-dur* «eŭ sînt rêŭ»), dar ea póte conjuga propositiunĭ întregĭ verbalisate («Zustandsätze») ca «eŭ sînt a casă=mie este interiorul caseĭ», «eŭ sînt fără cămaşă=mie este nu cămaşă»....

In Algonkina ne întîmpină acelaşĭ fenomen al conjugăriĭ nominale : *ni-miyosi-n* «sînt bun=eŭ bun», *ni-pimose* «eŭ merg=mergerea mea» se conjugă de o potrivă. Din causă că maĭ tóte părţile de cuvînt devin conjugabile în acéstă limbă, numĕrul formelor verbale, ce îmbracă o singură rădăcină algonkină, se póte ridica la milióne.

Acest fapt, orĭ cât de ciudat ni s'ar părea, se adaptéză fórte bine cu natura primitiv nominală a verbuluĭ : «L'idée verbale, comme toutes les autres, est d'abord dans un véritable chaos, où non seulement elle heurte l'idée ontologique et substantive, mais où elle ne s'en distingue même pas bien nettement. Une qualité, un mouvement

1) Cf. Cicero, Top. § 12 : «Conjugata dicuntur quæ sunt ex verbis generis ejusdem... ut sapiens, sapientia, sapienter. Hæc verborum conjugatio dicitur».

ou une action d'un objet a frappé vivement l'esprit de l'homme; celui-ci l'exprime par un mot qui s'applique à la fois à cette qualité où action, et d'autre côté, à l'auteur de cette action, à l'object de cette qualité. Comment saura-t-on qu'il s'agit de l'un ou de l'autre? Seulement par le contexte. Le même mot signifie : *briller* et *soleil*, est à la fois et substantif, et verbe, et quelquefois conjonction. D'où va venir la première différenciation? De la nature différente du pronom personnel affixé au substantif, et de celle du pronom personnel affixé au verbe. A l'origine, le verbe et le substantif se conjuguent tous les deux de la même manière, c'est-à-dire tous les deux *possessivement;* pour exprimer «j'aime», on dit «l'amour de moi»; alors verbe et substantif se trouvent confondus; un peu plus tard on dira «amour moi», on conjuguera le verbe *prédicativement*, tandis que l'on continuera de conjuguer le substantif possessivement. Le verbe s'est différencié, le verbe est né» [1].

---

1) R. de la Grasserie, *Le verbe Être*, p. 7—8. Cf. la p. 50—51 lista limbilor, în carĭ adjectivul se conjugă.

III. Expresiunea categoriilor gramaticale

Clasificaţiunea morfologică a limbilor în isolante, aglutinative şi flexionale.—Caracterul defectuos al acesteĭ clasificaţiunĭ. — Teoria celor treĭ fase de desvoltare în istoria graĭuluĭ. — Divisiunea limbilor după gradul de perfecţiune linguistică: expresiune imperfectă saŭ sintactică, expresiune completă saŭ morfologică şi expresiune proporţională saŭ fonetică.

1. Dintre diferitele sisteme de clasificaţiune a limbilor — din punctul de vedere psicologic, fonetic şi morfologic — una singură a izbutit a deveni generală şi a predomina până astădĭ : clasificaţiunea morfologică, enunţată maĭ întâĭ de către Humboldt şi precisată de Schlegel şi Pott, adică aceea în limbĭ isolante, aglutinative şi flexionale.

După acéstă divisiune, isolarea ar representa perióda cea maĭ veche în evoluţiunea graĭuluĭ, când diferitele raporturĭ gramaticale se indică prin simpla posiţiune a vorbelor, desbrăcate de orĭ-ce indiciĭ secundare, ca bună-óră în limba chineză, în care elementele monosilabice ale propositiunii rămân invariabile, păstréză totdéuna aceeaşĭ formă

şi numaĭ locul, ce 'l ocupă în totalul propositiunii, determină valórea orĭ calitatea lor de subĭect saŭ de obĭect, de adjectiv saŭ de substantiv, de verb saŭ de nume. Apoĭ aglutinarea ar denota un progres în evoluţiunea linguistică, când vorbe cu semnificaţiune maĭ mult saŭ maĭ puţin independentă vin în ajutorul expresiunii relaţiunilor gramaticale, devenind elemente auxiliare juxtapuse saŭ alipite pe lângă vorbele substanţiale, ca de pildă în limba turcă. In fine, perióda flexională, când elementele auxiliare aŭ pĭerdut orĭ-ce semnificaţiune independentă, spre a servi de expresiune imediată a ideilor accesorie, ca de exemplu în limba sanscrită.

2. Se admise ast-fel, maĭ ales în urma luĭ Schleicher şi a luĭ Max Müller, posibilitatea uneĭ evoluţiunĭ succesive de la o perióda la alta, un progres treptat de la cea maĭ imperfectă către cea maĭ perfectă stare linguistică. Cele treĭ fase de evoluţiune—isolarea, aglutinarea şi flexiunea—ar reflecta tot atâtea progrese în istoria cultureĭ şi teoria culminéză în credinţa că, cu cât un popor înaintéză în civilisaţiune, cu atât el se apropie de stadiul flexional.

După ce Pott combătu posibilitatea uneĭ atarĭ transiţiunĭ, considerând'o ca o absurditate analógă cu a da infusoriilor natura caluluĭ saŭ a omuluĭ, orĭ a admite, că în natură o pétră póte deveni o plantă saŭ o plantă un ani-

mal [1] — ea găsi un adversar puternic în Sayce, care sdruncină din temelie întréga cládire.

Argumentul sĕŭ principal este, că nu există nicĭ un singur exemplu istoric de transiţiune de la o formă la alta; că limbile aglutinative, deşi presentând uneorĭ fenomenul flexiunii, rĕmân totuşĭ aglutinative; şi că cele flexionale, deşi admiţênd aglutinaţiunea, rĕmân totuşĭ flexionale. Apoĭ acéstă teorie nu ţine sémă de limbile polisintetice şi incorporante, carĭ, după cum s'a vĕḑut (cf. p. 78), ne daŭ dovada positivă, că graĭul se întemeĭază pe propositiune, ĭar nu pe vorba isolată, cu atât maĭ puţin pe rădăcină.

In limba chineză există, în realitate, tot atât de puţin rădăcinĭ ca şi în limbile nóstre; elementele lexicale capătă o valóre determinată numaĭ în nexul propositional, în legătura lor sintactică. Numirea de «isolante», ce s'a dat acestor limbĭ, pe temeĭul că vorbele monosilabice ar fi isolate saŭ independente unele de altele, este cu desăvîrşire greşită: ele se află, din potrivă, într'o dependenţă absolută, căcĭ tocmaĭ acéstă dependenţă topică decide valórea lor specifică. Deosebirea constă în-

---

1) Veḑĭ Max Müller, *Stratification du langage*, trad. Havet. Paris, 1869. Cf. Hovelaque, *la Linguistique*, p. 40: «...Tous les systèmes linguistiques ont passé par cette période du monosyllabisme...»; p. 422: «Avant d'être agglutinant, le système des langues ouralo-altaïques avait été isolant, monosyllabiques; avant d'être un système à flexion, le système sémitique avait été agglutinant, et précédemment encore il avait été monosyllabique». De asemenea dogmatisărĭ ale unor părerĭ subĭective furnică acéstă carte.

tr'aceea, că în aceste idiome fusiunea e pur sintactică, pe când aĭurea ea e pur morfologică.

3. Dar clasificaţiunea morfologică, ast-fel formulată, este nu numaĭ unilaterală, întru cât nu ţine sémă de cât de un singur factor — elementul formal — făcênd abstracţiune de elementul psicologic şi fonetic; dar nu'ĭ nicĭ măcar consequentă, de óre ce nu stabilesce o gradaţiune egală între cele treĭ procederĭ — isolarea, aglutinarea şi flexiunea — ultima putênd fi considerată ca un aspect diferit al celeĭ de a doua.

Intr'adevĕr, distanţa, ce separă stadiul isolant de cel aglutinativ, e fără alăturare maĭ mare de cât depărtarea între aglutinare şi flexiune. Tocmaĭ acéstă disproporţiune explică sterilitatea numeróselor definiţiunĭ, ce s'a dat, în diferite rînduri, termenuluĭ «flexiune», înţelegêndu-se printr'însul când o modificare internă (ca în limbile semitice), când una externă (ca în cele indo-europene), când fusiunea radicaluluĭ saŭ a temeĭ cu desinenţă.[1] Dar aceste douĕ din urmă casurĭ le întîmpinâm şi în limbile aglutinative, şi, consequent cu acésta, uniĭ aŭ putut merge până acolo, în cât să considere numaĭ limbile semitice, singurele susceptibile de modificărĭ interne, ca flexionale, ĭar pe cele indo-europene de un caracter tot aşa de aglutinativ ca şi idiomele uralo-altaice.

---

1) Veḑĭ discuţiunea acestor definiţiunĭ la Adam, *Les Clasifications, l'Objet, la Méthode, les Conclusions de la Linguistique.* Paris 1882.

4. Faţă cu insuficienţa clasificaţiunii în genere admisă, siliţi sîntem a recurge la o divisiune morfologică mai comprehensivă, basată pe gradul de perfecţiune a expresiunii linguistice, aşa cum ea a fost formulată în trăsuri generale de către d. Raoul de la Grasserie, lăsând la o parte numerósele subdivisiuni făcute din diferite puncte de vedere.

Cu cât o limbă va exprima mai complet, mai exact şi mai proporţional cu importanţa lor ideile principale, cari forméză óre-cum substanţa saŭ materialul graiului, şi pe cele accesorie, cari representă partea sa formală, cu atât ea va fi mai perfectă în sineşi. Când, din contră, limba nu póte oferi de cât urzéla ideilor principale, iar expresiunea conceptelor accesorie, de determinaţiune şi de relaţiune, va fi lăsată în sarcina spirituluĭ, cugetarea trebuind a suplini lacunele graiului, limba va fi în sineşi mai imperfectă, dar mai psicologică. Intr'aceste douĕ extreme s'află limbile, cari iaŭ asupră'şi mai întrégă acéstă activitate a spirituluĭ, posedând expresiuni speciale pentru elementul formal şi material al graiului, pentru ideile esenţiale ca şi pentru nuanţele de ideĭ, dar acele expresiuni nu sînt proporţionale cu ideile, ce representă.

Pentru maĭ multă claritate reproducem propriile cuvinte ale eminentuluĭ linguist frances : «L'expression morphologique est plus ou moins

parfaite, suivant qu'elle incarne d'avantage ou moins la pensée dans la parole; si la parole est encore impuissante à produire toute cette expression, il faudra pour ainsi dire que la pensée s'aide d'avantage, qu'elle fasse, outre son travail propre, une partie de celui qui incombait aux mots ; la langue sera par là même qu'elle est plus imparfaite, plus psychologique. Par exemple, si les relations ne s'expriment que par l'ordre des mots dans la phrase, bien plus si la qualité de substantif ou de verbe du même mot ne se décide que d'après cet ordre, il faudra que l'esprit, pour comprendre et se faire comprendre, fasse un plus grand effort et se complique lui-même en proportion de la simplicité excessive de la grammaire. Au contraire, si la langue est parvenue à rendre directement par un son chaque relation, chaque nuance de pensée, l'esprit ainsi puissament aidé pensera pour ainsi dire mécaniquement et sans contention ; le perfectionnement du mot et de la phrase lui sera d'un continuel secours, et même il en sera fécondé, car si la pensée crée les mots, les mots aussi réagissent et créent de la pensée. Quelquefois l'état du langage est intermédiaire, la pensée n'a pas encore une traduction fidèle et souple dans chaque son directement, mais elle l'obtient déja dans l'agencement des mots, leur réunion, leur action réciproque ; la langue n'est plus simplement *psycho-*

logique, elle n'est pas encore *phonétique*, elle est *morphologique*». [1])

Să dâm câte-va exemple.

Limba chineză, bună-óră, e capabilă a reda cu o fineţă surprinţătóre tóte ideile accesorie de nume saŭ de verb, cu tóte că nu posedă elemente expresive pentru conceptele gramaticale. Spiritul se vede nevoit la o acţiune maĭ intensă şi a împlini ast-fel lipsa aprópe desăvîrşită a elementuluĭ formal. Ordinea vorbelor, care jócă rolul capital în tóte idiomele monosilabice, e o opintire a inteligenţeĭ şi o lacună a graĭuluĭ din punctul de vedere al expresivităţiĭ. Chineza e dar o limbă maĭ mult psicologică, în care adică cugetarea rămâne încă parţial în interiorul spirituluĭ.

Când, din contră, cugetarea caută a se emancipa de spirit şi a se încorpora în limbă, când acésta póte exprima de o potrivă representările esenţiale ca şi cele secundare, fără de a ajunge însă a realisa proporţiunea între principal şi accesoriŭ; maĭ mult încă, când elementul formal covîrşesce pe cel substanţial (în locuţiunea francesă *près de la cime de la montagne* s'află numaĭ douĕ ideĭ substanţiale şi cincĭ concepte accesorie), atuncĭ expresiunea linguistică este pur morfologică, completă, dar nu şi proporţională.

Aceste douĕ procederĭ resumă, cu reservele

---

1) R. de la Grasserie, *De la Classification des langues*, p. 301.

maĭ sus formulate, cunoscuta clasificaţiune în limbĭ isolante, aglutinative şi flexionale.

Dar unele limbĭ aŭ făcut un pas şi maĭ departe şi proporţionalitatea expresiuniĭ linguistice o realiséză, de pildă, limba arabă, când distinge intransitivul de transitiv, pasivul de activ, pluralul de singular prin modificarea uneĭ singure vocale radicale. Ea observă ast-fel o proporţiune între diferitele categoriĭ de ideĭ, exprimând adică pe cele principale prin vorbe integrale, iar pe cele accesorie prin simple modificărĭ de sonurĭ. Cugetarea aci nu numaĭ că se incarnéză pe deplin în limbă, dar o face încă într'un mod proporţional cu însemnătatea ideilor. Idiomele semitice realiséză ast-fel perfecţiunea pur linguistică prin expresiunea fonetică, prin schimbarea vocaleĭ în interiorul radicaluluĭ, adică prin ceea ce d. Adam numesce «versiune» în oposiţiune cu «flexiunea», ce o reservă pentru modificarea externă.

De aci dar treĭ procederĭ generale întru redarea linguistică a categoriilor gramaticale:

procederea de expresiune imperfectă, adică maĭ mult psicologică saŭ de ordine *sintactică*, realisată prin posiţiunea vorbelor între ele;

procederea de expresiune completă saŭ de ordine *morfologică*, realisată cu ajutorul unor particule saŭ elemente secundare externe *(mots vides)*, alipite saŭ contopite cu elementele principale;

şi procederea de expresiune perfectă, proporţională cu ideile respective, saŭ de ordine

fonetică, realisată prin modificarea internă a vocaleĭ radicale, aşa cum ea se săvîrşesce maĭ ales în limbile versionale saŭ semitice, în carĭ fenomenul constitue particularitatea cea maĭ marcantă.

IV. Idea şi sfera nominală

Numele şi originea'ĭ adjectivală.—Pronumele şi caracterul sĕŭ primordial: echivalentele sale ceremonióse în unele idiome asiatice. — Articolul: genesa şi evoluţiunea sa. — Elemente invariabile: originea lor comună şi funcţiunea alternativă a adverbuluĭ, a preposiţiuniĭ şi a conjuncţiuniĭ. — Particule şi interjecţiunĭ.

1. Numele, care coprinde substantivul[1] şi adjectivul, este categoria cea maĭ indispensabilă, care nu lipsesce nicĭ uneĭ limbĭ. Adjectivul, considerat de gramaticiĭ grecĭ şi romanĭ ca o varietate a numeluĭ, e primitiv identic cu substantiv, de care maĭ târḑiŭ numaĭ se diferenţiâ prin caractere propriĭ, ca grade de comparaţiune, ce le poseda odată şi substantivul (în sanscrita *deva* «ḑeŭ» are un comparativ şi un superlativ). La adică vorbind, maĭ tóte substantivele nu sînt, după originea lor, de cât adjective, de-óre-ce fiinţele şi lucrurile aŭ fost desemnate prin însuşirea lor

1) Numele de *substantivum* e de origine medievală: gramaticiĭ latinĭ nu cunosc de cât termenul *nomen*.

cea maĭ caracteristică (cf. românesce *bărbat*=(homo) barbatus, *fîntână*=(aqua) fontana, *ĭarna*=(tempora) hiberna etc.).

Prin aplicaţiunea calităţiĭ la o substanţă generică ea şĭ-a pĭerdut caracterul abstract: «strălucitor» şi «uscat» sînt însuşirĭ abstracte, dar nu şi sórele (=cel strălucitor) saŭ pămîntul (=cel uscat). Tot ast-fel numele propriĭ sînt primitiv simple epitete, adică adjective: cf. *Adam* saŭ *Edom*, corespunḑênd luĭ Πυῤῥός saŭ *Rufus*, după culórea roşie.

Acest caracter originar al substantivuluĭ explică, pentru ce şi astă-ḑĭ adjectivul saŭ participiul póte uşor deveni substantiv, pe când casul invers e cu mult maĭ rar. Limba veche românéscă era fórte bogată în atarĭ participiĭ-substantive (ca *crescutul* «vîrstă, statură», *plecatul* «umilinţă», *coperitul* «protecţiune»), dintre carĭ puţine numaĭ aŭ persistat în limba modernă, ca *fapt* saŭ *faptă*, primitiv echivalent cu «făcut, făcută», *ţinut*, în vechime cu sensul general de «stăpânire» etc.

2. Pronumele e unul din elementele primordiale ale limbeĭ. Domeniul sĕŭ era odinióră mult maĭ întins şi substantivul i-a usurpat multe din funcţiunile sale, aşa că ajunse a fi considerat ca un loc-ţiitor al numeluĭ, ceea ce în realitate nu se întîmplă de cât la persóna III singular.

Tot aşa de vechiŭ ca şi numele, pronumele a posedat maĭ întâĭ diferitele ideĭ accesorie (de gen,

numĕr şi cas), ce le-a transmis apoĭ numeluĭ. «Tout d'abord, le pronom fut l'âme du discours; il agita seul de son souffle subjectif la masse objective des mots exprimant les êtres, les rendit capables de concepts accessoires abstraits, fit la déclinaison, la conjugaison, fit en quelque sorte le ferment de toute la grammaire...» [1])

Unele idiome, ca cele din familia Bantu, posedă de 15 orĭ maĭ multe pronume de cât limbile nóstre, concepţiunea persóneĭ fiind fundamental diferită: ele nu cunosc de cât fiinţe viĭ şi lipsite de viaţă, mişcătóre şi stătătóre, individuale şi colective, lungĭ şi scurte, apropiate şi depărtate, locale şi nelocale etc., representate prin tot atâtea prefixe pronominale [2]). In limbile australiene pronumele se deosibesce în inclusiv şi exclusiv, după cum persóna, despre care se vorbesce, e implicată saŭ nu de orator în vorbirea sa. Vom reveni, într'un alt capitol, asupra acesteĭ importante distincţiunĭ.

Pronumele există în tóte limbile. Singura excepţiune o face limba japonesă, în care el fu definitiv înlocuit cu expresiunĭ reverenţióse. Intr'atâta de profundă fu influenţa etichetei sociale saŭ a graĭuluĭ ceremonios la Japonesĭ, în cât pronumele dispăru chĭar şi din limba vulgară, substituindu-i-

---

1) R. de la Grasserie, *De la véritable nature du Pronom*. Louvain, 1888, p. 49.

2) Brincker, *Zur Sprache und Völkerkunde der Bantuneger* ap. Techmer, *Internat. Zeitschrift*. V, 33.

se diferite formule politicóse. Ast-fel *eŭ* s'exprimă prin «servitor-om, bětrân fără de minte; egoismul, corpul meŭ»; *tu* se redă prin «renumitul, onorabilul, nobilul, ilustrul» şi *el* prin «acesta, acela...»

In anamita şi chineza încă întîmpinâm asemenea locuţiunĭ reverenţióse, dar ele se întrebuinţéză maĭ ales în conversaţiunea ceremonióză. Aşa, în loc de *eŭ*, Chinezul va zice «fratele maĭ mic, sluga, prostu, hoţu»; *tu* se înlocuesce cu «domn, excelenţă, maestru» la Anamiţĭ, cu «frate maĭ mare, maĭ înţelept» la Chinezĭ; *el*, *ea* cu «acest Domn, acea Dómnă...» [1]

Acelaşĭ lucru se observă şi la Javanesĭ, tot în cursul vorbiriĭ ceremonióse, când pentru a II persóna se recurge la perifrasele «palatul (corpul) vostru, piciórele vóstre saŭ papuciĭ (piciórelor vóstre)», ceea ce ne aduce întru cât-va aminte de ceremonialul conversaţiuniĭ din timpul Fanarioţilor.

Din tóte acestea reĭese tendenţa de a se da persóneĭ I o înfăţişare cât maĭ umilită (cf. germ. *meine Wenigkeit=ich*) şi a revĕrsa întréga splendóre asupra persóneĭ II (cf. Domnia-ta...), pe când persóna III rĕmâne óre-cum indiferentă.

Nu scim, întru cât atarĭ fapte sporadice îndreptăţesc pe Sayce a atribui pronumelor personale o origine substantivală, aşa că formele no-

1) Fr. Müller, *Grundriss* II, 2. 313 şi 394.

minale, obicĭnuit considerate ca reverenţióse, ar fi, după dînsul, representarea primitivă, resturĭ dintr'o epocă de barbarie, ĭar întrebuinţarea pronumeluĭ simplu ar aparţine uneĭ stărĭ maĭ recente de civilisaţiune, de abstracţiune şi de simplificare[1].

3. Articolul este o categorie posterióră şi de aceea lipsesce în multe limbĭ, ca din maĭ tóte idiomele din America, Africa şi Australia, precum şi din limbile monosilabice. Dintre cele indo-europene nu'l posedă sanscrita, zenda şi latina, precum aḑĭ nicĭ limbile slavice (afară de cea bulgară).

Articolul s'a desvoltat din pronume şi la întâiĭ gramaticĭ grecĭ termenul ἄρθρον subsuma ambele aceste categoriĭ. El e pretutindenea un demonstrativ, un element deictic. La Omer articolul are încă o valóre pronominală şi la Erodot se póte observa transiţiunea de la sensul originar la cel posterior.

In limbile romanice el derivă din *ille*, care a produs tot-de-odată pronumele personal şi pe cel demonstrativ *(îl, el, l)* şi care putea precede saŭ urma după nume: *ille homo* saŭ *homo ille* după tendenţa maĭ mult saŭ maĭ puţin emfatică a vorbitoruluĭ (cf. francesul *j'aimer-ai* cu *voiŭ ĭubi)*.

Postpunerea articoluluĭ o întîmpinâm în idiomele cele maĭ diverse: aşa în graĭurile africane[2] Bullom (pokan-*tre*=omu-*l)* şi Basa (gai-*o*=omu-*l)*,

1) Sayce, *Principes*, p. 170 şi 184.
2) Fr. Müller, *Grundriss* I, 2. 111 şi IV, 95.

în aramaica (melk-*a*=rege-*le*), în basca (gison-*a*=omu-*l*) şi în scandinava (luft-*en*=aeru-*l*). Una din idiomele mixte, creola din Trinidad, presentă acelaşi fenomen : *missiela*=le monsieur, *chouvalla*=le cheval.

Dar tocmaĭ o atare diversitate dă o importanţă deosebită faptuluĭ, că, într'aceeaşi continuitate geografică, treĭ limbĭ din partea sudică a Europeĭ—albanesa, româna şi bulgara — deşi aparţinênd la treĭ familiĭ linguistice diferite, se acórdă însă întru întrebuinţarea epitetică a articoluluĭ De óre ce nicĭ limbile romanice nicĭ cele slavice nu cunosc un atare fenomen, s'a conchis cu multă probabilitate la un împrumut direct din graĭul autohtonilor Dacieĭ (din care albanesa ar fi o supravĭeţuire) în privinţa limbeĭ române şi la un împrumut posterior din româna în privinţa limbeĭ bulgare.

Aprópe neînsemnat la originea sa, servind ca un simplu element de determinaţiune (ca în idiomele semitice saŭ în englesa), articolul acaparâ treptat indiciile de gen, numĕr şi cas, aşa că în francesa saŭ germană el monopoliséză expresiunea tuturor acestor concepte accesorie ale numeluĭ. Apoĭ locul de frunte, ce ocupă în aceste limbĭ, precedênd tot-dé-una ideile substanţiale, îĭ dă un rol de căpetenie în totalitatea propositiunii. Postpunerea articoluluĭ, ca românesce, scade întru cât-va preponderanţa-ĭ psichică, dar nu-l face maĭ puţin

apt a-şĭ însuşi multiplele funcţiunĭ transmise luĭ prin tocirea desinenţelor.

4. Vorbele invariabile saŭ aşa numitele particule aparţin în cea maĭ mare parte sfereĭ nominale.

Adverbele nu sînt adesea de cât casurĭ cristalisate, vr'o formă stereotipă de Acusativ, Ablativ saŭ Locativ: σοφῶς, bună-óră, e în realitate un Ablativ şi însemnéză «cu înţelepcĭune».

In cele maĭ multe idiome, afară din grupul indo-européń, prepositiunile sînt de origine nominală, fiind curate substantive: *pe* însemnéză în realitate «cap», *după* «ultimul», *înainte* «întâĭul», *sus* «cer», *jos* «pămînt» etc.

In limbile indo-europene prepositiunile aŭ fost la început adverbe, de loc saŭ de timp: *la* representă pe «illac», *lângă* pe «longo» etc. Valórea lor primitiv adverbială persistă încă în compositiune cu verbe (ca abjicio, dejicio etc.), în care fusiunea a fost precesă de o simplă juxtapunere. Şi acest fapt explică particularitatea prepositiunilor de a cere un cas anumit: lucrul aparţinea exclusiv verbuluĭ, cu care intraŭ în combinaţiune şi de la acesta trecu în aparenţă şi asupra prepositiunilor, chĭar şi maĭ ales când se deslipiră de intimitatea verbuluĭ. Şovăirea între adverb şi prepositiune o oglindesce fórte bine verbul prepositional în limba germană: ca adverb, particula e tot-dé-una separabilă, constituind maĭ mult o juxtapunere; ca prepositiune, aceeaşĭ particulă

rĕmâne neclintită, contopindu-se cu verb într'un tot inseparabil.

Deosebirea ĭarăşĭ între adverb şi conjuncţiune e adesea arbitrară. Conjuncţiunea derivă une-orĭ dintr'un pronume, dacă nu-ĭ chĭar alternativ şi una şi alta: ὅτι, quod, dass... sînt pronume şi conjuncţiunĭ tot-de-odată; românesce *ci* saŭ *însă* sînt forme pronominale.

In genere nu există o diferenţă fundamentală între adverb, preposiţiune şi conjuncţiune: câteşĭ trele aŭ aceeaşĭ origine nominală saŭ pronominală şi de aceea pot alterna între dînsele. Ast-fel grecesce ὡς e adverb în sens de «ca» şi conjuncţiune în sens de «cum, când»; latinul *cum* funcţionéză când ca preposiţiune, când ca conjuncţiune.

5. Numerósele particule din limba grécă (δή, ἄρα, μὲν, δὲ), carĭ daŭ dicţiuniĭ omerice un caracter óre-cum vorbareţ, contrastând cu grava simplitate a stiluluĭ biblic, aŭ fost cu drept cuvînt numite de gramaticiĭ grecĭ «umpluturĭ». Ele servesc a rotunji propositiunea şi, în majoritatea casurilor, ţin locul semnelor de punctuaţiune. Aceeaşĭ exuberanţă de particule intraductibile şi superflue o constată misionarul Brincker şi la Negriĭ din grupul african Bantu.

Cât privesce interjecţiunea, pe care gramaticiĭ grecĭ o puneaŭ în rîndul adverbelor şi pentru care Priscian reclama o categorie specială, ea datéză dintr'o epocă ante-gramaticală.

Interjecţiunile, ca reacţiunĭ în contra excitărilor subite, ca mişcărĭ reflexe, aparţin stadiuluĭ patognomic, cum numesce Steinthal prima perióde de evoluţiune a graĭuluĭ, când simţirile şi sensaţiunile căutaŭ a se traduce în afară prin strigăte involuntare.

V. Categoriile secundare ale numeluĭ

A. CASURI

Conceptele nominale sînt în genere categoriĭ posterióre.— Flexiunea nominală un fenomen de derivaţiune. — Originea desinenţelor casuale: aglutinaţiune saŭ adaptaţiune? — Multiplicitatea primitivă a casurilor. — Distincţiunea casurilor în gramaticale şi locale.—Exuberanţa acestor din urmă în idiomele uralo-altaice. — Expresiunea linguistică a casurilor în sistema psicologică, fonetică şi morfologică.

1. Cele treĭ concepte nominale, primitiv pronominale, carĭ forméză flexiunea numeluĭ, sînt: casul, genul şi numĕrul gramatical. Dintr'acestea, primele douĕ s'aŭ cantonat aprópe exclusiv în domeniul nominal, pe când ultimul a păstrat încă caracterul sĕŭ originar, comun fiind numeluĭ şi verbuluĭ.

Tóte aceste concepte sînt însă în mare parte posterióre, producţiunĭ târţie şi une-orĭ superflue, ca bună-óră genul gramatical. De aceea ele lipsesc în multe idiome primitive. Copilul de asemenea e incapabil a concepe distincţiunile de cas, gen saŭ numĕr şi Nominativul singular înlocuesce, în

graĭul infantil, tóte conceptele numeluĭ, precum forma Infinitivuluĭ ţine acolo locul persónelor, timpurilor şi modurilor verbuluĭ.

2. Flexiunea nu-ĭ adesea de cât un fenomen de derivaţiune şi acésta representă nu arare-orĭ o composiţiune (cf. francesul *fièrement* saŭ germanul *Schönheit)*. Intr'un studiŭ aprofundat regretatul indianist Bergaigne demonstrase o atare origine derivativă pentru flexiunea nominală indoeuropénă. El ajunse la conclusiunea, că aşa numitele casurĭ tarĭ (Nominativ, Acusativ şi Vocativ) representaŭ primordial substantive abstracte, ĭar cele slabe (Genitiv şi Dativ) adjective întrebuinţate adverbial. Ast-fel vechĭul sufix adjectival *bhi* deveni semnul Dativuluĭ *(ti-bi)*, pe când un alt sufix adjectival-*sya* servi la formarea Genitivuluĭ (cf. *δημό-σιο-ς* cu vechea formă *ἵππο[σ]ιο*).

Am avea ast-fel un paralelism cu numele semitic, ale căruĭ casurĭ s'aŭ diferenţiat prin specialisarea sufixelor de derivaţiune la început fără vr'o semnificaţiune anumită [1].

3. Aceste vederĭ, carĭ răstórnă din temelie vechea teorie a aglutinaţiuniĭ, stabilită de Bopp, după care desinenţele casuale n'ar fi de cât elemente pronominale alipite la tema vorbeĭ, aŭ fost maĭ întâĭ emise şi sprijinite cu argumente solide de câtre

---

1) Bergaigne, *Du rôle de la dérivation dans les langues indo-européennes* în Mémoires de la Société de Linguistique, tome II, fasc. I.

un adânc cunoscĕtor al Vedelor, profesorul Ludwig din Praga[1].

După acéstă teorie a adaptaţiuniĭ, casurile existente în limbile indo-europene n'ar fi de cât o supravieţuire din numeróse forme casuale dispărute saŭ contopite. Desinenţele casuale nu vor fi desemnat din capul locului un cas anumit, ci maĭ târdiŭ numaĭ fie-care desinenţă căpătâ o aplicaţiune specială. Acéstă specificare posterióră explică desinenţele diferite pentru acelaşi cas (Dativul plural latin în *is* şi *ibus*), unde pluralitatea formelor representă maĭ multe casurĭ pierdute (ca Locativul şi Instrumentalul omeric: *οἰκόσε* şi *βίηφι*).

4. Ast-fel casurile nu sînt în numĕr de 6, după schematismul flexiuniĭ latine, cum susţinea la începutul secoluluĭ filologul Gottfried Hermann; nicĭ în numĕr de 8, cum s'aŭ păstrat în limbile sanscrită şi zendă, ci, cu cât ne urcâm maĭ sus în evoluţiunea graĭuluĭ indo-europén, cu atât ele apar sub forme maĭ numeróse, maĭ exuberante. La început, fără vr'o funcţiune bine determinată, desinenţele casuale se reduseră treptat cu specialisarea destinaţiuniĭ lor. Unele dintr'însele căutară un adăpost, cristalisându-se în formaţiunĭ adverbiale; altele — şi acesta e casul cel maĭ des — se confundară la-o-laltă, transportând asupra uneĭ singure desinenţe funcţiunĭ multiple: ast-fel Geni-

---

1) A. Ludwig, *Agglutination oder Adaptation*. Prag, 1873.

tivul cumuléză rolul Ablativuluĭ şi pe al Locativuluĭ, ĭar Dativul pe al Instrumentaluluĭ.

Părerea uneĭ maĭ marĭ multiplicităţĭ de casurĭ primordiale o găsim confirmată prin studiul limbilor în afară de grupul indo-europén. Ast-fel idiomele finese sînt fórte avute în casurĭ şi unele limbĭ caucasiene, bună-óră Kazimük, sînt în acéstă privinţă de o bogăţie surprinḑătóre, posedând până la 95 de forme casuale.

5. Merită însă tóte aceste forme numele de casurĭ?

Hübschmann distinge cu drept cuvînt casurile în douĕ categoriĭ: casurĭ propriŭ-ḑise saŭ «gramaticale», adică Nominativ-subiect, Acusativ-obĭect şi Genitiv-posesor [1]; şi casurĭ negramaticale saŭ «locale», carĭ la început eraŭ fórte numeróse, ca până aḑĭ în idiomele caucasiene, dar fură reduse în familia indo-européná la următórele: Locativ (unde?), Ablativ (de unde?), Instrumental (cu ce?) şi Dativ, alăturat de Instrumental. Vocativul n'are de cât o valóre interjecţională [2].

---

1) Facem, în trécăt, observaţiunea, că nomenclatura acestor casurĭ a fost greşit interpretată de câtre gramaticiĭ latinĭ. Ast-fel termenul γενική «privitor la gen saŭ speţă», în oposiţiune cu casul individual al Nominativuluĭ, fu redat cu *Genitivus*, ca şi cum ar avea a face cu nascere saŭ origine, în loc de «casus *Generalis*», cum traduce fórte bine Priscian. De asemenea αἰτιατική «care exprimă o causă», punându-se pe lângă verbe factitive saŭ causative, fu latinisat în *Accusativus*, cu tóte că n'are aface cu acusare, în loc de *Causativus* saŭ *Effectivus*, care ar fi fost o traducere maĭ corectă.

2) Hübschmann, *Zur Casuslehre*. München, 1875 şi R. de la Grasserie, *De la Catégorie des Cas*. Paris, 1890.

6. Limbile semitice nu posedă de cât casurile gramaticale, pe când idiomele uralo-altaice sînt cu deosebire bogate în casurĭ locale. Dar, lucru curios! tocmaĭ în limbile cu o concepţiune atât de fină şi de multiplă a raporturilor locale lipsesc, în total saŭ în parte, casurile gramaticale, casul-subĭect şi casul-obĭect.

Acéstă particularitate se explică prin natura nominală a verbuluĭ. Pe când limbile indo-europene disting cu stricteţă categoria numeluĭ de a verbuluĭ şi concep ast-fel fórte clar noţiunea de subĭect, o atare demarcaţiune e necunoscută idiomelor uralo-altaice saŭ finese. Ele sînt decĭ incapabile a poseda un cas-subĭect, care, prin natura nominală a verbuluĭ, devine un fel de atribut, exprimat prin tema gólă.

Ast-fel o propositiune ca «fratele móre» devine în aceste idiome «(a) frate(luĭ)-mórte»; saŭ subĭectul e redat printr'un Instrumental: «eŭ te bat» sună «prin mine bătaĭa-ta» orĭ printr'un posesiv: «eŭ ĭaŭ pâĭne» devine «pâĭne luarea-mea....»

De asemenea, casul-obĭect saŭ Acusativul e lipsit de orĭ-ce exponent casual, precum nicĭ Genitivul nu posedă vr'o anumită expresiune fonetică, ci coincide adesea cu Nominativ, sub forma unuĭ cas adnominal cristalisat. Aşa unguresce *az atya ház-a* «casa tatiĭ» e în realitate «tata casa-sa», *atya gyermeke* «copilul tatiĭ» însemnéză literal «tata copil-sêŭ».

Maĭ tóte idiomele africane, americane şi asia-

tice nu desémnă subĭectul saŭ obĭectul ideal şi agentul, care jócă rolul de subĭect în limbile indo-europene, e representat acolo când ca posesor, când ca instrument, când ca obĭect indirect (cf. p. 33).

In genere casurile indo-europene nu coincid cu cele uralo-altaice : primele sînt maĭ comprehensive, maĭ generale, maĭ abstracte; cele-lalte maĭ mărginite, maĭ momentane, maĭ concrete, de aceea maĭ precise şi maĭ exacte [1]).

Spre a se putea apreţia exuberanţa casurilor locale în idiomele uralo-altaice, reproducem paradigma declinaţiunii finesuluĭ *silme* «ochiŭ» numaĭ la singular :

Nominativ	*silme*	Adessiv	*silme-lle*
Indefinitiv	*silme-e*	Ablativ	*silme-lte*
Genitiv	*silme-n*	Allativ	*silme-llen*
Essiv	*silme-ne*	Abessiv	*silme-tte*
Inessiv	*silme-sse*	Translativ	*silme-ksi*
Elativ	*silme-ste*	Prosecutiv	*silme-tse*
Illativ	*silme-hen*	Comitativ	*silme-ne*
		Instructiv	*silma-n*

Acéstă paradigmă reclamă óre-carĭ explicărĭ : Indefinitivul, care corespunde Acusativuluĭ în unguresce, exprimă un obĭect nedeterminat saŭ partitiv; Essivul indică, că s'aflá cu totul în obĭect, că se identifică cu el; Inessiv arată un repaus în interiorul obĭectuluĭ; Elativ, o scótere saŭ eşire

1) Winkler, *Zur Sprachgeschichte*, p. 2 urm.

din interior; Illativ, o punere în interior saŭ o întroducere; Adessiv, firea la obĭect, corespunḑênd Dativuluĭ local; Ablativ, o mişcare de la obĭect; Allativ, o mişcare către obĭect; Abessiv saŭ Caritiv, o lipsă «fără...»; Translativ saŭ Mutativ, o transformare «prefăcut în...»; Prosecutiv saŭ Vialis, o continuare, o mişcare de alungul saŭ urmărirea unuĭ obĭect «de-alungul, în rĕstimp de...»; Comitativ saŭ Social «însoţit cu....»; Instructiv «provĕḑut cu...»

Aceste idiome pătrund óre-cum în interiorul obĭectuluĭ şi produc un contrast între interiorul şi exteriorul sĕŭ, între superior şi inferior—tot atâtea momente neluate în sémă de alte limbĭ saŭ redate cu ajutorul preposiţiunilor. Din combinarea celor treĭ raporturĭ—repaus, mişcare către obĭect şi mişcare de la obĭect—cu categoriile interioruluĭ şi ale exterioruluĭ resultă o mulţime de forme casuale, carĭ lipsesc limbilor nóstre[1]).

Limba ungurésca are peste 20 de exponente saŭ sufixe, în genere preposiţiunĭ aglutinate, pentru expresiunea casurilor. Aşa: un Superessiv *haz-an* «pe casă», un Sublativ *haz-ra* «peste casă», un Delativ *haz-rol* «din casă în jos» etc.

In Kazimük, o idiomă din Caucas, casurile locale sînt de o multiplicitate uĭmitóre. Din orĭ ce temă se pot deriva 47 saŭ, implicând şi pluralul, 95 de forme casuale, pe când cele douĕ ca-

1) Fr. Müller, *Grundriss* II, 2. 204.

surĭ prin excelenţă, subĭect şi obĭect, sînt representate prin tema simplă. Aceste forme se împart în 2 categorii: în casurĭ, carĭ exprimă raporturĭ externe saŭ independente de obĭect, în numĕr de 11; şi în casurĭ, carĭ exprimă raporturĭ locale maĭ apropiate: «în-pe-sub-îndărăt-la-împrejur», fie-care dintr'însele putênd îmbrăca câte 6 nuanţe şi realisând ast-fel, numaĭ la singular, un total de 47 forme casuale.

7. Să maĭ adăogâm încă o scurtă lămurire despre expresiunea linguistică a casurilor după cele treĭ sisteme de clasificaţiune maĭ sus stabilită: sistema psicologică saŭ sintactică, cea proporţională saŭ fonetică şi cea completă saŭ morfologică.

Dacă luâm, de pildă, Genitivul şi'l urmărim în expresiunea'ĭ linguistică, dâm peste următórele procederĭ de redare:

prin juxtapunere într'o ordine anumită ca în limba chineză, în care Genitivul precede numele determinat: ex. *thien tse* «fiul ceruluĭ = cer fiŭ»; o construcţiune inversă are loc în anamită [1];

prin afixarea unuĭ posesiv la vorba determinată, o formaţiune, care caracterizează maĭ ales idiomele africane: casa luĭ Ión = Ión casă-sa;

prin intercalarea unuĭ relativ într'ambele ele-

---

1) Tot dependenţa topică decide în limba ebraică aşa numitul «status constructus», a căruĭ principală funcţiune e de a exprima idea Genitivuluĭ: absolut *dabhar* «cuvînt» — stat construct *dĕbhar;* pl. *dĕbharim* în primul cas şi *dibhre* în cel d'al doilea. Accentul contribue atuncĭ a determina unitatea celor douĕ elemente dependente.

mente, în multe şi felurite idiome, ca egipténa veche, chineza etc. : femee-care-copil=copilul femeiĭ;

prin întrebuinţarea unuĭ exponent saŭ sufix.

Când desinenţele declinaţiunilor se pĭerdură din causa rostiriĭ din ce în ce maĭ slabe a finalelor, preposiţiunile, carĭ figuraŭ deja înaintea numelor exprimând un raport material şi locativ, fură însărcinate a exprima un raport intelectual şi logic, înlocuind ast-fel flexiunea casurilor dispărute. Pe de altă parte, articolul, născut din demonstrativ, 'şĭ însuşi treptat tóte conceptele accesorie ale numeluĭ (cas, gen, numĕr), adică tot atâtea ideĭ abstracte, şi, odată cu transformarea analitică, limbile moderne tinseră către un grad din ce în maĭ mare de abstracţiune.

B. GENUL GRAMATICAL

Genul o categorie posterióră. — Divisiunĭ generice. — Vitalismul, raţionalismul, sexualitatea ca criteriĭ succesive de clasificaţiune. — Caracterele genuluĭ în idiomele din Caucas, în familia Bantu şi în hotentota. — Clasificaţiunea binară din limbile semitice şi cea trinară din grupul indo-europén. — Rolul fantasieĭ în concepţiunea genuluĭ. — Propagarea'ĭ pe calea analogieĭ. — Accepţiunile neutruluĭ. — Originile anomaliilor de gen.

1. Genul gramatical, adică expresiunea fonetică a diferenţeĭ sexuale (naturale saŭ analogice), e o creaţiune posterióră şi în principiŭ chĭar ceva de prisos, de-óre-ce genul natural saŭ psicologic

n'are nevoe de vr'o determinaţiune specială. Douĕ centrurĭ linguistice din Oceanul Pacific şi din Australia nu posedă nicĭ un indiciŭ pentru diferenţiarea masculinuluĭ de feminin, cu alte cuvinte nu cunosc genul gramatical. De asemenea, el lipsesce grupuluĭ uralo-altaic, precum în genere limbilor aglutinative. Dar chiar şi în domeniul indoeuropén genul gramatical e o apariţiune târdie şi termeniĭ de rudenie, carĭ fac parte din fondul primordial al limbeĭ, pentru «mamă, tată, frate, soră etc»., datéză dintr'o epocă, când nu se scia încă de o atare distincţiune: după forma'ĭ exterióră femininul *mater*, de pildă, nu se deosibesce întru nimic de masculinul *pater*.

O altă dovadă de caracterul posterior şi superfluŭ al genuluĭ este faptul, că verbuluĭ indoeuropén îĭ lipsesce ori-ce diferenţă formală de sex, pe când un atare criteriŭ există, bună-óră, în limba arabă saŭ ebraică [1].

2. Un studiŭ maĭ vast al limbilor globuluĭ a lărgit cunoscinţele nóstre şi în privinţa genuluĭ. Cu deosebire instructive în acéstă privinţă aŭ fost

---

1) Cf. Pott, articolul *Geschlecht (grammatisches)* în Enciclopedia luĭ Ersch şi Gruber, tom. LXII, p. 393 urm. — I. H. Oswald, *Das grammatische Geschlecht* und seine sprachliche Bedeutung. Padeborn, 1866.— Steinthal, *Kleine Schriften*, p. 382—406. — L. Adam, *Du Genre dans les différentes langues*. Paris 1883 şi *De la Catégorie du Genre* ap. Techmer, Internat. Zschr. f. vergl. Sprachwiss. I (1884), p. 218—221.— Paul, *Principien*, p. 219 urm. — K. Brugmann, *Das Nominalgeschlecht in den indo-germ. Sprachen* ap. Techmer IV, p. 100—109.— H. Winkler, *Das grammatische Geschlecht* în Weiteres zur Sprachgeschichte. Berlin, 1889, p. 1—87.

idiomele americane, carĭ aŭ revelat sciinţeĭ noue distincţiunĭ generice. Pe când limbile clasice nu cunosc de cât determinaţiunea după sex, idiomele Nouluĭ Continent aŭ permis a stabili următórele clasificaţiunĭ, carĭ aŭ precedat distincţiunea posterióră şi finală a sexualităţiĭ.

3. Intâĭul fapt, ce s'a impus omuluĭ, a fost că printre fiinţele, ce'l înconjóră, unele sînt viĭ, ĭar altele lipsite de vĭaţă şi acésta după criteriul superficial al mobilităţiĭ saŭ al imobilităţiĭ: de aci clasificaţiunea *vitalistă* între însufleţit şi neînsufleţit.

Algonkina, ca maĭ tóte idiomele Americeĭ, posedă acéstă distincţiune binară. Ea împarte tot ce există în douĕ clase: în clasa superióră intră fiinţele omenescĭ, animalele, apoĭ arboriĭ, pĭetrele, sórele, luna, stelele, trăsnetul, zăpada, ghĭaţa, grâul, pâĭnea şi chĭar unele unelte indispensabile Indianuluĭ (ca cremene, arc, săgétă, cazan etc.), ce'ĭ apar ca însufleţite; clasa inferióră coprinde pe cele-lalte fiinţe neînsufleţite. Dintre limbile europene, basca cunósce de asemenea o atare distincţiune naturală.

Irokesa, o altă idiomă americană, ţine maĭ ales sémă de criteriul virilităţiĭ şi de aceea aşéḑă în categoria superióră pe indiviḑiĭ bărbătescĭ şi pe fiinţele supraumane, dar în cea inferióră pune pe femeĭ la un loc cu animalele de ambe sexe şi cu lucrurĭ.

Acest din urmă fapt ne conduce la al doilea

criteriŭ al clasificaţiunii generice — raţiunea. Când omul înţelese, că diferă de animale prin raţiune, el deosebi fiinţele viĭ înzestrate cu facultatea de a judeca de cele lipsite de inteligenţă şi se creḍu ast-fel superior femeiĭ. De aci distincţiunea *raţionalistă*, care urmâ după cea basată pe faptul vieţiĭ. In moskito domină acest principiŭ al raţiuniĭ, pe când în vechea mexicană saŭ nahuatl îl găsim combinat cu acela al vieţiĭ, de unde un întreit gen : însufleţit raţional (om, femee, şérpe, cocoş, ţînţar), însufleţit iraţional (berbece, porc şi personificărĭ ex. munte) şi neînsufleţit (ex. pétră, casă etc.).

4. In idiomele din Caucas adăogându-se, pe lângă cele douĕ criterie, şi sexualitatea, genurile pot fi în numĕr de 4, 5 saŭ 6 ; ĭar în familia Bantu nuanţele generice, tinḍênd la o concepţiune cât se póte de individuală şi de concretă, ajung la numĕrul de 13 : ómenĭ, animale, vegetale, locurĭ, abstracţiunĭ etc

In hotentota diferenţiarea genuluĭ se face prin sufixe augmentative, diminutive saŭ indiferente şi orĭ-ce nume e susceptibil de câteşĭ trele exponente generice, dar — şi aci stă particularitatea acesteĭ idiome — 'şĭ schimbă accepţiunea după fie-care dintr'însele. Ele jócă dar rolul unor sufixe derivative. Ast-fel simpla temă *tse* însemnéză «ḍi» : forma masculină *tse-b* «ḍi mare, ḍi importantă, sĕrbătóre», forma feminină *tse-s* «ḍi de rînd, ḍi de lucru» adică inferióră celeĭ dintâĭ, ĭar

forma comună *tse-i* «ḑi în genere». Masculinul desémnă dar ceva mare, femininul ceva mic: *gam-b* «apă mare, fluviŭ», *gam-s* «apă ordinară», *gam-i* «apă» în genere.

5. In limbile semitice şi chamitice clasificaţiunea binară se întemeĭază pe gradul de intensitate al principiuluĭ vital: fiinţele, înzestrate c'o vĭaţă maĭ intensă, se consideră ca masculine, cele c'o vĭaţă maĭ puţin energică ca feminine. La acéstă din urmă categorie aparţin de pildă numele ţĕrilor şi ale oraşelor ca mume ale locuitorilor, focul şi vîntul pentru natura lor docilă etc.

Din acéstă clasificaţiune binară s'a desvoltat criteriul sexualităţiĭ, care implică personificarea fiinţelor neînsufleţite şi care domină în divisiunea trinară din limbile indo-europene: fiinţe bărbătescĭ, femeescĭ şi fără sex (neutre). Crearea unuĭ neutru dovedesce, că popórele arice n'aŭ însufleţit ca Semiţiĭ tóte fiinţele fără deosebire.

6. Genul gramatical pornesce de la cel psicologic şi se baséză pe diferenţa naturală a sexelor la fiinţele umane saŭ animale. Fantasia a dat şi lucrurilor neînsufleţite un gen după analogia personalităţiĭ umane (cf. pomus=femina: pomum=τέκνον).

Omul primitiv înzestréză tóte fenomenele şi tóte fiinţele natureĭ cu însuşiri asemenea sieşĭ, totul pentru dînsul trăĭesce, totul e însufleţit: arboriĭ cugetă şi vorbesc, pietrele ascultă şi rĕspund.... In acest mod căpătară şi lucrurile

un sex şi ast-fel se explică numerósele metafore, carĭ se contradic de la o limbă la alta: în sanscrita, bună-óră, sórele şi luna sînt masculine *(surya, mas)*, în gréca şi latina sórele e masculin (ἥλιος, sol) şi luna feminin (σελένη, luna), pe când în germana casul e invers: în poesia medievală *hêr mân* şi *frau sonne*...

Să fie óre atarĭ concepţiunĭ dependente de climă? In casul acesta cel puţin lucrul nu pare neprobabil: blânda şi dulcea lumină a nopţilor meridionale ar fi condus la personificarea în femee a aceluĭ «adorat şi dulce al nopţilor monarc», pe când sórele e la Sud straşnicul aducĕtor de arşiţă; în ţĕrile germanice, din contră, luna este vestitórea nopţilor geróse, pe când sórele trece de femee bună şi blajină.....

Dar atuncĭ de ce «inimă» e românesce şi grecesce (καρδία) feminin, latinesce şi nemţesce neutru (cor, Herz), ĭar franţusesce masculin? De ce'ĭ πούς «picĭor» masculin, ĭar κεφαλή «cap» feminin? De ce πλούτος «bogăţie» masculin, ĭar πενία «sărăcie» feminin?... De ce «amorul» e grecesce şi latinesce (ἔρος, amor) masculin, ĭar nemţesce feminin *(Liebe* saŭ *Minne*, despre care trubadurul se întrébă: *Minne, ist daz ein er? ist daz ein sie?)*.

Exemplul din urmă dovedesce, că concepţiunile mitologice sînt posterióre fixării genuluĭ. Poeţiĭ n'aŭ făcut de cât a se folosi de personificările deja existente.

Cum a procedat dar fantasia spre a da viaţă

şi sex lucrurilor? Să o fi făcut prin intuiţiune? Să fi fost criteriul distinctiv un fel de proporţiune simbolică, după care de ex. s'ar fi desemnat ca masculin tot ce'ĭ mare, puternic, activ, ĭar ca feminin tot ce'ĭ mic, slab, pasiv?...

Tóte aceste ipotese aŭ putut să aĭbă loc, dar ele se află contraḑise la fie-care pas şi tocmaĭ aceste abaterĭ de la o limbă la alta dovedesc încă odată, că genul gramatical e ceva extern, ceva accidental, şi póte dispare din limbă ca şi casurile, ca dualul etc., precum în fapt s'a şi întîmplat în englesa[1]) şi persiana modernă, carĭ s'aŭ lepădat de genul gramatical ca de o sarcină superfluă. Prin pĭerderea maĭ tuturor formelor flexionale englesa, resultanta fusiuniĭ spirituluĭ normand cu cel teutonic, a câştigat o energie şi precisiune unică în felul eĭ. Grimm o considera, în acéstă privinţă, superióră germaneĭ şi decĭ limbilor flexionale.

7. Maĭ mult încă de cât prin fantasie, prin tendenţă animistă saŭ personificătóre, genul gramatical s'a propagat pe calea analogieĭ externe, pur fonetice: de pildă *a* saŭ *e*, fiind în limba grécă desinenţa unuĭ numĕr de vorbe de sex feminin, devine o caracteristică a acestuĭ gen şi se

---

1) Cu tóte acestea fantasia 'şĭ reĭa une-orĭ rolul şi procederea primitivă se repetă, maĭ ales în domeniul poesieĭ şi al limbeĭ populare: marinarul engles consideră corabia ca feminin, precum faurul cĭocanul sĕŭ.

transpórtă ast-fel şi asupra lucrurilor neînsufleţite ca πενία, κεφαλή etc.

Dar rolul analogieĭ se póte maĭ ales urmări în aşa numita concordanţă a substantivuluĭ cu adjectiv (lat. de*us* bon*us*, de*a* bon*a*; ebr. melekh tob «regele bun», ëm tobah «mamă bună»), care e de natură cu totul accidentală, de-óre-ce nu există nicĭ un motiv logic, ca adjectivul să împărtăşéscă genul, numĕrul şi casul substantivuluĭ sĕŭ, cum în realitate şi lipsesce concordanţa în idiomele uralo-altaice, odată cu genul gramatical (ung. jó ember «bunul om», jó asszony «buna femee»). Ea e dar un simplu paralelism fonetic produs prin uniformisarea desinenţelor. Concordanţa genuluĭ la verbe există numaĭ în limbile semitice pentru persóna II-a şi a III-a (scripsisti=ebr. katabhta m. şi katabht f.) şi, precum s'a observat maĭ sus, acéstă lipsă, parţială saŭ totală, dovedesce superfluitatea vr'unuĭ indiciŭ fonetic al genuluĭ.[1]

8. Neutrul, genul caracteristic al grupuluĭ indo-europén, denótă maĭ întâĭ ceva negativ, o lipsă de sex şi decĭ lipsă de vĭaţă, de ex. numele materiale saŭ colective, considerate ca nisce mase neînsufleţite; apoĭ un început de vĭaţă, adică ceva mic, gingaş, graţios, naiv saŭ invers, de aceea

---

1) La prima vedere s'ar părea, că rusa, dintre limbile indo-europene, ar face excepţiune şi c'ar observa distincţiunea generică la unele forme verbale, ca *onŭ pisalŭ* «el a scris», dar *dočĭ pisala* «fiica a scris» şi *dityá pisalo* «copilul a scris». In realitate însă verbul e aci un simplu participiŭ, la care auxiliarul e subt înţeles.

afectéză diminutivele în limba grécă şi germană. In starea'ĭ indiferentă el se ridică d'asupra sexuluĭ şi îmbrăţişéză atuncĭ ambele genurĭ (cf. τέκνον, Kind, infans; germanul *Huhn* în raport cu *Hahn* şi *Henne*). Obicĭnuit neutrul indică ceva nedeterminat şi devine expresiunea generalităţiĭ : *magnus* şi *magna* însemnéză un individ mare (bărbat saŭ femee), dar *magnum* e marele în sine, marele în genere, aşa că representă obiectul *in abstracto* şi în sens pur filosofic.

Neutrul persistă rar în limbile derivate. Limbile romanice, pierdêndu-l în mare parte, aŭ revenit la stadiul idiomelor semitice; dar în neo-gréca el s'a păstrat, mulţumită probabil articoluluĭ.

Cât privesce moţiunea din limbile, carĭ 's lipsite de gen gramatical, ea se forméză prin aninarea unuĭ element semnificativ. Ast-fel unguresce *király* «rege» face la feminin *királyné* literal «rege-femee»; chinezesce *tse* planéză între «fiŭ» şi «fiică» şi numaĭ determinativele *nan* «bărbătesc» şi *niu* «femeesc» pot specifica noţiunea respectivă. O atare procedere, fără de a avea un caracter exclusiv ca în idiomele pomenite, există parţial şi în limbile flexionale, bună-óră în exemplul latin *canis mas* şi *canis femina*.

9. De unde provine sistema complicată a anomaliilor de gen?

Maĭ întâĭ din conflictul între genul gramatical şi între originea acestuĭa, genul natural saŭ psicologic, cu tóte că adesea acest din urmă caută a

eşi la ivélă în cĭuda celuĭ dîntâĭ, ceea ce dă nascere în gramaticele nóstre clasice la aşa numita construcţiune după sens, ĭar nu după formă, bunăóră în exemplul din Titu-Liviŭ: «Capita conjurationis virgis cæsi et securi percussi».

Apoĭ fórte puţine masculine saŭ neutre sînt provĕḑute c'un exponent fonetic *(s* saŭ *m)*, şi ast-fel cea maĭ mare parte a substantivelor rĕmâne fără de nicĭ o expresiune generică. Atuncĭ se recurge la diferite expediente externe ca natura obĭectuluĭ, elementul sĕŭ fonetic etc., carĭ produc distincţiunĭ fine şi complicate, formând ceea-ce se numesce anomaliile regulelor de gen.

C. NUMĔRUL

Caracteristica numĕruluĭ. — Dualul: originea şi importanţa'ĭ ca representant primordial al pluraluluĭ.—Existenţa unuĭ trial şi quatrial: distincţiunea inclusivuluĭ şi a exclusivuluĭ. — Natura şi evoluţiunea ideiĭ numerice la copiĭ şi la popórele primitive. — Diferite sisteme de numeraţiune.

1. Numĕrul gramatical e o categorie posterióră ca şi genul. De aceea multe limbĭ nu posedă nicĭ un indiciŭ special pentru numĕr. Precum studiul idiomelor americane a arătat, că genurile existente nu's de cât o supravĭeţuire din numeróse distincţiunĭ generice anterióre, tot ast-fel contribui un atare studiŭ a lărgi vederile nóstre şi în privinţa numĕruluĭ gramatical.

2. Dintre cele treĭ numere familiare limbilor

clasice, dualul a resultat din raportul persónei vorbitóre către care se vorbesce şi din observarea obiectelor pereche, ca organele simţurilor (ochĭ, urechĭ, nărĭ, picióre, mâĭnĭ). El corespunde sensaţiunilor concrete la popórele primitive şi din domeniul dualităţiĭ visibile el trecu maĭ târţiŭ în acela al abstracţiunii [1].

Dualul s'a conservat în sanscrita şi zenda la verb şi nume, în gréca maĭ rar, lipsind în dialectul eolic ca şi în latina, parţial în idiomele leto-slave; în limbile semitice numaĭ pentru obiectele, carĭ apar asociate, în araba însă şi la verb. Altminterea, el există în idiomele uralo-altaice, în hotentota etc., şi trebue să fi fost cel maĭ vechiŭ representant al pluraluluĭ la popórele, carĭ nu puteaŭ numĕra maĭ departe de douĕ. «Nu numaĭ că întîmpinâm limbĭ, carĭ nu posedă de loc forme plurale, dar găsim altele, în carĭ expresiunea formală a pluralităţiĭ n'a fost nicĭ o dată dincolo de a dualităţiĭ. In graĭul Boşimanilor pluralele sînt pretutindenea formate cu ajutorul reduplicăriĭ: asta'ĭ destul de limpede, ca şi cum am ţice, că reduplicarea unuĭ obiect este punctul cel maĭ înalt al multiplicităţiĭ, ce póte atinge spiritul vorbitoruluĭ. A repeta o vorbă spre a exprima idea de

---

1) W. de Humboldt, *Über den Dualis*. Berlin, 1828. — Raoul de la Grasserie, *De la Catégorie du Nombre*. Paris, 1887. Cf. şi Tylor, *Civilisation primitive*, vol. I, cap. VII: Arta de a numĕra.

«maĭ mult de unul» e a identifica pluralitatea cu dualitatea, e a indica prioritatea acesteĭ din urmă[1])».

Reduplicaţiunea, la care recurg adesea copiĭ şi sĕlbaticiĭ [2]) pentru o modificare intensivă, e într'adevĕr întrebuinţată de unele idiome primitive pentru expresiunea pluralului: ast-fel japones *yama* «munte» pl. yama-yama, *kuni* «ţĕră» pl. kuni-guni, *teki* «timp» pl. teki-deki; polinesian *fulu* «pĕr» pl. fulu-fulu.

O procedere, tot atât de simplă şi de concretă, e adaosul determinativuluĭ «mult, mulţime» saŭ «grămadă», pe când în alte idiome unitatea abstractă e considerată ca colectiv şi înlocuesce ast-fel pluralul [3]): malaes *oran* «om în genere, ómenĭ», iar *sa-oran* «omul, un om», adică individualul concret are nevoe de un element demonstrativ spre a se deosebi de forma generală şi abstractă, care representă pluralitatea.

Alte mijlóce maĭ puţin materiale întru redarea pluraluluĭ sînt, după natura limbilor, prefixele şi sufixele. In casul din urmă, vocala desinenţială

---

1) Sayce, *Principes*, p. 201.

2) Lubbock a constatat, că reduplicarea e proporţional de 20—80 de orĭ maĭ numerósă la popórele sĕlbatice de cât la cele europene: la 1000 de vorbe se póte observa în francesă saŭ germană vr'o 2 reduplicărĭ, pe când idiomele africane saŭ americane numĕră 38—170...

3) După Fr. Müller (*Grundriss* I, 113) pluralul în limbile indo-europene şi semitice ar fi de asemenea conceput ca abstracţiunea unităţiĭ concrete, aşa că sufixul plural *as* (*ęs*, es) ar fi identic cu singularul neutru *as* (*os*, us), precum în araba femininul şi pluralul coincid în multe casurĭ morfologic şi sintactic. Se cunósce în gréca întrebuinţarea verbuluĭ la singular după colective plurale neutre: *τα θήρια τρέχει*...

póte afecta pe cea radicală, constituind fenomenul numit *Umlaut*, pe care se întemeĭază probabil şi aşa-numitul «pluralis fractus» din limba arabă: vorba *abd-un* «servitor» are un plural extern saŭ normal *abd-una* «servitorĭ» şi alt plural intern, frânt saŭ neregulat *ibad-u* orĭ *ibd-anu*, care exprimă o colectivitate şi s'apropie de natura numelor abstracte, corespunḑênd întru cât-va latinuluĭ «familia», în sens de totalitatea servitorilor.

3. Transiţiunea de la dualitate la pluralitate e prea bruscă şi prea vagă, de aceea unele idiome americane posedă determinaţiunĭ maĭ concrete ale pluralităţiĭ. Ast-fel graĭul Viti cunósce un *trial*, în raport cu persóna III-a şi format cu ajutorul numĕruluĭ 3, care se substitue pluraluluĭ saŭ mulţimiĭ nehotărîte. In altele, *quatrialul* ţine locul pluraluluĭ.

Dar ceea ce caracterizā maĭ ales idiomele Nouluĭ Continent şi pe cele din Australia este importanta distincţiune între *inclusiv* şi *exclusiv*, aplicată la dual, trial şi plural, dar exclusiv reservată pronumeluĭ, depositarul primitiv al tuturor conceptelor accesorie.

In idioma Taiti din Polinesia, bună-óră, pronumele «eŭ» póte îmbrăca următórele forme:

Sing. *vau* «eŭ»;

Dual { inclusiv *taua* «voĭ doĭ + eŭ»,
exclusiv *maua* «voĭ doĭ — eŭ»;

Plural { inclusiv *tatou* «voĭ + eŭ»,
exclusiv *matou* «voĭ — eŭ».

In idiomele melanese, adăogându-se şi trialul,

obţinem 7 forme şi în total 14 seriĭ de forme pronominale (în loc de 2: eŭ... noĭ...)

Pluralul inclusiv pórtă şi numele de *omnial*, pe când cel exclusiv corespunde întru cât-va francesuluĭ «nous autres» şi se întrebuinţéză, când oratorul voĭesce a exclude din cuvîntarea sa pe ceĭ presenţi. Cum că atarĭ distincţiunĭ nu sînt nisce subtilităţi retorice, ci residă în geniul acelor idiome, o póte dovedi anecdota despre misionarul, care predica într'una din insulele Oceanuluĭ Pacific. Acesta' luându-şĭ de subĭect păcătoşia ómenilor, exclamâ cu emfasă: «Noĭ toţĭ sîntem nisce păcătoşĭ!» Dar, în loc de pluralul inclusiv saŭ omnial, dînsul se servi de pluralul exclusiv («nous autres»), aşa că acel «noĭ toţĭ» se raporta, nu la toţĭ ómeniĭ de faţă, ci numaĭ şi numaĭ la misionarĭ...

4. Numĕrul, din causa naturei sale abstracte, n'a putut fi conceput de popórele inculte de cât asociat cu fiinţele saŭ lucrurile, la carĭ se rapórtă. Omul primitiv nu putea decĭ ḑice 1, 2, 3 etc., carĭ, luate în sine, nicĭ nu există în natură, ci în mintea sa numĕrul se confunda cu obĭectul sĕŭ şi ambele se reda printr'o vorbă unică, cum o face până astăḑĭ Japonesul şi Vitianul.

Sistema numeraţiunii oglindesce starea primitivă a popórelor şi capacitatea lor maĭ mult saŭ maĭ puţin mare în arta de a numĕra corespunde unuĭ grad relativ de civilisaţiune.

După observaţiunile minuţióse ale luĭ Preyer,

copilul în luna a 26 n'are încă nicĭ cea maĭ mică noţiune de numĕr şi numaĭ către luna a 30 el capătă aptitutudinea de a numĕra. El repetă machinal numirile cifrelor, dar le confundă într'un grup de obiecte asemenea, cu tóte opintirile de a'l face să asocieze numĕrul 2 cu sonul 2. Aceeaşĭ completă neizbutire întru a'l învĕţa semnificaţiunea numerelor 1, 2, 3 etc., aşa că nu póte deosebi de ex. 4 chibrituri de 3 chibrituri. Cam către sfîrşitul anuluĭ al treilea copilul începe de o-dată să numere de la sine cele 9 popice, luându-le unul câte unul şi grupându-le, ḑicênd orĭ de câte orĭ pune mâna: *una*, *una*, *una*, *una* apoĭ *una*, *încă una*, *încă una*, adică adună, dar fără de a enunţa totalul saŭ suma.[1]

Ca şi copiĭ, unele popóre sĕlbatice sînt incapabile a numĕra dincolo de 3 saŭ 4 şi puţinele seriĭ numerice dovedesc îngustimea orizontuluĭ lor. Causa e concepţiunea pur materială a numĕruluĭ, neputinţa de a'l abstrage de la instrumentul numeraţiuniĭ, de la degete: se procede de la degetul cel mic la policar, de la mâna stângă la cea dréptă, de la mână la picior, de la un om la altul.....

Ast-fel Boşimaniĭ nu pot numĕra de cât până la 2, ca şi Indieniĭ din Brasilia şi locuitoriĭ din insulele Andamane; 3, sinonim cu «mult», se exprimă prin 2+1 saŭ maĭ des prin arătarea de-

1) Preyer, *L'âme de l'enfant*, p. 416 şi 426.

getelor; 4=ómenĭ carĭ 2+ómenĭ carĭ 2 etc. Aceste popóre staŭ, în privinţa numeraţiuniĭ, pe trépta cea maĭ de jos, maĭ jos de cât triburile din Australia, carĭ pot numĕra până la 3 saŭ 4, cel din urmă sinonim cu «mult», iar 5 cu «prea mult» şi maĭ sus cu «mare-mare!»

5. Maĭ tóte popórele se servesc cu degete spre a numĕra[1] şi expresiunĭ numerice sînt adesea identice cu termenul de «mână»: polinesian *lima* «cincĭ» literal «mână», 10=2 mâĭnĭ, 20=4 mâĭnĭ saŭ un om în cap, 100=5 ómenĭ în cap etc.

Prima sistemă de numeraţiune a fost ast-fel cea *quinară*, representată printr'o singură mână, ca la Negriĭ din Africa, pentru carĭ 6=5+1, 20=un om gata, adică tóte degetele de la mâĭnĭ şi de la picióre... Negrul nu numĕră, ci mĕsóră: el rĕmâne mărginit la corp, pe când Indo-Europeniĭ, carĭ aŭ început asemenea a numĕra pe degete, aŭ sciut a părăsi substratul real şi a continua natura înt'un mod ideal prin adiţiune şi multiplicaţiune.

Sistema *decimală* saŭ decadă, representată prin 2 mâĭnĭ, este respândită peste tóte continentele şi specială Semiţilor şi Indo-Europenilor.

Sistema *vigesimală* ca la Bascĭ (40=2×20), de la carĭ trecu la Celţĭ şi de la aceştia la Fran-

---

1) Forma cifrelor romane denótă în deajuns, că ele datoresc originea lor posiţiuniĭ degetelor: V, adică întinderea palmeĭ cu policarul depărtat; X, îmbucarea crucişă a degetelor celor 2 mâĭnĭ; prima presentând imaginea uneĭ singure mâĭnĭ, cea din urmă imaginea a 2 mâĭnĭ juxtapuse.

cesĭ (80=quatre vingt), cu urme sporadice și la Albanesĭ (*nye-zet* «20»=1 icosadă, *dy-zet* «40»=2 icosade).

Numerațiunea românéscă urméză de la 1—10 după sistema latină; de la 11—19 după o sistemă comună albaneseĭ și slavoneĭ (un-spre-ḑece : nye-mbe-dyetă : tri-na-desyatĭ); de la 10—90 după decade (20=2 decade, 30=3 decade etc.: alb. tri-dyetă și sl. tri-desyatĭ). Termenul de 100 pare a fi un împrumut slavon, cifrele marĭ transmițêndu-se ușor de la un popor la altul. Ast-fel Rușiĭ aŭ împrumutat de la Greciĭ moderni numĕrul «patru-ḑecĭ» (sorokŭ=σαράκοντα), precum Bulgariĭ aŭ luat din același izvor termenul lor pentru «o mie» (hilyada=χιλιάδα).

VI. Idea verbală

Genesa ideiĭ verbale în familia indo-europénă şi în cea uralo-altaică. — Bogăţia formelor verbale în diferite familiĭ linguistice. — Deosebirea esenţială între verbul aric şi cel semitic. — Originea desinenţelor verbale: teoria aglutinaţiuniĭ şi cea a adaptaţiuniĭ.

1. S'a vĕḑut maĭ sus, că majoritatea limbilor globuluĭ nu posedă un verb real, strict diferenţiat de nume, ci expresiunea nominală usurpă maĭ pretutindenea acest rol. In douĕ familiĭ linguistice, ca cea indo-europénă şi uralo-altaică, genesa verbuluĭ e fundamental diferită: pe când basa uneĭa e forma subĭectivă, exprimând o energie saŭ acţiune, punctul de plecare al celeĭ-lalte e o formă indiferentă, representată printr'un nume cu amplificare predicativă şi exprimând ast-fel o stare saŭ permanenţă. Turcesce de ex. «stăpânesc» este echivalent cu «stăpân eŭ», «eŭ te ĭubesc» cu «tu ĭubirea mea»... Negreşit, în fasa actuală, idea nu maĭ este atât de transparentă, dar concepţiunea nominală a verbuluĭ residă în spiritul acestor limbi.

O atare concepţiune nu împedică totuşĭ, ca verbul turc să aĭbă o varietate exuberantă de forme şi o nuanţare complicată de ideĭ, totul exprimat într'un mod scurt, precis şi inteligibil. Ast-fel din *sev-mek* «a ĭubi» se pot forma până la 36 de teme verbale şi o noţiune atât de complexă ca «a nu se putea ĭubi cu d'a sila» se exprimă turcesce prin tema verbală *sev-dir-iş-e-me-mek*, în care sufixul *dir* denótă acţiunea transitivă, *iş* pe cea reciprocă, *e* arătând o imposibilitate şi *me* o negaţiune.

In genere turca, ca tóte idiomele aglutinative, realiséză, întru cât privesce forma exterióră, idealul gramatical. Ele nu cunosc, ca limbile nóstre flexionale, acele nenumĕrate anomaliĭ şi excepţiunĭ, carĭ înfăşură într'o reţea adesea impermeabilă gramaticele aşa numite clasice. Variabilitatea exponentelor casuale la singular şi la plural, multiplicitatea declinaţiunilor şi a conjugaţiunilor din limbile indo-europene forméză un contrast izbitor cu extrema simplitate a idiomelor aglutinative, carĭ nu cunosc de cât o singură declinaţiune şi o singură conjugaţiune. Acéstă absolută regularitate a formelor gramaticale a făcut pe un orientalist să ḑică despre una din aceste idiome : «S'ar putea închipui, că limba turcă e resultatul desbaterilor vr'uneĭ ilustre Academiĭ».

Copula, după cum am spus'o, e necunoscută idiomelor uralo-altaice şi numaĭ dóră posiţiunea decide caracterul atributiv saŭ predicativ al ad-

jectivului : ungur. *jó ember* «bunul om» dar *az ember jó* «omul e bun»; turc. *Ahmed fiŭ eŭ*, adică «eŭ sînt fiul luĭ Ahmed»...

2. Aceeaşĭ bogăţie formală, şi maĭ exuberantă încă, o posedă verbul basc, pe când varietăţile temporale şi modale se reduc la cea maĭ simplă expresiune. Dar acea bogăţie e numaĭ aparentă, de-óre-ce verbul încorporéză subĭectul şi obĭectul sĕŭ (direct saŭ indirect) precum şi alte elemente, aşa că numaĭ presintele, în afară de conjugarea comună, póte avea 34 de forme incorporante. Apoĭ fie-care formă póte încerca 4 modificărĭ, după cum se adreséză la un bărbat orĭ la o femee, saŭ după cum vorbirea e reverenţiósă orĭ indiferentă.

In genere limbile primitive şi inculte, din causa pornirii lor către concretism, posedă determinările cele maĭ amărunţite ale acţiuniĭ.

Ast-fel verbul în Tagala, o idiomă din insulele Filipine, nu diferă radical de nume şi cu tóte acestea el a încercat o desvoltare excepţională şi plină de artă. Nu numaĭ că póte exprima formal diferitele particularităţĭ ale acţiuniĭ (transitiv, intransitiv, necesar, posibil, accidental), dar redă cu aceeaşĭ exactitate şi raporturile verbuluĭ către subĭect şi relaţiunea sa cu obĭect, adică tot atâtea momente, ce alte limbĭ le exprimă cu ajutorul preposiţiunilor.

In Aleuta, din marele Ocean Boreal, verbul distinge acţiunea după cantitate şi calitate, apoĭ o preciséză în raport cu subĭect şi obĭect: dife-

rite sufixe exprimă încetarea acţiunii saŭ începutul eĭ, dorinţa şi putinţa, participarea la acţiune, etc.

In fine, Eskimo redă, cu ajutorul derivaţiunii, cele maĭ numeróse grade ale acţiuniĭ: începutul, deprinderea, repeţirea, săvîrşirea pentru întâĭa óră, simplă hotărîre, pregătire, posibilitate, încetare, prefacere, necesitate, durată lungă saŭ scurtă, prisos saŭ lipsă, frequenţă saŭ raritate şi încercarea acţiuniĭ.

3. Expresiunea verbală s'a desvoltat maĭ ales în tótă puritatea eĭ în cele douĕ representante ale stadiuluĭ flexional, în limbile indo-europene şi semitice. Dar diferenţe profunde caracterizá ambele aceste formaţiunĭ în aparenţă paralele. Şi acéstă deosebire privesce concepţiunea însăşĭ a noţiuniĭ verbale.

Pe când verbul semitic nu cunósce de cât o acţiune săvîrşită şi alta în punctul de a se săvîrşi, adică numaĭ douĕ forme temporale, şi transpórtă asupra propositiunii cele-lalte determinaţiunĭ, verbul indo-europén ĭa asupră'şĭ expresiunea distincţiunilor temporale saŭ modale. Acéstă bogăţie relativă e însă numaĭ aparentă în raport cu multiplicitatea vocilor verbuluĭ semitic.

4. Elementul cel maĭ important al noţiuniĭ verbale sînt sufixele, carĭ daŭ temeĭ indiferente valórea de nume. In privinţa originiĭ acestor sufixe a predominat până de una ḑi în sciinţă teoria aglutinaţiuniĭ, emisă de către Bopp, după care

desinenţele verbale n'ar fi de cât pronume alipite la tema verbului. Teoria se sprijinea pe asemănarea exclusivă a primelor douĕ pronume personale cu desinenţele flexionale respective, pe când desinenţele persóneĭ III, precum cele ale dualuluĭ şi ale pluraluluĭ, aŭ resistat tuturor opintirilor făcute în vederea uneĭ originĭ pronominale pe cale aglutinativă. O cercetare aprofundată a dovedit însă ca problematic caracterul pronominal atribuit desinenţelor persóneĭ I şi a II. Şi cu acésta se surpâ întregul edificiŭ al aglutinaţiuniĭ.

Numele fiind maĭ vechiŭ de cât verbul, desinenţele verbale aŭ trebuit să se conformeze după modelul celor nominale. Se observă într'adevĕr o mare analogie între desinenţele personale şi sufixele nominale de la substantive abstracte. De aci tendenţa de a stabili paralelisme între formele verbale şi cele nominale şi a reduce ambele la o origine identică. Acest drum a fost bătut maĭ ales de către Sayce [1] şi maĭ sus s'aŭ dat câteva ilustraţiunĭ în acest sens (cf. p. 102).

Pe de altă parte, Ludwig a constatat, în textele vedice, valórea multiplă a unor desinenţe flexionale (de ex. aceeaşĭ desinenţă pentru persóna I şi a III-a saŭ pentru persóna I şi a II), ceea ce dovedesce, că aşa numitele sufixe personale n'aŭ avut la început drept scop a desemna persónele: formele verbuluĭ finit sînt originar simple teme,

1) Sayce, *Principes*, p. XVI—XIX şi 116—119.

ĭar desinenţele primitiv sufixe de derivaţiune. Numaĭ într'o epocă posterióră numerósele sufixe primordiale cu feluritele lor excepţiunĭ aŭ fost supuse unuĭ proces de selecţiune şi *adaptate* cu o destinaţiune specială.

VII. Categoriile secundare ale verbuluĭ

A. TIMPURĬ

Categoriile secundare ale verbuluĭ sînt concepte posterióre. — Valórea primordială a ideiĭ verbale. — Clasificaţiunea timpurilor în absolute şi relative. — Timpurĭ reale şi imaginare. — Perfectul şi aoristul. — Multiplicitatea aspectelor verbuluĭ slav.

1. Categoriile secundare ale verbuluĭ — timp, voce, mod — sînt tóte noţiunĭ posterióre ca şi ideile accesorie ale numeluĭ. Ele lipsesc cu desăvîrşire în unele limbĭ ca în idiomele polisintetice din Nordul Americeĭ, carĭ nu pot exprima de cât raporturile personale.

Conceptul verbal cel maĭ important, elementul esenţial acţiuniĭ, este timpul, pe lângă care se póte alătura categoriile secundare de voce şi de mod. Idea însăşĭ de timp, neavênd sens de cât prin comparaţiune, este resultatul abstracţiuniĭ, al reflexiuniĭ posterióre. Unele popóre primitive, ca locuitoriĭ din Noua Caledonia, sînt in-

capabile a concepe noţiunĭ abstracte ca «ierĭ, mâĭne» şi chĭar «astă-ḑĭ» şi ast-fel nu's în stare a distinge diferitele fracţiunĭ temporale [1].

2. Valórea primitivă a noţiuniĭ verbale e indefinită, fără nicĭ un raport temporal saŭ modal. Formele verbale planéză maĭ întâĭ într'o atmosferă confusă, putêndu-se aplica diferitelor momente ale timpuluĭ (presinte, trecut saŭ viitor). Intr'adevĕr, aoristul saŭ timpul nedeterminat putea exprima câteşi trele aceste momente, pe când perfectul îmbrăţişa la început presintele şi trecutul. Specialisarea s'a făcut treptat cu progresele spirituluĭ de abstracţiune şi cu ivirea necesităţiĭ uneĭ maĭ clare distincţiunĭ a timpuluĭ. Atuncĭ anumite forme verbale fură exclusiv reservate spre a desemna certe divisiunĭ temporale.

3. D. Raoul de la Grasserie împarte timpurile în următórele douĕ clase:

I. Timpurĭ absolute, adică considerate în acţiunea însăşĭ, şi anume: *durativul*, care exprimă o acţiune continuă şi servă şi de viitor în limbile semitice; *aoristul* saŭ timpul nederminat, când acţiunea abĭa începe şi duréză un singur moment; şi *perfectul*, când acţiunea s'a săvîrşit pe deplin.

II. Timpurĭ relative şi adică: *a)* subĭective, considerate în raport cu persóna vorbitóre, şi anume: presintele, trecutul şi viitorul; şi *b)* obĭective, considerate în raport cu altă acţiune, şi

1) Raoul de la Grasserie, *De la Catégorie du Temps*. Paris, 1888.

anume: imperfectul, maĭ-mult-ca-perfectul şi viitorul al II-lea.

Timpurile absolute lipsesc limbilor derivate şi chĭar unelor limbĭ primitive. Ele se exprimă obicĭnuit prin modificarea internă a rădăcineĭ (reduplicare la perfect, prelungire la durativ, schimbare vocalică la aorist).

Timpurile relative subĭective, posterióre celor dîntâĭ, se exprimă prin elemente externe şi sînt singurele afectate de moduri; cele relative obĭective, ultimele în evoluţiunea temporală, se forméză cu ajutorul auxiliarelor.

Peste prima pătură a timpurilor absolute s'a suprapus seria celor relative subĭective, fără să existe vr'un paralelism saŭ corespondenţă între divisiunile lor respective. Ca dovadă, că o atare coincidenţă e pur accidentală, e faptul, că unul şi acelaşi timp — aoristul — representa odinióră tóte timpurile subĭective; saŭ împrejurarea, că multe perfecte greco-latine, şi încă dintre cele maĭ vechĭ, aŭ sens de presinte. Specialisarea posterióră avu drept resultat cantonarea seriilor din prima pătură cronologică în cele corespunḑĕtóre dintr'a doua, aşa că, din întîmplare, aoristul coincidâ cu presintele, perfectul cu trecutul şi durativul cu viitorul.

Unele limbĭ, ca cele semitice, n'aŭ de cât timpurile absolute, şi chĭar pe acestea în mod incomplet; altele, pe cele subĭective; şi, în fine, altele, ca cele slavice, daŭ timpurilor absolute o

importanţă excepţională, multiplicându-le cu cele subiective şi creând o serie numerósă de nuanţe temporale, numite *aspecte*. Aceste din urmă limbĭ cumuléză ast-fel ambele categoriĭ şi posedă, în privinţa timpurilor, o precisiune şi mlădiere unice în felul lor.

Limbile semitice, ca şi basca şi idiomele uralo-altaice, nu cunosc de cât douĕ timpurĭ absolute: aoristul şi durativul; la adică vorbind, ele nu posedă de cât un singur timp primordial, aoristul, care exprima ideea indefinită, independentă de orĭ-ce determinaţiune temporală; celă-lalt este posterior şi-e representat printr'un participiŭ saŭ nume de agent, care ţine locul presintelui. Aceste douĕ timpurĭ se deosibesc prin vocalism şi prin posiţiunea exponentelor pronominale (arăbesce aorist *qataba* «a scris», durativ *ya-qtubu* «va scrie»).

4. Dintre timpurile subĭective, douĕ exprimă o realitate, fie imediată, întru cât se săvîrşesce în momentul de faţă (ca presintele), fie reflectată prin memorie, întru cât s'a săvîrşit pe deplin (ca trecutul); dar viitorul n'are nicĭ o urmă de realitate, e un timp curat imaginar, exprimând o acţiune intenţională saŭ ipotetică. Idea de viitor e cu totul abstractă şi, în majoritatea limbilor, o producţiune târţie, care s'a ivit cu mult în urma timpurilor reale. De aceea el lipsesce cu desăvîrşire în unele idiome iperboreice (ca ĭenisei şi koti), saŭ e înlocuit când cu aorist, când cu pre-

sinte, saŭ maĭ adesea e redat printr'o formă perifrastică cu ajutorul auxiliarelor: a voi, a merge, a trebui, a dori, a începe.... Expresiunea cu auxiliarul «voiŭ», ca în limba română şi în limbile balcanice, ne întîmpină în idiomele cele maĭ diverse: aşa chinezesce *ngo yao kin* «je veux aller= j'irai»; în sandeh *wi nekpi e mule* «je veux manger=je mangerai»; englesesce *I will love* «vréŭ a ĭubi=voiŭ ĭubi», etc.

5. Perfectul lipsesce în limbile semitice şi în cele uralo-altaice. Caracteristica ĭ posterióră indoeuropénă, reduplicaţiunea, figura primitiv şi la presinte (cf. *δίδωμι*). Ea exprima repeţirea saŭ intensitatea lucrăriĭ, adică o acţiune continuă, şi corespundea óre-cum formeĭ vagĭ a presinteluĭ englesesc *I live* «trăĭesc», în oposiţiune cu forma momentană, absolut determinată *I am living* «trăĭesc în momentul de faţă». Treptat numaĭ forma reduplicată ajunse a însemna săvîrşirea acţiuniĭ şi a representa ast-fel perfectul. Transiţiunea de la un timp la altul o putem observa în poesia omerică, în care peste 70 de perfecte aŭ sens de presinte şi numaĭ vr'o 20 aŭ înţeles de perfect, ceea-ce dovedesce, că evoluţiunea de la presinte intensiv la trecut nu se sfîrşise încă. Perfectul, după ce usurpâ funcţiunea aoristuluĭ în epoca decadenţeĭ, dispăru aprópe cu desăvîrşire în gréca modernă, pe când el supravieţui în limbile slavice.

Pe când gréca veche distinge clar aoristul saŭ acţiunea momentană în trecut (*ἔλιπον*), de per-

fect saŭ acţiunea terminata (λέλοιπα) şi de imperfect saŭ acţiunea continuă în trecut (ἔλειπον), latina confundă pe primele douĕ în aşa mod, că perfectele latine, bună-óră *scrip-s-i* în raport cu ἔ-γραπ-σ-α, aŭ formă şi sens de aorist. Germana nu posedă nicĭ aorist, nicĭ imperfect, cest din urmă confundat cu perfect.

Aoristul, deşi reapare în limbile derivate, are însă o tendenţă pronunţată a dispare maĭ ales din graĭul popular. Ast-fel, în limba nóstră, forma perifrastică, saŭ perfectul propriŭ ḑis, câştigă din ḑi în ḑi maĭ mult teren şi timpul nu 'ĭ departe, când forme aoristice (ca scriseĭ, ḑiseĭ, etc.), greşit numite în gramaticele nóstre «perfecte simple», vor fi exclusiv de domeniul limbeĭ literare.

În vechile traduceri bisericescĭ se póte deja urmări progresarea treptată a formelor perifrastice în raport cu cele aoristice. Ast-fel, întâĭul capitol din Genesă, comparat în treĭ traduceri consecutive, ilustréză în modul următor predominarea din ce în ce maĭ mare a perfectelor până la completa lor triumfare:

1581:	făcu	fu	vĕḑu	despărţi	chemâ
1688:	aŭ făcut	sĕ făcu	„	osebi	numi
1795:	„	s'aŭ făcut	aŭ vĕḑut	aŭ despărţit	aŭ numit

6. În limbile slavice, în special în cea rusă şi polonă, fie-care timp absolut îmbracă nuanţele timpurilor subiective, constituind ast-fel o conjugare a parte şi formând ceea ce se numesce *as-*

pectele verbuluĭ slav, adică diferitele nuanţe de sens, ce primesce tema verbală în combinaţiune cu prefixe saŭ înfixe. Aceste aspecte pot îmbrăca o întreită nuanţă saŭ culóre, după cum acţiunea este saŭ nu complet săvîrşită (aspect *imperfect* saŭ *durativ*), după cum ea se face o singură dată (aspectul *perfectuluĭ de unitate*), saŭ se repetă adeseorĭ (aspect *iterativ* saŭ *frequentativ*). Primul aspect, cel durativ, arătând că acţiunea e pe cale de a se face, e menit a desemna presintele saŭ imperfectul; cele-lalte douĕ pot desemna viitorul saŭ aoristul.

În acest mod aspectele, derivaţiunĭ orĭ compositiunĭ posterióre, vin în ajutorul simplităţiĭ primitive a verbuluĭ slav, care altminterea e de tot sărac în nuanţe temporale, aşa că rusa, de pildă, nu posedă de cât un singur timp spre a exprima diferitele determinaţiunĭ ale trecutuluĭ. Aspectele sînt menite a suplini aceste lacune şi a crea o nouă serie de diferenţiărĭ fine şi delicate, ce nu 'şĭ aŭ séměn în alte limbĭ.

Expresiunea acestor aspecte se obţine saŭ printr'o modificare finală a rădăcineĭ, saŭ cu ajutorul prepositiunilor, orĭ, în fine, prin combinarea ambelor acestor procederĭ.

Prin modificarea rădăcineĭ, adică prin prelungirea saŭ contragerea eĭ: ex. *nesti* «a purta», aspect imperfect *nositĭ* «a fi în punctul de a purta» şi aspect iterativ *našivatĭ* «a purta obicinuit»; *achatĭ* «a geme», iterativ *achivatĭ* «a geme

des» şi aspectul de unitate *achnutĭ* «a geme o singură dată».

Preposiţiunile în limba rusă, ca şi verbul prepositional german, afară de funcţiunea lor propriă, exprimă şi gradul de săvîrşire al acţiuniĭ, aşa că ea póte fi urmărită în plina eĭ desvoltare. Ast-fel, preposiţiunea *za* denótă începutul acţiuniĭ: ex. *zagovoritĭ* «a începe a vorbi»; *po*, săvîrşirea eĭ parţială: ex. *pogovoritĭ* «a vorbi puţin»; *ot*, încetarea: ex. *otgovoritĭ* «a înceta a vorbi»; *pro*, continuarea: ex. *progovoritĭ* «a vorbi mereŭ», etc.

În fine, cele douĕ mijlóce — modificarea radicală şi prefixarea prepositională — se combină une-orĭ spre a produce noue aspecte saŭ nuanţe temporale, buna-óră o nouă determinaţiune a trecutuluĭ, aşa-numitul *perfect de durată:* acţiunea nu numaĭ că a fost pe deplin săvîrşită ca în *perfectul de unitate*, dar acea acţiune a fost importantă şi a durat. Ast-fel, aspectul imperfect *tolkatĭ* «a împinge», combinat cu preposiţiunea *s*, devine perfectul de unitate *stolkatĭ* «a împinge o singură dată»; la rîndul sĕŭ, perfectul de unitate *tolknutĭ*, devine, în urma uneĭ combinaţiunĭ identice, perfectul de durată *stolknutĭ*, etc.

În resumat, verbul rus, mulţumită variatelor sale aspecte, póte reda nuanţele treptate ale acţiuniĭ: încercarea şi repeţirea, carĭ preced acţiunea definitivă, vor fi exprimate prin aspectul iterativuluĭ; săvîrşirea eĭ, dar momentană, prin al imperfectuluĭ; săvîrşirea eĭ totală prin aspectul

perfectuluĭ de unitate; în sfîrşit, săvîrşirea eĭ deplină şi durabilă prin aspectul perfectuluĭ de durată.

B. VOCĬ

Distincţiunea positivuluĭ şi a negativuluĭ. — Transitiv, intransitiv, factitiv. — Expresiunea linguistică a pasivuluĭ. — Sensul verbuluĭ unipersonal. — Diferenţa formală între familia indo-europénă şi cea semitică.

1. Caracterul vag al termenuluĭ «voce», implicând orĭ-ce determinare a noţiuniĭ verbale, póte subsuma şi diferitele genurĭ ale afirmativuluĭ, interogativuluĭ, negativuluĭ, etc., nuanţe, ce limba turcă le redă cu multă fineţă, ca şi forma posibiluluĭ şi a imposibiluluĭ.

În unele idiome, ca în cele din familia dravidă şi uralo-altaică, formele modale difer cu totul la positiv şi la negativ. Şi acésta cu drept cuvînt, de-óre-ce e o diferenţă radicală între a fi şi a nu fi (cf. p. 41). E curios a regăsi în limba nóstră o atare diferenţiare, dar numaĭ la Imperativ, pentru forma'ĭ afirmativă şi proibitivă: Ex. *laudă*, dar *nu lăuda*, arhaic *nu lăudare;* pl. *lăudaţĭ*, arhaic *nu lăudareţĭ*....

2. Verbul activ în sine nu'ĭ nicĭ transitiv, nicĭ intransitiv, ci acésta depinde de context: *ĭubesc* nu'ĭ transitiv de cât prin obĭectul sĕŭ, care trebue neapărat să'l însoţéscă. Causativul saŭ factitivul e un grad potenţat al transitivuluĭ şi e adesea exprimat printr'o simplă variantă fonetică

(latinesce *cadere: cædere*), precum o simplă modificare vocalică diferenţiază, în limbile semitice, transitivul de intransitiv; în alte limbĭ, factitivul şi reciprocul sînt redate prin expresiunĭ speciale.

3. In cele douĕ familiĭ, indo-europénă şi semitică, în carĭ s'a desvotat pe deplin pasivul, el provine parte dintr'un neutru, parte şi maĭ ales dintr'un mediŭ saŭ reflexiv: forma neutră saŭ impersonală «on nomme», cea mediă «il se nomme» şi cea pasivă «il est nommé» aŭ tóte acelaşĭ sens.

Gabelentz a urmărit într'o mulţime de idiome o atare evoluţiune a pasivuluĭ. In realitate activul şi pasivul e unul şi acelaşĭ mod de a considera activitatea, după cum se ţine sémă de punctul eĭ de plecare saŭ de momentul eĭ final. Intr'ambele construcţiunĭ nu există vr'o deosebire esenţială, dóră numaĭ că într'una se scóte în relief subĭectul acţiuniĭ, ĭar în cea-laltă obĭectul eĭ.

Unele idiome, ca cele africane şi americane, nu cunosc de cât vocea activă, cea pasivă lipsindu-le cu desávîrşire; altele deosibesc pasivul de activ prin simplă posiţiune sintactică. Grupul malayo-polines desémnă pasivul printr'un substantiv: «mórtea sa» póte însemna alternativ «el omorâ» şi «el fu omorât» după construcţiune, saŭ se recurge la o circumscriere prin impersonal (on m'aime = je suis aimé), orĭ a III-a persónă plural înlocuesce subĭectul nedeterminat. Obicĭnuit, şi maĭ ales în limbile derivate, pasivul se exprimă prin auxiliare, maĭ rar prin pronume reflexive ca în

limbile slavice şi în cea română. Verbele aşa numite deponente arată transiţiunea de la pasiv la activ, pe când reflexivul servă óre-cum de intermediar între intransitiv şi transitiv [1].

4. Verbul unipersonal e la prima vedere o imposibilitate, de-óre-ce îĭ lipsesce tocmaĭ criteriul esenţial verbuluĭ, raportul personal. In realitate însă el n'are de cât a treĭa persónă, de unde urméză, că trebue s'aĭbă şi un subĭect. La «fulgeră» ceĭ vechĭ subt-înţelegeaŭ pe «Joĭe», precum şi Chinezul ḑice «Cerul plouă», adică fenomenele atmosferice se consideră ca instrumentele uneĭ puterĭ misterióse. Dar atarĭ subt-înţelesurĭ nu sînt pretutindenea aplicabile.

Limba se servă în genere de unipersonal, spre a exprima ceva nedeterminat, necunoscut saŭ misterios. Subĭectul, ce adaogă limba în asemenea cas, e curat ideal şi nu póte fi considerat ca agent: compară germanul *es tagt* cu «zorĭ de ḑiuă se revarsă.....» [2]

5. Bogăţia verbuluĭ semitic consistă în varietatea vocilor sale, carĭ pot îmbrăca 13 forme verbale, dintre carĭ s'aŭ conservat 9 în araba şi 5 în ebraica.

---

1) H. C. Gabelentz, *Über das Passivum*. Leipzig, 1860 urmăresce fenomenul în peste 200 limbĭ diferite.

2) Miklosich, *Die Verba Impersonalia im Slavischen*. Wien, 1865 şi Steinthal, *Gesam. Kleine Schriften*, p. 406—428.

Iată schematismul vocilor verbuluĭ *qatal* «a omorâ» în ambele aceste limbĭ:

	ARABA		EBRAICA	
	Activ	*Pasiv*	*Activ*	*Pasiv*
1.	qatala (tema)	qutila	qātal	—
2.	qattala (intensiv)	quttila	qittel	quttal
3.	qātala (activ)	qūtila	—	—
4.	'a-qtala (causativ de la 1)	'u-qtila	hi-qtil	ho-qtal
5.	'iq-ta-tala (reflexiv de la 1)	'uq-tu-tila	hith-qattel	—
6.	ta-qāttala (reflexiv de la 2)	tu-quttila	—	—
7.	ta-qātala (reflexiv de la 3)	tu-qūtila	—	—
8.	'in-qatala (pasiv)	'un-qutila	ni-qtal	—
9.	'ista-qtala (causativ de la 5)	'ustu-qtila	—	—

Acéstă exuberanţă a formelor verbuluĭ semitic contrastéză puternic cu sărăcia timpurilor şi a modalităţilor sale verbale. Ea constitue şi diferenţa formală cea maĭ marcantă între familia indoeuropénă şi cea semitică.

C. MODURĬ

Confusiunea primitivă a timpurilor şi a modurilor. apoĭ a modurilor între ele. — Imperativul şi nuanţele sale. — Dubitativul. — Infinitivul: originea şi evoluţiunea sa în diferite familiĭ de limbĭ. — Expresiunea linguistică a modurilor în limbile derivate: rolul auxiliarelor şi al conjuncţiunilor.

1. Multe idiome, ca cele americane şi africane, nu cunosc categoria verbală a moduluĭ. In limbile primitive noţiunea de mod şi de timp sînt înrudite şi adesea se confundă. Urme din acéstă

primitivă confusiune se pot constata pretutindenea.

Ast-fel, latinesce, viitorul usurpă forma Conjunctivuluĭ presinte: *ero* (eso) «voiŭ fi» e, drept vorbind, un Conjunctiv; Optativul, la rîndul sĕŭ, devine Conjunctiv: *sim* corespunde sanscrituluĭ *s-ya-m*, care e un Optativ; de asemenea Condiţionalul se vede nevoit a recurge la timpurile trecute ale Conjunctivuluĭ, ĭar grecesce a se confunda cu Optativ; apoĭ înlocuirea Infinitivuluĭ prin Conjunctiv (ex. «doresc să mănânc=doresc a mânca») în tóte limbile balcanice [1].....

2. Dintre modurile aşa numite personale, cel maĭ vechiŭ, element primordial al graĭuluĭ ca şi vocativul şi interjecţiunea, — câteşĭ trele representante laconice de propositiunĭ integrale — este Imperativul, comun tuturor limbilor şi adesea unicul surogat al categorieĭ modale, ca în idiomele semitice, maĭ ales în ebraica.

Acţiunea imaginară, ce o exprimă Imperativul, îmbracă o serie de nuanţe ca: Prohibitivul saŭ forma'ĭ negativă, Concesivul saŭ permisivul (propriŭ limbilor uralice), Precativul şi Optativul, nuanţe, carĭ permit a percurge diferitele grade ale acţiuniĭ ideale, de la simpla dorinţă saŭ veleitate până la rugăcĭune şi poruncă.

Optativul, la rîndul sĕŭ, póte fi potenţial saŭ necesitativ, după cum fapta dorită e posibilă saŭ

---

1) R. de la Grasserie, *De la Catégorie des Modes*. Louvain, 1891.

necesară, o distincţiune riguros observată de idiomele dravide.

3. Un mod special idiomeĭ algonkine este *Dubitativul*, când e vorba de lucrurĭ nevĕḑute în persónă saŭ a căror existenţă n'o admite imediat mintea nóstră. «Dubitativul e pe de o parte o emanaţiune a scrupulosităţiĭ către sine, pe de alta a politeţeĭ către ceĭ presenţĭ, politeţă, ce totdéuna Indianul se silesce a o observa» [1].

Un atare mod caracteristic ne întîmpină întru câtva şi în limba nóstră sub diferite forme temporale şi modale şi consistă în combinarea auxiliarelor respective cu forma gerundivă a verbuluĭ în chestiune.

Ast-fel: *am fost avênd*, *să fiŭ (fost) avênd*, *voiŭ fi (fost) avênd*, *aş fi (fost) avênd*, maĭ ales ultimele douĕ locuţiunĭ, carĭ exprimă acţiunea imaginară a viitoruluĭ şi cea tot atât de ideală a Optativuluĭ.

4. Infinitivul nu'ĭ primitiv de cât un substantiv verbal, un nume de acţiune, precum participiul e un adjectiv verbal saŭ nume de agent, de aceea şi unul şi altul pot cu înlesnire reveni la funcţiunea lor originară.

In limba română, de pildă, formele Infinitivale aŭ redevenit substantive abstracte şi o diferenţiare formală posterióră separă astă-ḑĭ cu rigurositate forma nominală de cea verbală a Infinitivuluĭ. Pe când, în vechea limbă românéscă, o

---

1) Fr. Müller, *Grundriss* II, 1, 201.

singură formă, bună-óră *lăudare*, representa ambele funcţiunĭ şi numaĭ dóră preposiţiunea [2]) *a* (forma arhaică *a facere* şi chĭar articulat *a facerea* corespunde englesuluĭ *to make* saŭ germanuluĭ *zu machen*) decidea caracterul specific, limba modernă întroduse un noŭ criteriŭ, reservând forma integrală conceptuluĭ nominal şi pe cea trunchétă conceptuluĭ verbal : de aci diferenţiarea în *lăudare* şi *a lăuda*.

In limbile indo-europene, Infinitivul e în realitate un Dativ saŭ Locativ cristalisat, lipsit de exponent personal; nu aşa însă în idiomele uralice, în carĭ Infinitivul se conjugă după persóne şi se declină alternativ : ungur. «eŭ venire, tu venire, el venire etc.» Mulţumită articoluluĭ, limba grécă îl declina asemenea, pe când latina, în lipsa acestuĭa, căuta a'ĭ suplini declinaţiunea prin formele participiale ale Gerundivuluĭ şi ale Supinuluĭ, cest din urmă însuşĭ o formă arhaică a Infinitivuluĭ.

Pe când limbile semitice sînt fórte sărace în modurĭ personale — neposedând de cât Indicativul şi Imperativul (Conjunctivul există numaĭ arăbesce) şi chĭar acestea considerate maĭ mult ca nuanţe temporale—ele sînt, din contră, fórte bogate în expre-

---

2) Tot prin mijlocirea uneĭ preposiţiunĭ — *pe* — se stabili românesce, cel puţin pentru fiinţele însufleţite, distincţiunea posterióră a Nominativuluĭ de Acusativ, pe care limba veche le deosibesce numaĭ prin context, ca limba modernă Genitivul de Dativ. *A ĭubi* pe *D-ḑeŭ* corespunde spanĭoluluĭ *amar* á *Dios*... Atarĭ diferenţiărĭ isterogene, provocate de cerinţa uneĭ maĭ marĭ claritățĭ, se pot urmări la fie-care pas în tóte limbile.

siunea modurilor impersonale, a Infinitivuluĭ şi a Participiuluĭ. Ast-fel, în limba arabă, Infinitivul se póte forma în 36 de moduri diferite prin modificare vocalică internă, prin prefixe şi desinenţe. O bogăţie analógă posedă verbul turcesc maĭ ales la Participiŭ, ale căruĭ forme temporale, combinate cu auxiliare saŭ sufixe personale, constituesc diferitele timpurĭ ale Indicativuluĭ (cf. p. 102).

5. Precum preposiţiunile, şi în urmă articolul, aŭ minat şi apoĭ aŭ suplantat desinenţele casuale, tot ast-fel conjuncţiunile şi în urmă auxiliarele (maĭ ales «a fi» saŭ «a avea») serviră a sprijini flexiunea verbală, procurându'ĭ exponentele de timp, de voce, de mod. Pe când Optativul românesc recurge la un auxiliar (ex. *aş căuta* saŭ *căutare-aş* pe lângă forma cea veche *vrém căuta*), Condiţionalul, dispărut din limba de astă-ḑĭ, sună arhaic preces de conjuncţiunea *să* (= *si*), ca şi în cele-lalte limbĭ romanice (Coresi: «*să intrare* în cortul caseeĭ méle» = de voiŭ intra..., de aş intra...). Aceeaşĭ conjuncţiune *să* servă de indiciŭ diacritic al Conjunctivuluĭ, ca şi în alte limbĭ: fr. *que*, germ. *dass*, rus. *şto* etc.

Dar auxiliarele maĭ ales constituesc factorul capital al conjugaţiuniĭ în limbile derivate. Asupra lor trecu expresiunea tuturor conceptelor accesorie ale verbuluĭ: un *voiŭ*, un *aş*.... indică din capul loculuĭ numĕrul, persóna, timpul, vocea, modul — şi tóte aceste abstracţiunĭ le enunţă înainte

de a se fi rostit o singură vorbă concretă. Conjugarea analitică şi perifrastică, ca şi declinaţiunea analógă, dă limbilor moderne, în special franceseĭ, un înalt grad de claritate şi o mare putere de abstracţiune.

TABLA MATERIILOR

Pag.

PREFAȚĂ . . . . . VII–XIV

PARTEA I

Gramatica și Logica

INTRODUCERE

Lipsa orĭ-căruĭ studiŭ comparativ al limbilor în Antichitate. — Causele și consecințele eĭ. — Generalisărĭ filosofico-linguistice. — Logica și Gramatica. — Tendența Gramaticeĭ generale saŭ filosofice. — Exclusivismul continuat pe terenul Indo-germanismuluĭ. — Necesitatea unuĭ studiŭ maĭ întins al graĭurilor omenescĭ. — Cercetările de Linguistică generală 1

I. GRAMATICA ȘI LOGICA

Disputa între Analogie și Anomalie: caracterul, rațiunea și originea eĭ. — Gramatica generală saŭ filosofică. — Categoriile aristotelice : sînt ele într'adevĕr necesare și universale? — Neţĕrmurita variabilitate a expresiuniĭ linguistice. — Procederea metodică în atarĭ cercetărĭ 21

II. DOMENIUL GRAMATICEĬ ȘI AL LOGICEĬ

Terminologia diferă, după cum se aplică uneĭa saŭ alteĭa din aceste douĕ sciințe. — Vorba și noțiunea, proposi-

Pag.

ţiunea şi elementele sale. — Legile limbeĭ fundamental diferite de ale cugetăriĭ. — Semantica saŭ evoluţiunea semnificaţiunilor adesea diametral opusă Logiceĭ. — In ce sens limba este logică şi nu este logică. . . . 39

III. Limba şi cugetarea

Desvoltarea independentă a elementuluĭ material şi intelectual al cuvintelor. — Modificaţiunĭ de natură primitiv fonetică devenite în urmă momente semnificative. — Limba şi raţiunea. — Insuficienţa expresiuniĭ linguistice întru redarea nuanţelor cugetăriĭ: causa variabilităţiĭ termenilor filosoficĭ. — Lacunele graĭuluĭ suplinite de inteligenţă: influenţa retroactivă a vorbelor asupra judecăţiĭ. — Raportul între limbă şi cugetare: anterioritatea uneĭa saŭ a alteĭa şi simultaneitatea lor. — Graĭul mimiceĭ şi al gesturilor: importanţa lor istorică şi sociologică. 47

IV. Limba şi cugetarea *(urmare)*

Manifestările cugetăriĭ în afară de limba articulată. — Lipsa de abstracţiune şi de generalisaţiune în fasa iniţială a graĭuluĭ. — Exemple de concretism linguistic.— Conjugarea aşa numită obĭectivă saŭ sintetică. — Representarea abstracţiunilor în limbile primitive şi inculte. — Evoluţiunea treptată a nomenclatureĭ culorilor. — Originea concretă a termenilor abstracţĭ şi rolul metaforeĭ întru precisarea caracteruluĭ idiomatic. . . 64

V. Limba şi cugetarea *(urmare)*

Punctul de plecare al limbeĭ este propositiunea şi nu vorba isolată. — Vorbele copiluluĭ sînt propositiunĭ embrionare. — Vorba isolată e necunoscută idiomelor polisintetice şi altor familiĭ linguistice. — Caracterul pur ideal al rădăcinilor şi al sufixelor. — Raţiunea rudimentară a omuluĭ primitiv. — Tesa luĭ Abel despre Enantiosemie saŭ contrastul semnificaţiunilor 76

PARTEA II

Sintesă istorico-linguistică a categoriilor gramaticale

Pag.

I. Istoricul părţilor cuvîntuluĭ

Activitatea gramaticală a Indienilor şi a Grecilor. — Platon şi Aristotele. — Creaţiunea divisiuniĭ tripartite: nume, verb şi particule. — Stoiciĭ şi activitatea lor logico-gramaticală. — Şcóla din Alexandria şi din Pergamos. — Analogia şi Anomalia: concepţiunea primitivă se modifică; resultatele disputeĭ seculare. — Constituirea definitivă a părţilor cuvîntuluĭ 91

II. Evoluţiunea numeluĭ şi a verbuluĭ

Caracterul primitiv haotic al categoriilor gramaticale. — Motive în favórea prioritățiĭ numeluĭ şi originea nominală a verbuluĭ. — Transiţiunea de la nume la verb prin aşa numitele forme nominale ale verbuluĭ. — Sensul primitiv comun al terminologieĭ lor. — Funcţiunea identică a numeluĭ şi a verbuluĭ în diferite idiome . . 99

III. Expresiunea categoriilor gramaticale

Clasificaţiunea morfologică a limbilor în isolante, aglutinative şi flexionale. — Caracterul defectuos al acesteĭ clasificaţiunĭ. — Teoria celor treĭ fase de desvoltare în istoria graĭuluĭ. — Divisiunea limbilor după gradul de perfecţiune linguistică: expresiune imperfectă saŭ sintactică, expresiune completă saŭ morfologică şi expresiune proporţională saŭ fonetică. 106

IV. Idea şi sfera nominală

Numele şi originea'ĭ adjectivală. — Pronumele şi caracterul sĕŭ primordial : echivalentele sale ceremonióse în unele idiome asiatice. — Articolul: genesa şi evoluţiunea sa. — Elemente invariabile: originea lor comună şi funcţiunea alternativă a adverbuluĭ, a preposiţiuniĭ şi a conjuncţiuniĭ. — Particule şi interjecţiunĭ 115

Pag.

V. Categoriile secundare ale numeluĭ

A. Casurĭ

Conceptele nominale sînt în genere categoriĭ posterióre. — Flexiunea nominală un fenomen de derivaţiune. — Originea desinenţelor casuale: aglutinaţiune saŭ adaptaţiune? — Multiplicitatea primitivă a casurilor. — Distincţiunea casurilor în gramaticale şi locale. — Exuberanţa acestor din urmă în idiomele uralo-altaice. — Expresiunea linguistică a casurilor în sistema psicologică, fonetică şi morfologică 124

B. Genul gramatical

Genul o categorie posterióră. — Divisiunĭ generice. — Vitalismul, raţionalismul, sexualitatea ca criteriĭ succesive de clasificaţiune. — Caracterele genuluĭ în idiomele din Caucas, în familia Bantu şi în hotentota. — Clasificaţiunea binară din limbile semitice şi cea trinară din grupul indo-europén. — Rolul fantasieĭ în concepţiunea genuluĭ. — Propagarea'ĭ pe calea analogieĭ. — Accepţiunile neutruluĭ. — Originile anomaliilor de gen gramatical. 132

C. Numĕrul gramatical

Caracteristica numĕruluĭ. — Dualul: originea şi importanţa'ĭ ca representant primordial al pluraluluĭ. — Existenţa unuĭ trial şi quatrial: distincţiunea inclusivuluĭ şi a exclusivuluĭ. — Natura şi evoluţiunea ideiĭ numerice la copiĭ şi la popórele primitive. — Diferite sisteme de numeraţiune 141

VI. Idea verbală

Genesa ideiĭ verbale în familia indo-européná şi în cea uralo-altaică. — Bogăţia formelor verbale în diferite familiĭ linguistice. — Deosebirea esenţială între verbul aric şi cel semitic. — Originea desinenţelor verbale: teoria aglutinaţiuniĭ şi cea a adaptaţiuniĭ 149

Pag.

VII. Categoriile secundare ale verbuluĭ

A. Timpurĭ

Categoriile secundare ale verbuluĭ sînt concepte posterióre. — Valórea primordială a ideiĭ verbale. — Clasificaţiunea timpurilor în absolute şi relative. — Timpurĭ reale şi imaginare. — Perfectul şi aoristul. — Multiplicitatea aspectelor verbuluĭ slav 155

B. Vocĭ

Distincţiunea positivuluĭ şi a negativuluĭ. — Transitiv, intransitiv, factitiv. — Expresiunea linguistică a pasivuluĭ. — Sensul verbuluĭ unipersonal. — Diferenţa formală între familia indo-européná şi cea semitică. . . 163

C. Moduri

Confusiunea primitivă a timpurilor şi a modurilor, apoĭ a modurilor între ele. — Imperativul şi nuanţele sale. — Dubitativul. — Infinitivul: originea şi evoluţiunea sa în diferite familiĭ de limbĭ. — Expresiunea linguistică a modurilor în limbile derivate: rolul auxiliarelor şi al conjuncţiunilor 166

TABLA MATERIILOR 173

TABLA ANALITICĂ 179

TABLA ANALITICĂ

A

Abel, teoria sa despre contrastul representărilor, 84, 85.
Ablativul, considerat de Gottfr. Herman ca o invenţiune a latineĭ, 8.
Ablaut, originea fenomenuluĭ, 49.
Abstracţĭ, originea concretă a termenilor, 73.
ABSTRACŢIUNEA, necunoscută copiluluĭ şi sĕlbaticuluĭ, 55, 66, 82; redată prin adiţiunea elementelor constitutive, 66; în limbile culte, 68; metafora ca instrument de, 73; redată prin juxtapunerea antiteselor, 84.
Adam Lucien, 17, 109, 113, 133.
Adaptaţiunea, teoria luĭ Ludwig, 126, 153.
Adelung, 17.
Adverb, originea sa, 121.
„A FI", lipsa'ĭ în diferite idiome, 32; echivalentele sale concrete, 32, 33; implicat în orĭ-ce verb după Aristotele, 94; cf. 42.
AFRICANE idiomele, nu cunosc verbul „a fi", 32; n'aŭ articol, 119; nu desémnă subĭectul ideal, 128; expresiunea Genitivuluĭ în, 131; nu posedă forma pasivă, 164; nu cunosc categoria modală, 166.
âge, 48.
Agentul, concepţiunea'ĭ în diferite limbĭ, 33, 129.
Aglutinative, limbĭ, 107, 150.
Aglutinaţiunea, teoria luĭ Bopp, 125, 152.
ALBANESA, postpune articolul, 120; sistema'ĭ de numeraţiune, 148.
Aleuta, idiomă americană, bogăţia formală a verbuluĭ în, 151.
Alexandrescu, 65.
ALGONKINA, grup de idiome americane, n'are verb, 32; exemple de concretism în, 68; con-

jugarea'ĭ obĭectivă, 70; agentul conceput ca posesor în, 101; conjugarea nominală în, 104; genul în, 134; modul Dubitativ în, 168.
ἄλογο, 45.
AMERICANE idiomele, apreţiate de Du Ponceau, 33; de Fr. Müller, 34; de Humboldt, 36; pornirea lor către individualisare, 67; conjugarea obĭectivă în, 69; agentul conceput ca posesiv în, 101; n'aŭ articol, 119; nu desémină subĭectul ideal, 128; importanţa lor pentru distincţiunile generice, 134; numĕr inclusiv şi exclusiv, 144; nu posedă forma pasivă, 164; nu cunosc categoria modală, 166.
Amor, genul sĕŭ în diferite limbĭ, 137.
Analisa logică, 33, 42, 94.
ANALOGIE şi Anomalie în şcóla Stoicilor, 21, 22, 24; în şcóla din Alexandria şi Pergamos, 95, 96, 97; în şcóla neo-gramaticală, 97, 98.
Analogia fonetică, ca factor de propagare al genuluĭ gramatical, 138.
ANAMITA, pronumele ceremonios în, 118; expresiunea Genitivuluĭ în, 131.
Animismul, rolul sĕŭ în crearea genuluĭ gramatical, 136.
Antifrasa, axioma vecheĭ etimologiĭ, 85.
Antinomia, 88.
Antitesa, principiul Stoicilor, 22.
AORISTUL, accepţiunea'ĭ multiplă, 156, 157; înlocuirea'ĭ cu perfect, 160.
APOLLONIOS Dyskolos, negligéză studiul latineĭ, 3; consideră ca universale principiile limbeĭ grecescĭ, 8; cf. 91.
ARABA, enantiosemia vorbelor în, 85; sinonimica în, 88; proporţionalitatea expresiuniĭ linguistice în, 113; acordul genuluĭ la verbe în, 133; dualul în, 142; cele două forme de plural în, 144; bogăţia formelor Infinitivuluĭ în, 170.
Aramaica, postpune articolul, 120.
Aristarch, 95, 96.
ARISTOTELE, cunoscinţele sale în domeniul limbilor străine, 2; despre originea convenţională a graĭuluĭ, 6; Categoriile sale, 7, 28, 31; tractatul sĕŭ „De Interpretare", 8; nu distinge între substantiv şi adjectiv, 40; ce înţelege prin „calităţĭ", 44; ce sens are la el expresiunea „anōnymos", 54; cum consideră culorile curcubeuluĭ, 72; analiséză părţile propositiuniĭ, 93; definiţiunea'ĭ despre „onoma" şi „rhema", 93; despre „syndesmos", 94; despre

„ptōsis“, 102; despre „syzygia“, 103.
Armonia vocalică, originea fenomenuluĭ, 50.
ARTICOLUL, lipsa 'ĭ în diferite limbĭ, 119; genesa'ĭ dintr'un demonstrativ, 119; postpunerea sa, 119, 120; acaparéză conceptele nominale, 120, 132.
arunc, 45.
Ascoli, originea nominală a aoristuluĭ grec, 102.
ASPECTELE verbuluĭ slav, 158; expresiunea lor linguistică, 161, 162.
Augustin St., despre antifrasă, 85.
AUSTRALIENE idiomele, nu cunosc verbul „a fi“, 32; individualisare extremă în, 67; forma nominală a verbuluĭ în, 101; distincţiunea pronumeluĭ în inclusiv şi exclusiv de, 117, 144; n'aŭ articol, 119.
Auxiliarele, factorul conjugaţiuniĭ în limbile derivate, 170.

B

Bacon, despre influenţa reciprocă între raţiune şi limbă, 56.
Bain, despre legea relativităţiĭ, 87.
BALCANICE limbile, postpunerea articoluluĭ în, 12; formarea viitoruluĭ cu „voiŭ“ în, 159; înlocuirea Infinitivuluĭ cu Conjunctiv în, 167.
BANTU, grup de limbĭ africane, cum e considerat de Negriĭ, 2; cum concepe agentul saŭ subĭectul, 33, 101; logica propositiuniĭ în, 46; exuberanţa formelor pronominale în, 117; particule superflue în, 122; concepţiunea genuluĭ în, 135.
βάρβαροι, 2.
BASCA, postpunerea articoluluĭ în, 120; categoria genuluĭ în, 134; sistema de numeraţiune în, 147; bogăţia formală a verbuluĭ în, 151; timpurile în, 158.
Bassa, idiomă africană, postpune articolul, 119.
Baynes, despre relativitatea cunoscinţelor nóstre, 88.
BERGAIGNE, despre caracterul derivativ al declinaţiuniĭ indoeuropene, 125.
Bernhardi, 26.
bĕtrân, 45.
Bisaya, idiomă australiană, individualisarea extremă în, 68.
Bonald, 56.
Bopp, teoria aglutinaţiuniĭ, 152; cf. 102.
BOŞIMANĬ, rolul gesturilor la, 60; cum forméză pluralul, 142; numĕră până la douĕ, 146.
BOURDON, dovada experimentală despre unitatea primitivă a propositiuniĭ, 80; despre teoria termenilor generalĭ, 81.
bravo, 48.

Bréal, despre lacunele graĭuluĭ, 54.
Brincker, 117, 122.
Brugmann, 79, 133.
Buffon, 46.
Bulgara postpune articolul, 119, 120.
Bullom, idiomă africană, postpune articolul, 119.
Burgraff, 26.
Burnouf, despre metóda psicologieĭ comparative, 14.

C

Câmpinénu, 26.
Cârlova, 65.
CASURĬ, valórea termenuluĭ, 102, 103; abundanţa formelor casuale, 126; gramaticale şi locale, 127.
CATEGORIĬ gramaticale, 20; diferenţa lor de cele logice, 30; lipsesc în unele limbĭ, 32; constituesc fondul limbeĭ, 37; ficsate de şcóla din Alexandria, 98; maĭ întâĭ în stare confusă, 99.
CATEGORIILE luĭ Aristotele, 17, 28; valórea lor, 29; nu sînt universale, 30, 31, 32, 33.
CATEGORIILE secundare ale numeluĭ, 124; ale verbuluĭ, 155.
CAUCAS, idiomele din, cum concep agentul saŭ subĭectul, 33, 101; bogăţia casurilor în, 127; genul în, 135.
CHINESĂ limba, lipsa de flexiune în, 9; n'are gramatică propriŭ ḑisă, 35; verbul inseparabil de obĭectul sĕŭ în, 69; înlocuirea abstracţiunilor în, 70, 84; sinonimia în, 70; multiplicitatea sensurilor în, 84; regula de posiţiune, 99, 106; n'are rădăcinĭ, 108; e o limbă psicologică, 112; pronumele ceremonios în, 118; expresiunea Genitivuluĭ în, 131, 132; moţiunea în, 140; expresiunea viitoruluĭ în, 159.
Cicero, 104.
Cifrele romane, originea lor manuală, 147.
CLASIFICAŢIUNEA părţilor cuvîntuluĭ, 98; morfologică a limbilor, 100, 110; a genuluĭ, 134; a timpuluĭ, 156.
Composiţiune, 55.
Concretism, exemple de, 67, 68.
CONDIŢIONALUL, confundat cu Conjunctiv în latina, 167; în vechea limbă română, 170.
CONJUGAREA obĭectivă, 69, 151; valórea primitivă a termenuluĭ, 163; nominală, 104, 105.
CONJUNCŢIUNILE, originea lor 122; ca semne diacritice ale modurilor, 170.
COPILUL raţionéză înainte de a vorbi, 59; gramatica rudimen-

tară la, 63; cuvintele sale aŭ accepţiunĭ multiple, 66, 77, 78; concepe individualul, 67; culorile perceptibile de, 73; vorbele sale sînt propositiunĭ embrionare, 77; evoluţiunea numeluĭ şi a verbuluĭ la, 100; incapabil a concepe categoriile secundare, 124.

COPULA, lipsa'ĭ în diferite idiome, 32, 41, 150; logică şi gramaticală, 41; fictivă în analisa logică, 42, 94.

Creola, postpune articolul, 120.

CUGETAREA, logică diferă de cea psicologică, 7, 56; limba în raport cu, 56, 58.

Curtius, 16, 100, 102.

D

DARMESTETER A., despre diversitatea caracteruluĭ linguistic, 35; despre reflexul imaginilor în vorbele limbeĭ, 50; despre metaforă ca factorul abstracţiunilor, 74.

DESINENŢELE casuale, originea lor, 125, 126; personale, 152, 153.

DETERMINATIVUL posesiv, 68; numeral, 69.

DIFERENŢIAREA numeluĭ, 100, 104; a desinenţelor, 126, 153; a timpurilor, 156, 157; a Infinitivuluĭ, 168; a Acusativuluĭ, 169.

Donat, despre antifrasă, 85.

DRAVIDA, grup de limbĭ indiene, formele modale difer la positiv şi la negativ în, 163; distinge douĕ speciĭ de Imperativ, 168.

Dualul ca predecesor al pluraluluĭ, 142.

Dubitativul, mod propriŭ Algonkineĭ, 168.

Du Ponceau, despre idiomele din Nordul Americeĭ, 33.

DURATIVUL în limbile semitice, 156, 158; în limbile slavice, 161.

E

EBRAICA, considerată ca limbă primitivă şi unică, 2, 25; Genitivul exprimat prin „stat construct" în, 131; concordanţa genuluĭ la adjective, 133; la verbe, 139; Imperativul, representantul categorieĭ modale în, 167.

Egger, despre activitatea gramaticală a Grecilor, 5; cf. 3, 4.

EGIPTÉNA, multiplicitatea semantică în, 83; exemple de enantiosemie în, 85, 86; confusiune între nume şi verb în, 100; concepţiunea agentuluĭ în, 101.

Enantiosemie saŭ contrastul representărilor, 85.

ENGLESA, perifonia în, 50; valórea articoluluĭ în, 120; lipsa genuluĭ gramatical în, 138; expresiunea viitoruluĭ în, 159; presintele durativ şi momentan în, 159.
Eolica, n'are articol, 142.
Erodot, despre graĭul Trogloditilor, 3; cf. 119.
ESKIMO, vorba-frasă în, 79; bogăţia formelor verbale în, 152.
Etica comparativă, 12.
Expresiunea linguistică, 110, 113.

F

FILOSOFIE linguistică, 4, 81; cf. Humboldt, Steinthal, etc.
Finese limbĭ; vedĭ Uralo-altaice.
FLEXIUNEA, originea'ĭ identică la nume şi la verb, 8, 102; necunoscută limbilor monosilabice, 9, 63; multiplele acceptiunĭ ale termenuluĭ, 109; indo-européná, un fenomen de derivaţiune, 125.
FRANCESA, cxpresiunea concretă a auxiliaruluĭ „a fi" în, 33; claritatea incomparabilă în, 53, 75, 171; sistema „liaison" în, 80; vorbe positive devenite negaţiunĭ în, 86; elementul formal covîrşesce pe cel substanţial în, 112; sistema de numeraţiune vigesimală în, 147.

G

Gabelentz, 16, 165.
Garnett, 16.
GEIGER, părerea'ĭ despre relaţiunea între son şi sens, 47; tesa sa despre anterioritatea limbeĭ, 58; despre nomenclatura culorilor, 72.
Gellius, 22.
GENERALISĂRĬ filosofico-linguistice, la Grecĭ, 4, 5, 7, 8; la Romanĭ, 8, 9; în timpul modern, 9; pe terenul Indo-germanismuluĭ, 10, 11, 14, 15, 36; cf. pref. VIII.
GENITIVUL, indo-européu primitiv un adjectiv, 125; originea acestuĭ nume, 127; în idiomele uralo-altaice, 128; expresiunea'ĭ linguistică în diferite limbĭ, 131.
Gen psicologic, 132, 136, 140.
GENUL gramatical, în controversa Stoicilor, 23; lipsa'ĭ în diferite limbĭ, 123; figuréză şi la verbe, 133, 139; criteriile de divisiune generică, 134; multiplicitatea nuanţelor sale în unele limbĭ, 135; abaterile sale de la o limbă la alta, 136; factoriĭ activĭ în crearea şi propagarea sa, 137.
GERMANA, apofonia în 49; sensul propriŭ şi cel figurat laolaltă în, 53; sufixe redate prin vorbe

speciale în, 55; caracterul vag al germaneĭ, 53, 75; verbul prepositional în, 121, 132, 162; nu cunósce aorist nicĭ imperfect, 160.
GESTURĬ, importanţa lor, 60, 61, 62; la surdo-mut, 62.
Gladstone, 72.
GRAĬUL copiilor nu cunósce verbul „a fi", 32; e posterior inteligenţeĭ, 58, 59; cf. copil.
GRAMATICA, generală saŭ filosofică, 8, 26, 27; variază după limbĭ, 34; divergesce de Logică în puncte esenţiale, 44; la surdo-mut, 62; la copil, 63; resultanta disputeĭ între Analogie şi Anomalie, 96, 97; se emancipéză de filosofie ca scinţă propriă, 98; cf. Logica.
GRASSERIE Raoul de la, studiile sale de Linguistică generală, pref. XI, 17, 127, 142, 156, 167; despre representările concrete ale verbuluĭ „a fi", 32; despre analisa logică, 42; despre conjugarea obĭectivă, 69; despre evoluţiunea ideiĭ verbale, 104; despre clasificaţiunea limbilor, 110; despre natura pronumeluĭ, 117; despre divisiunea timpurilor, 156.
GRÉCA (veche), considerată ca tipul graĭuluĭ omenesc, 1, 5; decadenţa apofonieĭ în, 45; aoristul în, 102; particule în, 122; dualul în, 142; distincţiunea momentelor trecutuluĭ în, 159; declinarea Infinitivuluĭ în, 169.
GRÉCA (modernă), un exemplu semantic în, 45; vorbe cu acceptiunĭ opuse în, 86; neutrul în, 140.
Grimm, 138.

H

Halévy J., caracteristica şcóleĭ luĭ Lassen asupra semitismuluĭ, 11; cf. 17.
Harris, 26.
Hasdeŭ, despre percepţiune şi apercepţiune, 24; cf. 84.
Hermann Gottfr., teoria'ĭ despre cele şése casurĭ, 9, 10, 126.
Hermann Karl, 19.
HOTENTOTA confundă numele cu verb, 100; concepţiunea genuluĭ în, 135; dualul există în, 142.
Hovelacque, despre transiţiunea între periódele de evoluţiune linguistică, 108.
Hübschmann, despre divisiunea casurilor, 127.
HUMBOLDT W. de, despre caracterul limbeĭ chineze, 9; despre dual, 16, 142; opera'ĭ capitală, 26; caracteristica limbilor, 27; lipsa'ĭ de claritate, 30; despre structura limbilor americane,

36; despre unitatea primordială a propositiunii, 81; autorul clasificaţiunii morfologice a limbilor, 106.

I

Iertare, 48.
IMPERATIVUL, nuanţele sale, 167; negativ în româna, 163.
INDIENII americanĭ, gesturile la, 60; parafrasarea abstracţiunilor de, 71; numĕră până la douĕ, 146.
INDO-EUROPENE limbile, studiul lor exclusiv, pref. VII, VIII, 10, 15, 57; comparate cu cele semitice, în structura generală, 11; în privinţa categoriilor verbale, 35; în privinţa semantică, 75; caracterisate prin modificărĭ externe, 109; originea prepositiunilor în, 121; casurile lor comparate cu cele uralo-altaice, 129; verbul indo-europén comparat cu cel uralo-altaic, 128; concepţiunea pluraluluĭ în, 143; triada generică în, 136; caracterul verbuluĭ în, 149, 152; genesa pasivuluĭ în, 164; originea Infinitivuluĭ în, 169.
INFINITIVUL, originea'ĭ nominală, 168, 169; diferenţiarea'ĭ formală în limba română, 168, 169; în araba, 170.
Interjecţiunea, 98. 122, 123.
Iperboreice idiomele, n'aŭ viitor, 158.
IROKESA, idioma americană, vorba-frasă în, 79; genul în, 134.
Isolante limbĭ, 107, 108.

J

Jacobi, 52.
JAPONESA, pronumele înlocuit cu locuţiunĭ reverenţióse în, 117; pluralul în, 145; expresiunea concretă a numĕruluĭ în, 145.
Javanesa, vorbirea ceremoniósă în, 118.
Jullien St., 37.

K

Kant, 9, 29.
Kazimük, idiomă din Caucas, multiplicitatea formelor casuale în, 127, 130.
Kleinpaul, despre limbă fără cuvinte, 64.
Krates, 95, 96.

L

Lassen, părerea'ĭ asupra semitismuluĭ, 11.
LATINA, lipsa articoluluĭ în, 8, 119; n'are dual, 142; perfecte cu valóre de presinte în, 157; cu valóre de aorist în, 160;

viitorul confundat cu Conjunctiv în, 167; suplinesce declinarea Infinitivuluĭ, 169.
Lazarus, 19, 58.
Leibniz, 52, 53.
Lersch, 22.
LIMBA, în serviciul Logiceĭ, 4, 21; primitivă unică, 25; nu'ĭ expresiunea adequată a cugetăriĭ, 24; un fenomen psicologic, 27; e logică şi nelogică, 46; şi raţiunea, 50, 56, 58; filosofică, 52; caracterul eĭ defectuos, 52, 53; lacunele în, 54, 55; influenţéză cugetarea, 56; manuală, 62; fără cuvinte, 64.
LIMBILE străine, studiul lor depreţiat în antichitate, 1, 4, 8.
LIMBILE sĕlbatice, importanţa lor, 15; cum exprimă verbul „a fi", 32; logica în, 146; nu cunosc abstracţiunile, 55; tendenţa către concretism în, 67, 48; cf. Psicologia.
LINGUISTICA generală, 15, 16, 17, 18, 19; metóda în cercetările de, 31, 34, 37; raporturile eĭ cu Psicologia, 18, 27.
LOCKE, despre lipsa de precisiune a vorbelor, 55; despre originea termenilor abstracţĭ, 73.
LOGICA, ca termen de comparaţiune al limbeĭ, 7, 24; aplicată la Gramatică, 8, 21; raporturile între ambele, 18, 19; caracterul eĭ ideal, 27; accidenţele în, 40; legile eĭ diferite de ale gramaticeĭ, 44.
LUBBOCK, despre prejudiţiile misionarilor cu privire la credinţele popórelor sĕlbatice, 12; despre gesturĭ la Indieniĭ americanĭ, 60; despre reduplicaţiune, 143.
Ludwig, despre teoria adaptaţiuniĭ, 126, 153.

M

Magnus, despre evoluţiunea cromatică la triburile americane, 72.
Maĭorescu, 48.
MALAYESA, n'are verb, 32; tendenţe de concretism în, 67; pluralul în, 143; nu cunósce forma pasivă, 164.
Mallery, 60.
Mande, grup de limbĭ africane, caracterul sintetic al propositiuniĭ în, 79; cf. Negriĭ.
Melanese idiomele, formele multiple ale pronumeluĭ personal în, 144.
METAFORA, rolul eĭ în limbă, 52; ca instrument de abstracţiune, 73; acţiunea eĭ în diferite familiĭ linguistice, 52, 74; ca factor în crearea genuluĭ, 137.
Mexicana, vorba-frasă în, 79; cf. nahuatl.
Miklosich, 165.

MILL St., despre erorile metafisice ale luĭ Platon şi Aristotele, 6; despre categoriile aristotelice, 29; despre condiţiunile uneĭ limbĭ filosofice, 52.
Mimica, 62.
Mingrela, idiomă din Caucas, concepţiunea subĭectuluĭ în, 101.
MITOLOGIA comparativă, 13; utilisarea genuluĭ gramatical în, 137.
Moduri, confundate primitiv la olaltă, 166.
monetă, 45.
Moskito, idiomă americană, genul în, 135.
MÜLLER Max, despre stratificarea limbeĭ, 16, 108; cercetările sale despre originea graĭuluĭ, pref. XI, 57.
MÜLLER Frid., al sĕŭ Compendiŭ, 17, 81, 118, 119; despre limbile americane, 134; despre fonetica fraseĭ în sanscrită, 79; despre originea pluraluluĭ indo-europén, 143; despre casurile locale în idiomele uralo-altaice, 130; despre Dubitativ, 168.

N

NAHUATL saŭ vechea mexicană, conjugarea obĭectivă în, 69; genul în, 135.
naljosul, 84.
NEGAŢIUNEA verbală radical diferenţiată de cea nominală, 41, 65; provenită din vorbe positive, 86.
NEGRIĬ africanĭ, conjugarea obĭectivă la, 70; individualisarea ideiĭ concrete la, 71; redarea abstracţiunilor prin asociarea contrastelor, 84; sistema lor de numeraţiune, 147.
NEUTRU, gen propriŭ familieĭ indo-europene, 136; evoluţiunea accepţiunilor sale, 139, 140.
Noiré, 58.
NOMENCLATURA gramaticală ca reflex al Logiceĭ, 4, 21; diferă de cea logică, 39; variabilitatea termenilor seĭ, 102, 103.
Nomenclatura culorilor, evoluţiunea eĭ la sĕlbaticĭ şi la copil, 71, 73.
NUME, deosebire de verb, 93; anterior verbuluĭ, 100, 101; originea-ĭ adjectivală, 115.
NUMĔR, natura'ĭ abstractă, 68, 69, 145; concepţiunea'ĭ materială, 146.
Numèr gramatical, 141.
NUMERAŢIUNE, sisteme de, 145, 147; la copil, 186.

O

Omnial, în idiomele australiene, 145.

Omonimie, 88.
Oswald, 133.
OPTATIV, mod ideal, nuanţele sale, 167; confundat cu Conjunctiv în latina, 167.

P

PARTICULE invariabile, 121; se confundă între ele, 122; superflue, 122.
PĂRŢILE cuvîntuluĭ pornesc de la Categoriile aristotelice, 31; constituirea lor definitivă, 91; divisiunea tripartită a luĭ Aristotele, 95.
Pasivul, genesa şi expresiunea'ĭ linguistică, 164.
Paul, 16, 81, 133.
Perez, despre ideile abstracte ale copiluluĭ, 67.
PERFECTUL, cu sens de presinte în latină, 157; primitiv un presinte intensiv, 159; înlocuit cu aorist, 159, 160; de unitate şi de durată în limbile slavice, 162.
Persiana, lipsa genuluĭ gramatical în, 138.
Pigeon-english, idiomă mixtă anglo-chineză, 37.
PLATON, despre genesa naturală a limbeĭ, 5; despre importanţa limbilor barbare, 6; rudimente gramaticale în Kratylos, 92.
PLURALUL, expresiunea'ĭ linguistică, 143; frânt în araba, 144; inclusiv şi exclusiv, 144.
POLISINTETICE idiomele, importanţa lor, 35, 108; caracterul lor, 78; nu posedă conceptele verbale, 155.
Pomponius Mela, despre numele germane ale munţilor, 3.
Pott, 16, 26, 106, 108, 133.
PREPOSIŢIUNILE, originea lor, 121; înlocuesc desinenţele dispărute, 132.
PREYER, cercetările sale despre psychea infantilă, pref. XI, XII, 59; despre anterioritatea inteligenţeĭ la copil, 58; despre gramatica surdo-muţilor, 62; despre facultatea abstracţiuniĭ la copil, 66; evoluţiunea cromatică la copil, 72; despre multiplicitatea semantică a termenilor copilărescĭ, 77; despre numeraţiune la copiĭ, 145.
Priscian, 122, 127.
PRONUME, la început împreunat cu articol, 95; depositar primitiv al conceptelor numeluĭ, 116; inclusiv şi exclusiv, 117; înlocuit cu expresiunĭ ceremonióse, 118.
PROPOSIŢIUNEA, diferă de judecata logică, 40, 41; unitatea eĭ primordială, 76, 99; argumente în favórea 'ĭ, 78, 79, 80, 84.
PSICOLOGIA, raporturile eĭ cu limba, 27; comparativă, 14; ani-

mală, 63; popórelor sĕlbatice, 67, 68, 70, 84, 85; cf. Steinthal, Fr. Müller, R. de la Grasserie etc.

PSICOLOGIA infantilă, importanţa eĭ, 57; observaţiunĭ de, 59, 63, 66, 67, 73, 76; cf. copil, Preyer şi Perez.

Q

Quintilian, 95, 97.

R

RĂDĂCINĬ, caracterul lor abstract, pref. VIII, X, 10, 57, 182; la gramaticiĭ indienĭ, 92; nu există în chineza, 108.

Raţionalismul ca criteriŭ de divisiune generică, 135.

războĭnic, 48.

REDUPLICAŢIUNEA, ca expresiune a pluraluluĭ, 49, 142, 143; ca expresiune a perfectuluĭ, 49, 159; în limbile inculte, 143.

REGNAUD, teoria 'ĭ raţionată a graĭuluĭ, 16; nu ţine sémă de polisintesă, 81; cf. 100.

ROMÂNĂ limba, participie-substantive în vechea, 116; postpunerea articoluluĭ în, 119, 120; sistema de numeraţiune în, 148; analogiĭ linguistice întru redarea viitoruluĭ cu „voiŭ“ în, 159; dispariţiunea treptată a aoristuluĭ în, 160; forma negativă a Imperativuluĭ în, 163; expresiunea pasivuluĭ în, 165; modul Dubitativ în, 168; diferenţiarea Infinitivuluĭ în, 168, 169; diferenţiarea Nominativuluĭ de Acusativ în, 169; Condiţionalul în vechea, 170.

ROMANICE limbile, originea articoluluĭ în, 119; raport metaforic între limbile germanice şi cele, 75; neutrul în, 140.

RUSA, aparenţa acorduluĭ verbal în, 139; aspectele verbuluĭ în, 161.

S

Sacy, 26.

Sandeh expresiunea viitoruluĭ în, 159.

sandhi, 79.

SANSCRITA, casurĭ în, 10, 126; influenţa eĭ, 11; compusele în, 55; fonetica fraseĭ în, 79; caracteristica eĭ de Fr. Müller, 79; sinonimica în, 88; ca tip de limbă flexională, 107; n'are articol, 119.

SAYCE, despre caracterul exclusiv al Indo-germanismuluĭ, 10, 18; metóda în studiul mitologieĭ comparative, 13; despre particularităţile limbilor, 34; adversar al teorieĭ evoluţioniste, 108; atribue o origine substan-

tivală pronumeluĭ personal, 118; despre prioritatea dualităţiĭ, 142; stabilesce corespondenţe între forme nominale şi verbale, 153.
Schlegel, 106.
Schleicher, 107.
Schömann, 92, 100.
Schopenhauer, 29.
Schuchardt, 80.
SEMANTICA, în raport cu Logica, 44, 45; exemple de, 45, 48; rolul metaforeĭ în, 52.
SEMITICE limbile, comparate cu cele indo-europene (sub aspectul general), 11; (după structura verbală), 35; (în privinţa semantică), 75; (după gen), 136; nu cunosc copula, 32; conceptul verbal în, 94, 101, 152; flexiunea în, 109; proporţionalitatea expresiuniĭ linguistice în, 113; articolul în, 120; casurĭ în, 125, 128; distincţiunea generică în, 136; dualul în, 142; concepţiunea pluraluluĭ în, 143; timpurile în, 157, 158; durativul în, 156; n'aŭ perfect, 159; originea pasivuluĭ în, 164; multiplicitatea vocilor verbale în, 165, 166; Imperativul în, 167; sărăcia modurilor personale în, 169; bogăţia celor impersonale în, 170.
Sexualitatea, ultimul criteriŭ al divisiuniĭ generice, 136.
Sinonimica, 88.
Sintaxa interióră, 55.
SLAVICE limbile, n'aŭ articol, 119; timpurile în, 157, 160.
Smith Ad., 32.
smulg, 45.
Sórele, genul sĕŭ în diferite limbi, 137.
SPANIOLA, representarea verbuluĭ „a fi" în, 33; locuţiunĭ antitetice în, 84; diferenţiarea Nominativuluĭ de Acusativ, 169.
Spencer, 27.
STEINTHAL, scrierile sale filosofico-linguistice, 18, 19, 22, 26, 43, 58, 81, 92, 133, 165; metóda sa, pref. XI, 18; despre Gramatica filosofică, 27; despre producerea succesivă a categoriilor, 30; despre caracterul lor relativ, 31; despre limbile africane, 34, 84; despre cugetare logică, 56; despre analogiştĭ şi anomaliştĭ, 97.
STOICIĬ, teoria lor despre anomalia graĭuluĭ, 7; disputa lor între Analogie şi Anomalie, 21; activitatea lor gramaticală, 95, 103.
SULLY James, despre valórea cercetărilor de psicologie infantilă, 57.

SURDO-MUŢĬ, gesturĭ la, 62; gramatica lor rudimentară, 62, 63.

Ş

Şăinénu, 98.
Şerokesa, idiomă americană, exemplu de concretism în, 68.

T

Tagala, idiomă australiană, bogăţia formală a verbuluĭ în, 151.
Taine, pref. XI.
Taiti, din Polinesia, formele pronumeluĭ personal în, 144.
Tasmanieniĭ, cum redaŭ calităţile abstracte, 71.
Techmer, 19, 85.
Timp, noţiunea abstractă, 30, 155.
Timpurĭ, absolute şi relative, 156, 157.
Tibetana, cum concepe agentul, 101.
Trendelenburg, 29; despre valórea comprehensivă a vorbelor copiluluĭ, 77.
Trialul, predecesorul pluraluluĭ, 144.
TURCĂ limba, aoristul în, 102; ca tip de limbă aglutinativă, 107; caracterul eĭ gramatical, 150; nuanţele verbuluĭ în, 149, 150, 163; nu posedă copula, 151; bogăţia formelor participiale în, 170.
Tylor, 142.

U

Umlaut, originea fenomenuluĭ, 49, 144.
UNGARĂ limba, o particularitate psicologică în, 70; expresiunea Genitivuluĭ în, 128; exponentele casuale în, 130; n'are gen gramatical, 133; nu cunósce regula de concordanţă, 139; moţiuṇea în, 140; subtînţelege copula, 151; natura Infinitivuluĭ în, 169.
URALO-ALTAICE idiomele, copula necunoscută în, 32, 150; cum concep subĭectul, 33, 101, 128; cum exprimă forma negativă la verb, 41, 163; conjugarea obĭectivă, 69; caracterul sintetic al propositiuniĭ în, 79; exuberanţa casurilor locale în, 128, 129; verbul în, 128, 149; lipsa genuluĭ gramatical în, 133; nu cunosc acordul genuluĭ, 139; timpurile în, 158; n'aŭ perfect, 159; modul permisiv, 167; Infinitivul în, 169.

V

Varro, despre flexiune, 8, 103.
VERB, lipsa'ĭ în diferite idiome,

32; representat printr'un nume cu sufix posesiv, 32, 94, 101, 149; forma negativă la, 41, 163; formele nominale la, 101; bogăţia'ĭ formală în turca şi în alte idiome, 150, 151, 152; activ, 163; deponent, 164; pasiv, 164; unipersonal, 165.
VIITORUL, timp imaginar, 158; expresiunea'ĭ linguistică, 159.
Vitalismul, primul criteriŭ al divisiuniĭ generice, 134.
VITI, idiomă australiană, expresiunea concretă a numĕruluĭ în, 69, 145; posedă un trial, 144.
VORBA, exprimă o singură calitate a obĭectuluĭ, 24, 50, 62; diferă de noţiune, 40; desvoltarea independentă a sensuluĭ şi a formeĭ sale, 24, 47, 49; e susceptibilă de sensurĭ multiple, 52; isolată e o ficţiune lexicografică, 81.

W

Winkler, 17, 33, 79, 81, 101, 129, 133.
Wolff, 19.
Wundt, despre limbă şi cugetare, 58.

Z

ZENDA, n'are articol, 119; casurĭ în, 126.
Zuluşĭ, în ce mod redaŭ calităţile abstracte, 71.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREŞTI
VERIFICAT 2017
VERIFICAT 2007
VERIFICAT 1987